

WYROK SĄDU (pierwsza izba)
z dnia 13 grudnia 2006 r.*

W sprawach połączonych T-217/03 i T-245/03,

Fédération nationale de la coopération bétail et viande (FNCBV), z siedzibą w Paryżu (Francja), reprezentowana przez R. Collina, M. Ponsarda i N. Deckera, adwokatów,

strona skarżąca w sprawie T-217/03,

Fédération nationale des syndicats d'exploitants agricoles (FNSEA), z siedzibą w Paryżu,

Fédération nationale bovine (FNB), z siedzibą w Paryżu,

Fédération nationale des producteurs de lait (FNPL), z siedzibą w Paryżu,

Jeunes agriculteurs (JA), z siedzibą w Paryżu,

reprezentowane przez adwokatów B. Neouze'a i V. Ledoux,

strony skarżące w sprawie T-245/03,

* Język postępowania: francuski.

popierane przez

Republikę Francuską, początkowo reprezentowaną przez G. de Berguesa, F. Milliona i R. Abrahama, a następnie przez G. de Berguesa, E. Belliard i S. Ramet, działających w charakterze pełnomocników,

interwenient,

przeciwko

Komisji Wspólnot Europejskich, reprezentowanej przez P. Olivera, A. Bouqueta i O. Beynet, działających w charakterze pełnomocników,

strona pozwana,

mającej za przedmiot, tytułem żądania głównego, wniosek o stwierdzenie nieważności decyzji Komisji 2003/600/WE z dnia 2 kwietnia 2003 r. dotyczącej postępowania na podstawie art. 81 [WE] (sprawa COMP/C.38.279/F3 — Francuska wołowina i cielęcina) (Dz.U. L 209, str. 12) oraz, tytułem żądania ewentualnego, uchylenie lub obniżenie grzywien nałożonych w tej decyzji,

SĄD PIERWSZEJ INSTANCJI
WSPÓLNOT EUROPEJSKICH (pierwsza izba),

w składzie: R. García-Valdecasas, prezes, J.D. Cooke i I. Labucka, sędziowie,

sekretarz: E. Coulon,

uwzględniając procedurę pisemną i po przeprowadzeniu rozprawy w dniu 17 maja 2006 r.,

wydaje następujący

Wyrok

Ramy prawne

- 1 Artykuł 1 rozporządzenia nr 26 z dnia 4 kwietnia 1962 r. dotyczącego stosowania niektórych reguł konkurencji w odniesieniu do produkcji rolnej i handlu produktami rolnymi (Dz.U. 1962, nr 30, str. 993) stanowi, że art. [81]–[86] WE, jak również przepisy ustanowione w celu ich wykonania, z zastrzeżeniem przepisów jego art. 2, mają zastosowanie do wszystkich porozumień, decyzji i praktyk, o których mowa w art. [81] ust. 1 i art. [82] WE, dotyczących produkcji lub handlu produktami wyszczególnionymi w załączniku [I] do traktatu WE, wśród których znajdują się w szczególności żywe zwierzęta oraz mięso i jadalne podroby.
- 2 Artykuł 2 ust. 1 wspomnianego rozporządzenia stanowi, że:

„Artykuł [81] ust. 1 [WE] nie ma zastosowania do tych porozumień, decyzji i praktyk, o których mowa w poprzednim artykule, które stanowią integralną część krajowej organizacji rynku lub są niezbędne do osiągnięcia celów określonych w art. [33 WE]. W szczególności nie ma on zastosowania do porozumień, decyzji

i praktyk rolników, zrzeszeń rolników czy też związków takich zrzeszeń należących do jednego państwa członkowskiego, które zajmują się produkcją czy też sprzedają produktów rolnych lub korzystają ze wspólnych urządzeń do przechowywania, obróbki lub przetwarzania produktów rolnych, oraz w oparciu o niego nie istnieje obowiązek stosowania jednolitych cen, o ile Komisja nie stwierdzi, że skutkiem tego jest wykluczenie konkurencji lub zagrożenie realizacji celów art. [33 WE]”.

Okoliczności faktyczne leżące u podstaw sporu

- 3 Skarżąca w sprawie T-217/03, Fédération nationale de la coopération bétail et viande (FNCBV), zrzesza 300 spółdzielni producentów z sektora hodowli bydła, trzody chlewnej i owiec oraz około trzydziestu grup lub przedsiębiorstw uboju i przetwórstwa mięsa we Francji.

- 4 Skarżące w sprawie T-245/03, czyli Fédération nationale des syndicats d'exploitants agricoles (FNSEA), Fédération nationale bovine (FNB), Fédération nationale des producteurs de lait (FNPL) oraz Jeunes agriculteurs (JA), są związkami zawodowymi prawa francuskiego. FNSEA jest głównym francuskim związkiem zawodowym rolników. Pod względem terytorialnym składa się on z lokalnych związków zawodowych zrzeszonych w federacjach lub departamentalnych zrzeszeniach związków zawodowych rolników (FDSEA lub UDSEA). Federacje koordynują w każdym regionie działanie FDSEA oraz UDSEA. FNSEA grupuje ponadto 33 wyspecjalizowane zrzeszenia reprezentujące interesy każdego działu produkcji, w tym FNB i FNPL. Wreszcie JA reprezentuje rolników w wieku poniżej 35 lat. Aby przystąpić do lokalnego centrum JA, należy przystąpić do lokalnego związku zawodowego należącego do FDSEA lub UDSEA.

I — *Drugi kryzys zwany kryzysem „szalonych krów”*

- 5 Począwszy od października 2000 r., w kilku państwach członkowskich odkryto nowe przypadki gąbczastej encefalopatii bydła, zwanej „chorobą szalonych krów”. Jednocześnie stada owiec w Zjednoczonym Królestwie zostały dotknięte przypadkami pryszczycy. Sytuacja ta spowodowała utratę zaufania ze strony konsumentów, co miało wpływ na ogólne spożycie mięsa w Europie i spowodowało w szczególności nowy kryzys w sektorze wołowiny. Spożycie wołowiny i cielęciny istotnie bowiem spadło, zwłaszcza we Francji, a ilość mięsa importowanego do tego kraju oraz eksportowanego z niego również uległa znacznemu obniżeniu. Tym samym ceny dorosłego bydła znacznie się we Francji obniżyły, podczas gdy ceny dla konsumpcji ostatecznej pozostały na względnie stabilnym poziomie.
- 6 W celu sprostania temu kryzysowi instytucje wspólnotowe przyjęły całą serię środków. Tym samym zakres zastosowania środków interwencyjnych, mających na celu wycofanie z rynku pewnej ilości wołowiny celem ustabilizowania podaży względem popytu, został poszerzony i wprowadzono w życie system skupu żywych zwierząt oraz system skupu tusz i półtuszy w drodze przetargu (zwany „specjalnym systemem skupu”). Poza tym Komisja zezwoliła kilku państwom członkowskim, w tym Francji, na przyznanie sektorowi bydła dotacji.
- 7 Środki te zostały jednak przez rolników francuskich ocenione jako niewystarczające. We wrześniu i październiku 2001 r. stosunki między hodowcami a ubojniami we Francji były szczególnie napięte. Grupy hodowców dokonywały nielegalnych zatrzymań ciężarówek celem skontrolowania pochodzenia transportowanego mięsa i przeprowadzały blokady ubojni. Działania te prowadziły czasem do niszczenia wyposażenia i mięsa. W zamian za odblokowanie ubojni manifestujący hodowcy żądali ze strony ubojni podjęcia zobowiązań, w szczególności zawieszenia importu i zastosowania ogólnego cennika zwanego „związkowym”.

II — *Zawarcie spornych porozumień i postępowanie administracyjne przed Komisją*

- 8 W październiku 2001 r. odbyło się kilka spotkań pomiędzy federacjami reprezentującymi hodowców bydła (skarżące w sprawie T-245/03) oraz federacjami reprezentującymi ubojnie [to jest Fédération nationale de l'industrie et des commerces en gros des viandes (FNICGV) oraz skarżącą w sprawie T-217/03]. W wyniku spotkania w dniu 24 października 2001 r., zorganizowanego na wniosek francuskiego ministra rolnictwa, zostało zawarte porozumienie pomiędzy sześcioma federacjami, to jest FNSEA, FNB, FNPL, JA, FNCBV oraz FNICGV („Porozumienie federacji hodowców i ubojni w zakresie cennika cen minimalnych — cena skupu bydła przeznaczonego do uboju”).
- 9 Porozumienie to składało się z dwóch części. Pierwsza to „zobowiązanie do tymczasowego zawieszenia importu”, które nie czyniło rozróżnienia między rodzajami wołowiny i cielęciny. Drugą stanowiło „zobowiązanie do stosowania cennika skupu bydła przeznaczonego do uboju” (to jest bydła przeznaczonego do reprodukcji lub mlecznego), którego warunki zostały określone w porozumieniu. Zobowiązanie to obejmowało wykaz cen za kilogram tuszy dla niektórych kategorii bydła oraz metodę obliczania ceny, mającą zastosowanie do innych kategorii, zwłaszcza w zależności od specjalnej ceny skupu ustalonej przez władze wspólnotowe. Porozumienie miało wejść w życie w dniu 29 października 2001 r. i miało być stosowane do końca listopada 2001 r.
- 10 W dniu 30 października 2001 r. Komisja skierowała do władz francuskich pismo z żądaniem udzielenia informacji w sprawie porozumienia z dnia 24 października 2001 r.

- 11 W dniu 31 października 2001 r. skarżące w sprawie T-245/03 oraz FNICGV spotkały się z inicjatywy FNICGV w Rungis (Francja). Federacje te zawarły następujące porozumienie (zwane dalej „protokołem z Rungis”):

„Spotkanie »Mięso z importu«
31 października 2001 r. — Rungis

Przedsiębiorstwa francuskie specjalizujące się w sektorze import-eksport spotkały się z federacjami producentów (FNSEA, FNB, FNPL oraz [JA]) — sygnatariuszami krajowego porozumienia międzybranżowego z dnia 24 października 2001 r.

[...]

Potwierdzają bezwzględną konieczność przywrócenia równowagi pomiędzy podażą a popytem [...]

W sytuacji bezprecedensowego kryzysu, jaki dotknął producentów, przedstawiciele hodowców twardo żądają od importerów-eksporterów uswiadomienia sobie powagi kryzysu.

W odpowiedzi na to importerzy-eksporterzy zobowiązują się dać dowód solidarności”.

- 12 W dniu 9 listopada 2001 r. władze francuskie odpowiedziały na żądanie udzielenia informacji wystosowane przez Komisję w dniu 30 października 2001 r.
- 13 W dniu 9 listopada 2001 r. Komisja na podstawie art. 11 rozporządzenia Rady nr 17 z dnia 6 lutego 1962 r., pierwszego rozporządzenia wprowadzającego w życie art. [81] i [82] traktatu (Dz.U. 1962, nr 13, str. 204) zwróciła się także do skarżących w sprawie T-245/03 oraz do FNICGV z żądaniem udzielenia informacji. Ponieważ Komisja nie była świadoma faktu, że skarżąca w sprawie T-217/03 również była sygnatariuszem porozumienia z dnia 24 października 2001 r., nie skierowała do niej tego żądania. Pięć zainteresowanych federacji odpowiedziało w dniach 15 i 23 listopada 2001 r.
- 14 W dniu 19 listopada 2001 r. przewodniczący FNICGV poinformował przewodniczącego FNSEA, iż czuje się w obowiązku przełożyć na ten dzień końcową datę stosowania porozumienia, początkowo przewidzianą na dzień 30 listopada 2001 r.
- 15 W dniu 26 listopada 2001 r. Komisja skierowała do sześciu federacji będących sygnatariuszami porozumienia z dnia 24 października 2001 r. pismo ostrzegawcze, wskazując, iż znane jej okoliczności faktyczne wskazywały na istnienie naruszenia wspólnotowych reguł konkurencji, oraz wzywając je do przedstawienia najpóźniej do dnia 30 listopada 2001 r. ich uwag i propozycji. Komisja wskazała w tym piśmie, że „[w] razie nieprzedstawienia satysfakcjonujących propozycji w tym terminie, [Komisja] rozważy wszczęcie postępowania zmierzającego do stwierdzenia tych naruszeń i nakazania ich zaprzestania w przypadku przedłużenia porozumienia. Postępowanie to może w stosownym przypadku prowadzić do nałożenia grzywien”. Federacje odpowiedziały Komisji, uściślając, że obowiązywanie porozumienia zakończy się w dniu 30 listopada 2001 r. i że porozumienie nie zostanie przedłużone.

- 16 W dniu 17 grudnia 2001 r. Komisja na podstawie art. 14 ust. 3 rozporządzenia nr 17 przeprowadziła kontrolę w pomieszczeniach FNSEA oraz FNB w Paryżu oraz w położonych w tym mieście pomieszczeniach FNICGV, zgodnie z art. 14 ust. 2 rzeczonego rozporządzenia.
- 17 W dniu 24 czerwca 2002 r. Komisja skierowała do sześciu federacji pismo w sprawie przedstawienia zarzutów. Federacje przedstawiły swoje uwagi pisemne między dniem 23 września a 4 października 2002 r. Przesłuchanie federacji odbyło się w dniu 31 października 2002 r.
- 18 W dniu 10 stycznia 2003 r. Komisja wysłała do skarżących żądanie informacji w rozumieniu art. 11 rozporządzenia nr 17. Zażądała od nich w szczególności przedstawienia całkowitej kwoty i podziału dochodów każdej federacji w zależności od ich źródła oraz ich bilansów za lata 2001 i 2002, jak również wysokości obrotów (całkowitych i związanych z produkcją wołowiny lub uboju wołowego) ich członków bezpośrednich i pośrednich za ostatni dostępny rok obrachunkowy. Skarżące odpowiedziały pismami z dnia 22, 24, 27 i 30 stycznia 2003 r.

III — *Zaskarżona decyzja*

- 19 W dniu 2 kwietnia 2003 r. Komisja wydała decyzję 2003/600/WE dotyczącą postępowania na podstawie art. 81 [WE] (Sprawa COMP/C.38.279/F3 — Francuska wołowina i cielęcina) (Dz.U. L 209, str. 12, zwaną dalej „zaskarżoną decyzją”), skierowaną do skarżących i do FNICGV.

- 20 Zgodnie z tą decyzją wymienione federacje naruszyły art. 81 ust. 1 WE poprzez zawarcie w dniu 24 października 2001 r. pisemnego porozumienia w celu ustalania minimalnych cen skupu pewnych kategorii wołowiny i zawieszenia importu wołowiny i cielęciny do Francji, jak również poprzez zawarcie, między końcem listopada i początkiem grudnia 2001 r., ustnego porozumienia w tym samym celu, mającego zastosowanie od dnia wygaśnięcia wspomnianego porozumienia pisemnego.
- 21 W motywach 135–149 zaskarżonej decyzji Komisja wykluczyła stosowanie w tym przypadku wyłączenia przewidzianego w rozporządzeniu nr 26 dla niektórych czynności związanych z produkcją i wprowadzaniem do obrotu produktów rolnych, stwierdzając, że porozumienie to nie było konieczne dla osiągnięcia celów wspólnej polityki rolnej, o których mowa w art. 33 WE. Ponadto sporne porozumienie nie znajdowało się wśród środków określonych w rozporządzeniu (WE) nr 1254/1999 Rady z dnia 17 maja 1999 r. w sprawie wspólnej organizacji rynków wołowiny i cielęciny (Dz.U. L 160, str. 21) czy też przez akty wykonawcze do tego rozporządzenia. Komisja uznała wreszcie, że przyjęte środki były nieproporcjonalne do celów, których realizacji rzekomo miały służyć.
- 22 Zgodnie z zaskarżoną decyzją naruszenie rozpoczęło się w dniu 24 października 2001 r. i trwało co najmniej do dnia 11 stycznia 2002 r., kiedy wygasło ostatnie lokalne i zawarte na podstawie krajowego zobowiązania porozumienie, o którym Komisja wiedziała.
- 23 Zważywszy na charakter i rozmiar właściwego rynku geograficznego, naruszenie zostało uznane za bardzo poważne. W celu określenia stopnia odpowiedzialności każdej federacji Komisja wzięła po uwagę stosunek pomiędzy wysokością rocznych składek pobieranych przez główną federację rolną, czyli FNSEA, a wysokością składek każdej z pozostałych federacji. W związku z tym, że naruszenie było krótkotrwałe, Komisja nie zwiększyła z tego tytułu kwoty podstawowej.

24 Komisja uwzględniła następnie wobec skarżących szereg okoliczności obciążających:

- podniosła o 30% wysokość nałożonych na FNSEA, JA i FNB grzywien, ponieważ ich członkowie użyli przemocy w celu nakłonienia federacji ubojni do przyjęcia porozumienia z dnia 24 października 2001 r.;
- uznała odnośnie do wszystkich skarżących za okoliczność obciążającą potajemne realizowanie porozumienia po skierowaniu do nich przez Komisję pisma ostrzegawczego z dnia 26 listopada 2001 r. i zastosowała wobec nich podwyżkę w wysokości 20%;
- uwzględniła dominującą rolę odgrywaną rzekomo przez FNB w przygotowaniu i wprowadzeniu w życie naruszenia, podnosząc o 30% grzywnę nałożoną na tę federację.

25 Poza tym Komisja uwzględniła różne okoliczności łagodzące:

- mając wzgląd na bierną lub naśladowczą postawę FNPL, obniżyła wysokość jej grzywny o 30%;
- odnośnie do skarżącej w sprawie T-217/03 Komisja uwzględniła, po pierwsze, przychylną interwencję francuskiego ministra rolnictwa na rzecz zawarcia

porozumienia (obniżenie o 30%), a po drugie, bezprawne blokowanie przez rolników budynków jej członków (kolejne obniżenie o 30%).

- 26 Poza tym, na podstawie pkt 5 lit. b) wytycznych w sprawie metody ustalania grzywien nakładanych na mocy art. 15 ust. 2 rozporządzenia nr 17 oraz art. 65 ust. 5 Traktatu ustanawiającego Europejską Wspólnotę Węgla i Stali (Dz.U. 1998, C 9, str. 3, dalej zwanych „wytycznymi”), Komisja wzięła pod uwagę szczególne okoliczności niniejszej sprawy, w szczególności kontekst gospodarczy związany z kryzysem sektora, i zmniejszyła o 60% kwoty grzywien wynikające z zastosowania wyżej wspomnianych podwyżek i obniżek.
- 27 Sentencja zaskarżonej decyzji zawiera w szczególności następujące postanowienia:

„Artykuł 1

[FNSEA], [FNB], [FNPL], [JA], [FNICGV] oraz [FNCBV] naruszyły art. 81 ust. 1 [WE], zawierając w dniu 24 października 2001 r. porozumienie mające na celu zawieszenie importu wołowiny i cielęciny do Francji i ustalenie minimalnych cen na niektóre kategorie zwierząt oraz zawierając pod koniec listopada i na początku grudnia 2001 r. ustne porozumienie o podobnym celu.

Naruszenie rozpoczęło się w dniu 24 października 2001 r. i wywierało skutki co najmniej do dnia 11 stycznia 2002 r.

Artykuł 2

Federacje, o których mowa w art. 1, zaprzestaną bezzwłocznie naruszenia określonego w niniejszym artykule, jeśli jeszcze tego nie uczyniły, i powstrzymają się w przyszłości od zawierania wszelkich porozumień mogących mieć identyczny lub podobny cel lub skutek.

Artykuł 3

Nakłada się następujące grzywny:

— FNSEA: 12 mln EUR,

— FNB: 1,44 mln EUR,

— JA: 600 000 EUR,

— FNPL: 1,44 mln EUR,

— FNICGV: 720 000 EUR,

— FNCBV: 480 000 EUR” [tłumaczenie nieoficjalne, podobnie jak wszystkie cytaty z tej decyzji poniżej].

Przebieg postępowania i żądania stron

- 28 Pismami złożonymi w sekretariacie Sądu w dniach 19 i 20 czerwca 2003 r. skarżące wniosły niniejszą skargę.
- 29 Pismem złożonym w dniu 7 lipca 2003 r. FNICGV także wniosła skargę mającą za przedmiot, tytułem żądania głównego, uchylenie grzywny nałożonej na nią w zaskarżonej decyzji oraz, tytułem żądania ewentualnego, obniżenie tej grzywny (sprawa T-252/03). Postanowieniem z dnia 9 listopada 2004 r. Sąd odrzucił skargę FNICGV jako niedopuszczalną.
- 30 W odrębnych pismach złożonych w sekretariacie Sądu w dniach 2 i 11 lipca 2003 r. skarżące wniosły o zastosowanie środków tymczasowych zmierzających w szczególności do całkowitego lub częściowego zwolnienia ich z obowiązku ustanowienia gwarancji bankowych, nałożonego jako warunek dla odroczenia natychmiastowej zapłaty grzywien nałożonych w zaskarżonej decyzji.
- 31 W dniu 7 października 2003 r. Republika Francuska wystąpiła z wnioskiem o dopuszczenie do udziału w każdej sprawie w charakterze interwenienta popierającego żądania skarżących. Postanowieniami z dnia 6 listopada 2003 r. prezes piątej izby Sądu dopuścił tę interwencję. W dniu 23 grudnia 2003 r. Republika Francuska złożyła uwagi interwenienta.
- 32 Postanowieniami prezesa Sądu z dnia 21 stycznia 2004 r. zawieszono w stosunku do skarżących — z wyjątkiem FNPL, która o to nie wniosła — obowiązek ustanowienia gwarancji bankowych na rzecz Komisji w celu uniknięcia natychmiastowej zapłaty grzywien, w wyznaczonym okresie i z zastrzeżeniem pewnych warunków.

33 W ramach środków organizacji postępowania, w dniach 21 lutego, 8 i 9 marca 2006 r. Sąd wezwał strony do przedstawienia niektórych dokumentów i udzielenia odpowiedzi na pewne pytania. Strony spełniły te żądania w wyznaczonym terminie.

34 Na podstawie sprawozdania sędziego sprawozdawcy Sąd (pierwsza izba) zdecydował o otwarciu procedury ustnej.

35 Postanowieniem z dnia 3 kwietnia 2006 r., po przesłuchaniu stron, prezes pierwszej izby Sądu zarządził połączenie spraw T-217/03 i T-245/03.

36 Wystąpienia stron oraz ich odpowiedzi na pytania Sądu zostały wysłuchane na rozprawie w dniu 17 maja 2006 r.

37 Skarżące wnoszą do Sądu o:

— tytułem żądania głównego, stwierdzenie nieważności zaskarżonej decyzji;

— tytułem żądania ewentualnego, uchylenie grzywien nałożonych na skarżące w zaskarżonej decyzji lub też, w dalszej kolejności, obniżenie ich wysokości;

— obciążenie Komisji kosztami postępowania.

38 Republika Francuska, interwenient po stronie skarżących, wnosi do Sądu o:

- stwierdzenie nieważności zaskarżonej decyzji;
- obciążenie Komisji kosztami postępowania.

39 Komisja wnosi do Sądu o:

- oddalenie skargi;
- obciążenie skarżących kosztami postępowania.

40 Pismami z dnia 19 i 22 maja 2006 r. skarżące przekazały Sądowi dowody będące częścią dokumentacji administracyjnej Komisji, które nie zostały wcześniej w całości przedstawione Sądowi. Postanowieniem z dnia 7 lipca 2006 r. Sąd zarządził otwarcie procedury ustnej na nowo, zgodnie z art. 62 regulaminu Sądu.

41 Po wysłuchaniu stron Sąd, zgodnie z art. 64 regulaminu, przyjął środki organizacji postępowania, polegające na dołączeniu do akt sprawy dokumentów przedłożonych przez skarżące w dniach 19 i 22 maja 2006 r. W piśmie z dnia 2 sierpnia 2006 r. Komisja przedstawiła uwagi odnośnie do tych dokumentów.

42 Procedura ustna została zamknięta w dniu 2 września 2006 r.

Co do istoty sprawy

43 Tytułem żądania głównego skarżące wnoszą o stwierdzenie nieważności zaskarżonej decyzji. Tytułem żądania ewentualnego wnoszą one o uchylenie lub obniżenie grzywien nałożonych w tej decyzji.

I — W przedmiocie żądania stwierdzenia nieważności zaskarżonej decyzji

44 Skarżące powołują pięć zarzutów na poparcie żądania stwierdzenia nieważności zaskarżonej decyzji. Zarzut pierwszy jest oparty na oczywistych błędach w ocenie i błędach co do prawa popełnionych przy ocenie przesłanek koniecznych dla zastosowania art. 81 ust. 1 WE. Zarzut drugi jest oparty na oczywistych błędach w ocenie i błędach co do prawa przy ustalaniu zasięgu i czasu trwania naruszenia. Trzeci zarzut jest oparty na niezastosowaniu do spornego porozumienia wyjątku, o którym mowa w rozporządzeniu nr 26. Czwarty zarzut jest oparty na naruszeniu prawa do obrony. Wreszcie zarzut piąty oparty jest na naruszeniu obowiązku uzasadnienia.

A — W przedmiocie zarzutu pierwszego, opartego na oczywistych błędach w ocenie i błędach co do prawa popełnionych przy ocenie przesłanek koniecznych dla zastosowania art. 81 ust. 1 WE

45 Skarżące nie zaprzeczają, że zawarły porozumienie z dnia 24 października 2001 r., ale kwestionują fakt, że stanowi ono naruszenie art. 81 ust. 1 WE. Skarżące

w sprawie T-245/03 poddają bowiem krytyce uznanie ich przez Komisję za związki przedsiębiorstw w rozumieniu tego postanowienia oraz twierdzą, że Komisja w zaskarżonej decyzji ograniczyła względem nich swobodę działalności związkowej. Ponadto skarżąca w sprawie T-217/03 twierdzi, że sporne porozumienie nie wpłynęło w istotny sposób na handel między państwami członkowskimi. Wreszcie w obydwu sprawach skarżące podnoszą, że sporne porozumienie nie stanowiło ograniczenia konkurencji.

1. W kwestii zaliczenia skarżących do związków przedsiębiorstw

a) Argumenty uczestników

- ⁴⁶ Skarżące w sprawie T-245/03 podnoszą, po pierwsze, że Komisja popełniła oczywisty błąd w ocenie i naruszyła art. 81 ust. 1 WE, stwierdzając, że stanowią one związki przedsiębiorstw. Skarżące podnoszą, że nawet jeśli uwzględni się dwa niższe szczeble w hierarchii jej organizacji (czyli federacje departamentalne i lokalne związki zawodowe), ich członkowie nie są przedsiębiorstwami, ale rolniczymi federacjami lub rolniczymi związkami zawodowymi. Ponadto członkowie lokalnych związków zawodowych również nie mogą być utożsamiani z przedsiębiorstwami, ponieważ kryterium przystąpienia do nich nie jest status gospodarstwa rolnego, gdyż przystąpienie nie jest związane ani z wymogiem bycia rolnikiem indywidualnym w przypadku gospodarstw indywidualnych (może do niej przystąpić również małżonek rolnika indywidualnego), ani ze statusem przedstawiciela osoby prawnej w razie prowadzenia gospodarstwa w formie spółki (każdy wspólnik samodzielnie decyduje o przystąpieniu do lokalnego związku zawodowego). Po drugie, skarżące uważają, że Komisja w zaskarżonej decyzji nie uzasadniła w wystarczający sposób zakwalifikowania ich jako związków przedsiębiorstw. W szczególności nie odpowiedziała na uwagi zgłoszone w tym względzie przez FNSEA w trakcie postępowania administracyjnego.

47 Komisja zauważa, po pierwsze, że w celu ustalenia, czy skarżące są związkami przedsiębiorstw, należy ostatecznie ustalić, kim są ich członkowie. Otóż w niniejszym przypadku chodzi o rolników, którzy bez wątplenia są przedsiębiorstwami w rozumieniu art. 81 WE. Komisja utrzymuje, po drugie, że zaskarżona decyzja szczegółowo wylicza przyczyny uznania przez nią, że skarżące są związkami przedsiębiorstw w rozumieniu tego postanowienia.

b) Ocena Sądu

48 Na wstępie należy podnieść, że skarżąca w sprawie T-217/03 nie podważa, iż porozumienie z dnia 24 października 2001 r. stanowi w odniesieniu do niej porozumienie związków przedsiębiorstw w rozumieniu art. 81 ust. 1 WE. Natomiast skarżące w sprawie T-245/03 utrzymują, że nie mogą być uznane za związki przedsiębiorstw w rozumieniu tego postanowienia. Podnoszą one zasadniczo, że ani ich członkowie bezpośredni, ani pośredni nie są przedsiębiorstwami.

49 Artykuł 81 ust. 1 WE ma zastosowanie do związków przedsiębiorstw w zakresie, w jakim ich własna działalność lub działalność przystępujących do nich przedsiębiorstw dąży do wywołania skutków, które postanowienie to ma powstrzymać (wyrok Trybunału z dnia 29 października 1980 r. w sprawach połączonych od 209/78 do 215/78 i 218/78 Van Landewyck i in. przeciwko Komisji, Rec. str. 3125, pkt 88). Mając na uwadze cel tego przepisu, pojęcie związku przedsiębiorstw musi być interpretowane jako mogące również obejmować związki, które same składają się ze związków przedsiębiorstw (zob. podobnie wyrok Sądu z dnia 26 stycznia 2005 r. w sprawie T-193/02 Piau przeciwko Komisji, Zb.Orz. str. II-209, pkt 69; zob. analogicznie wyrok Sądu z dnia 11 marca 1999 r. w sprawie T-136/94 Eurofer przeciwko Komisji, Rec. str. II-263, pkt 9).

- 50 W niniejszym przypadku skarżące zawarły sporne porozumienia nie w interesie i w imieniu swoich bezpośrednich członków, którzy rzeczywiście są federacjami lub rolniczymi związkami zawodowymi, ale rolników, którzy są podstawowymi członkami tych federacji i związków. Tym samym porozumienie z dnia 24 października 2001 r. zatytułowane „Porozumienie federacji hodowców i ubojni” zostało zawarte przez „federacje reprezentujące hodowców”, „w celu otwarcia perspektyw nowych stosunków w sektorze dla zrównoważonego i słusznego wynagrodzenia wszystkich swoich uczestników, hodowców i przedsiębiorstw”. Podobnie protokół z Rungis wyraźnie odnosi się do „[f]ederacji producentów”. Należy więc stwierdzić, że Komisja miała prawo uwzględnić pośrednich lub podstawowych członków skarżących w sprawie T-245/03, czyli rolników, aby ocenić, czy skarżące są związkami przedsiębiorstw w rozumieniu art. 81 ust. 1 WE.
- 51 Należy więc zbadać, czy Komisja prawidłowo stwierdziła, że rolnicy będący członkami podstawowymi lub pośrednimi tych skarżących mogli być uznani za przedsiębiorstwa w rozumieniu art. 81 ust. 1 WE.
- 52 Zgodnie z utrwalonym orzecznictwem pojęcie przedsiębiorstwa w kontekście prawa konkurencji obejmuje każdą jednostkę prowadzącą działalność gospodarczą, niezależnie od jej statusu prawnego i sposobu finansowania (wyrok Trybunału z dnia 11 grudnia 1997 r. w sprawie C-55/96 Job Centre, Rec. str. I-7119, pkt 21). Działalnością gospodarczą jest wszelka działalność polegająca na oferowaniu towarów lub usług na danym rynku (wyrok Sądu z dnia 30 marca 2000 r. w sprawie T-513/93 Consiglio Nazionale degli Spedizionieri Doganali przeciwko Komisji, Rec. str. II-1807, pkt 36).
- 53 Działalność rolników, prowadzących działalność w zakresie upraw lub hodowli, posiada z całą pewnością charakter gospodarczy. Wykonują oni bowiem działalność polegającą na produkcji towarów, które oferują do sprzedaży za wynagrodzeniem. Rolnicy stanowią w konsekwencji przedsiębiorstwa w rozumieniu art. 81 ust. 1 WE.

- 54 Tym samym zrzeszające i reprezentujące ich związki zawodowe, jak również federacje grupujące te związki zawodowe, mogą być uważane za związki przedsiębiorstw w celu zastosowania tego postanowienia.
- 55 Niniejszego wniosku nie podważa okoliczność, że do lokalnych związków zawodowych mogą należeć także małżonkowie rolników. Po pierwsze, jest prawdopodobne, że małżonkowie rolników, którzy sami są członkami lokalnego rolniczego związku zawodowego, również uczestniczą w wykonywaniu zadań rodzinnego gospodarstwa rolnego. Po drugie, w każdym razie sama okoliczność, że związek przedsiębiorstw może zrzeszać również osoby lub jednostki, których nie można uznać za przedsiębiorstwa, nie wystarczy, aby pozbawić takiego charakteru związek w rozumieniu art. 81 ust. 1 WE. Tym samym należy oddalić argument skarżących oparty na tym, że w przypadku gospodarstwa prowadzonego w formie spółki to nie ta spółka poprzez swojego przedstawiciela przystępuje do związku zawodowego, ale każdy z jej wspólników. Jak bowiem wskazano powyżej (zob. pkt 52 niniejszego wyroku), do celów uznania gospodarstwa za przedsiębiorstwo liczy się nie jego status prawny lub forma jego prowadzenia, ale jego działalność oraz działalność prowadzących je osób.
- 56 Wreszcie należy oddalić także argument oparty na rzekomym naruszeniu obowiązku uzasadnienia z powodu tego, że Komisja zasadniczo nie odpowiedziała w zaskarżonej decyzji na uwagi przedstawione przez FNSEA w trakcie postępowania administracyjnego odnośnie do uznania jej za związek przedsiębiorstw.
- 57 Należy przypomnieć, że na podstawie art. 253 WE Komisja ma obowiązek przedstawienia elementów faktycznych i prawnych, od których zależy prawne uzasadnienie decyzji oraz względów, jakie doprowadziły do jej wydania; nie ma natomiast obowiązku omawiania wszystkich okoliczności faktycznych i prawnych, które zostały podniesione w trakcie postępowania administracyjnego (wyrok Sądu z dnia 20 kwietnia 1999 r. w sprawach połączonych od T-305/94 do T-307/94, od T-313/94 do T-316/94, T-318/94, T-325/94, T-328/94, T-329/94 i T-335/94 *Limburgse Vinyl Maatschappij i in. przeciwko Komisji*, Rec. str. II-931, pkt 388).

58 W niniejszym przypadku zaskarżona decyzja przedstawia w zwięzły sposób tezę FNSEA, według której nie jest ona ani przedsiębiorstwem, ani związkiem przedsiębiorstw, lecz związkiem zawodowym, jak również argumenty FNPL oraz JA w tym względzie (zob. motyw 97 tiret drugie, motyw 98 oraz motyw 99 tiret drugie zaskarżonej decyzji). Argumenty te zostały oddalone, z przedstawieniem szczegółów, w zaskarżonej decyzji. Zostało zatem wyjaśnione, że skarżące reprezentują rolników prowadzących działalność w zakresie produkcji towarów, które oferują do sprzedaży, oraz że rozporządzenie nr 26 byłoby pozbawione sensu, gdyby rolnicy nie byli równocześnie przedsiębiorstwami (motyw 105 zaskarżonej decyzji), że okoliczność, iż skarżący mają formę związków zawodowych w rozumieniu francuskiego kodeksu pracy, nie pozbawia ich cechy związków przedsiębiorstw (motywy 110 i 111 zaskarżonej decyzji), że ich działalność związkowa nie uprawnia ich do naruszania reguł konkurencji i że podobne organizacje zostały ukarane przez francuską radę ds. konkurencji (zobacz motywy 112–114 zaskarżonej decyzji). Wreszcie zaskarżona decyzja przypomina również praktykę decyzyjną Komisji i odpowiednie orzecznictwo (motywy 104 i 116 zaskarżonej decyzji).

59 W świetle powyższego należy stwierdzić, że Komisja w zaskarżonej decyzji wystarczająco uzasadniła uznanie skarżących za związki przedsiębiorstw.

60 W konsekwencji zarzut ten należy w całości oddalić.

2. W przedmiocie braku znaczącego wpływu na handel między państwami członkowskimi

a) Argumenty uczestników

61 Skarżąca w sprawie T-217/03 utrzymuje, że Komisja nie udowodniła, że sporne porozumienie wpływa znacząco na handel między państwami członkowskimi.

Podnosi ona, że część tego porozumienia w zakresie zawieszenia importu została natychmiast podważona przez protokół z Rungis i że w każdym razie skarżąca niemal nie importowała bydła, a więc aspekt ten w żaden sposób jej nie dotyczył. Skarżąca twierdzi bowiem, że zrzeszała spółdzielnie hodowców, które same miały ubojnie, a spółdzielnie te niemal wyłącznie skupowały i wprowadzały do obrotu wołowinę i cielęcinę swoich członków. Ponadto Komisja nie mogła ograniczyć się do stwierdzenia istnienia tego wpływu na handel na podstawie analizy potencjalnych skutków porozumienia, ale powinna była zbadać jego rzeczywiste skutki. Badanie ewolucji rynku w danym okresie nie wykazało, że porozumienie wywierało skutki na przepływ importu. Odnośnie do minimalnych cen skupu skarżąca zauważa, że porozumienie obowiązywało przez niespełna miesiąc i utrzymuje, że taki krótki okres pozbawił je jakiegokolwiek wpływu na import do Francji.

- 62 Komisja utrzymuje, że porozumienie mające na celu ograniczenie importu ze swojej istoty może wpływać na handel między państwami członkowskimi. Stwierdza także, że porozumienie w sprawie cen również mogło wpłynąć na handel wewnątrz-wspólnotowy.

b) Ocena Sądu

- 63 Artykuł 81 ust. 1 WE ma zastosowanie wyłącznie do porozumień mogących wpływać na handel między państwami członkowskimi. Aby porozumienie między przedsiębiorstwami mogło wpływać na handel wewnątrz-wspólnotowy, musi ono umożliwiać z wystarczającym stopniem prawdopodobieństwa przewidywanie, na podstawie całości obiektywnych elementów prawnych lub faktycznych, iż może ono wywierać bezpośredni lub pośredni, rzeczywisty lub potencjalny wpływ na obrót między państwami członkowskimi, w sposób mogący szkodzić realizacji jednolitego rynku między państwami (wyrok Trybunału z dnia 29 kwietnia 2004 r. w sprawie C-359/01 P British Sugar przeciwko Komisji, Rec. str. I-4933, pkt 27 oraz wyrok Sądu z dnia 22 października 1997 r. w sprawie T-213/95 i T-18/96 SCK i FNK przeciwko Komisji, Rec. str. II-1739, pkt 175).

- 64 W niniejszym przypadku porozumienie z dnia 24 października 2001 r. zawierało zobowiązanie do tymczasowego zawieszenia importu wołowiny i cielęciny do Francji. Jak zaznaczono w zaskarżonej decyzji, Francja jest jednym z głównych importerów wołowiny i cielęciny we Wspólnocie. Ponadto większość tego importu (około 95%) pochodzi z innych państw członkowskich (motyw 11 zaskarżonej decyzji). Wynika z tego, że sporne porozumienie w oczywisty sposób mogło wpływać na handel między państwami członkowskimi.
- 65 Powyższego stwierdzenia nie zmienia argument skarżącej, według którego zaniechano stosowania części „Import” porozumienia z dnia 24 października 2001 r. zaledwie kilka dni później, wraz z zawarciem w dniu 31 października 2001 r. protokołu z Rungis. Wszelkie porozumienia spełniające przesłanki zastosowania art. 81 ust. 1 WE wchodzą bowiem w zakres zastosowania tego postanowienia. W każdym razie, jak zostanie później stwierdzone (zob. pkt 136 poniżej), protokół z Rungis, zatytułowany „Spotkanie »Mięso z importu«”, wyraźnie dotyczył importu i nie spowodował całkowitej rezygnacji ze środków zawieszających import, powziętych przez skarżącą.
- 66 Należy również oddalić tezę skarżącej, według której część porozumienia „Import” jej nie dotyczyła, ponieważ jej członkowie prawie nie importowali wołowiny. Zgodnie z danymi liczbowymi przedstawionymi przez skarżącą działalność importowa jej członków stanowi ułamek całości importu wołowiny i cielęciny do Francji, który mimo iż jest ograniczony, to jednak nie jest zupełnie bez znaczenia (około 1,5% w 2001 r., czyli 3865 ton). Komisja podniosła poza tym podczas rozprawy, a skarżąca temu nie zaprzeczyła, że członkowie skarżącej importowali w przeszłości większe ilości wołowiny i cielęciny (15 000 ton w roku poprzedzającym kryzys). Należy również podkreślić, że chociaż prawdą jest, że spółdzielnie będące członkami skarżącej skupują i wprowadzają do obrotu produkty swoich członków, to mogą one także wprowadzać do obrotu produkty hodowców niebędących ich członkami, do wysokości 20% całości ich rocznych obrotów. Wreszcie, ponieważ naruszenie, w którym uczestniczyła skarżąca, w każdym razie mogło wpływać na

handel między państwami członkowskimi, Komisja nie miała obowiązku wykazania, iż indywidualny udział skarżącej wpłynął na wewnątrzspółnotową wymianę handlową (zob. podobnie wyrok Sądu z dnia 10 marca 1992 r. w sprawie T-14/89 Montedipe przeciwko Komisji, Rec. str. II-1155, pkt 254).

67 Co więcej, należy podnieść, że już sama część spornego porozumienia zmierzająca do ustalenia cennika cen minimalnych mogła wpływać na wewnątrzspółnotową wymianę handlową. Praktyki ograniczające konkurencję, obejmujące całe terytorium państwa członkowskiego, z racji swojego charakteru pogłębiają bowiem podziały rynków na skalę krajową, stwarzając w ten sposób barierę dla wzajemnego przenikania gospodarczego postulowanego przez traktat (ww. wyrok Sądu w sprawie SCK i FNK przeciwko Komisji, pkt 179). W tym względzie należy w szczególności ustalić względne znaczenie porozumienia na danym rynku oraz kontekst gospodarczy, w ramach którego funkcjonuje to porozumienie. W niniejszym wypadku należy stwierdzić, że francuskie pogłowie bydła stanowi ponad 25% całkowitego pogłowia Wspólnoty (motyw 10 zaskarżonej decyzji). Wreszcie Trybunał orzekł, że gdy chodzi o rynek otwarty na import, uczestnicy krajowego porozumienia w sprawie cen mogą zachować ich część rynku tylko wtedy, gdy chronią się przed zagraniczną konkurencją (ww. wyrok w sprawie British Sugar przeciwko Komisji, pkt 28).

68 Wreszcie, w przeciwieństwie do twierdzeń skarżącej, Komisja nie miała obowiązku wykazywania, że sporne porozumienie w praktyce istotnie wpływało na wymianę handlową między państwami członkowskimi. Jak bowiem wskazano w pkt 63 powyżej, art. 81 ust. 1 WE wymaga jedynie, aby porozumienia i uzgodnione praktyki ograniczające konkurencję mogły wpływać na handel między państwami członkowskimi (zob. także ww. wyrok w sprawie Montedipe przeciwko Komisji, pkt 253).

69 W konsekwencji należy oddalić ten zarzut.

3. W przedmiocie braku ograniczenia konkurencji

a) Argumenty uczestników

- 70 Skarżące zasadniczo podnoszą, że sporne porozumienie nie ograniczało konkurencji i że z tego powodu nie wchodzi w zakres zastosowania art. 81 ust. 1 WE.
- 71 Skarżące podnoszą, że Komisja popełniła błąd, stwierdzając, że sporne porozumienie miało antykonkurencyjny cel. Dodają one, że Komisja nie mogła przypisać im części „Import” rzeczonego porozumienia i powinna rozważyć jedynie ewentualne ograniczenie konkurencji dotyczące cen. Zdaniem skarżących sporny cennik został ustalony w oparciu o ceny interwencyjne określone przez samą Komisję w ramach wspólnej organizacji rynku (WOR) w sektorze wołowiny i cielęciny, które stanowiły dla rynku punkt odniesienia i były bardzo niskie. Poza tym porozumienie wywołało bardzo ograniczone skutki, prawie żadne, podczas bardzo krótkiego okresu i bez wpływu na ceny konsumpcyjne.
- 72 Skarżące twierdzą także, że porozumienie z dnia 24 października 2001 r. dotyczyło wyłącznie zalecanych cen minimalnych, których przestrzeganie nie mogło być poza tym narzucone ich członkom. W odniesieniu do porozumień wertykalnych ustalenie cen zalecanych nie stanowi ze swej istoty ograniczenia konkurencji. Artykuł 4 lit. a) rozporządzenia Komisji (WE) nr 2790/1999 z dnia 22 grudnia 1999 r. w sprawie stosowania art. 81 ust. 3 [WE] do kategorii porozumień wertykalnych i praktyk uzgodnionych (Dz.U. L 336, str. 21) zakazuje bowiem jedynie ustalania cen odsprzedaży przez nabywcę, podczas gdy w niniejszym przypadku ubojnie miały swobodę określania cen żądanych od wielkich detalistów lub hurtowników. Wreszcie skarżące podkreślają specyfikę sektora rolnego, który nie pozwala na

trwale pojawienie się spontanicznej równowagi podaży i popytu i wymaga innych sposobów regulacji niż rynkowa, ponieważ zasady konkurencji nie stosują się do niego w pełni. Na poparcie swoich argumentów skarżące w sprawie T-245/03 załączają opinię prawną z dnia 2 czerwca 2003 r.

73 Poza tym skarżące zauważają, że Komisja, oceniając ograniczenie konkurencji, musi brać pod uwagę całość kontekstu prawnego i gospodarczego, w którym sporne porozumienie zostało zawarte, i przypominają, że niekoniecznie każde porozumienie pomiędzy przedsiębiorstwami ograniczające swobodę działania stron lub jednej ze stron musi być objęte zakazem, o którym mowa w art. 81 ust. 1 WE (wyrok Trybunału z dnia 19 lutego 2002 r. w sprawie C-309/99 Wouters i in., Rec. str. I-1577, pkt 97). Porozumienie, którego cel lub skutki ograniczają konkurencję, nie byłoby objęte tym zakazem, jeśli służyłoby ochronie celów innej natury, o ile wspomniane ograniczające skutki są konieczne dla ochrony tych celów i nie niweczą wszelkiej konkurencji na istotnej części wspólnego rynku. Komisja powinna była więc dokonać pogłębionej i konkretnej analizy istoty i celu spornego porozumienia, jak również jego skutków, czego nie uczyniła.

74 Skarżące dowodzą także, że Komisja niewłaściwie oceniła sytuację kryzysową, w której znajdowali się francuscy hodowcy dorosłego bydła w okresie właściwym dla okoliczności faktycznych sprawy. Skarżące przypominają, że ceny bydła objętego spornym porozumieniem spadły w 2001 r. średnio do ich najniższego poziomu od 1980 r. i że płacone producentom ceny, po odliczeniu kosztów dowozu, były niższe niż ich koszt własny, nawet po odliczeniu otrzymanej pomocy. Europejska konsumpcja wołowiny spadła w 2001 r. o blisko 10%, a obniżka ta dotknęła bezpośrednio hodowców francuskich, którym groziło zniknięcie z rynku.

75 Skarżące twierdzą także, że stopniowo przyjmowane środki wspólnotowe okazały się niewystarczające, aby sprostać kryzysowi. W szczególności specjalny system skupu

dotyczył dopiero etapu po uboju, podczas gdy kryzys wpływał tylko na dochód producentów na etapie skupu żywca przeznaczonego do uboju. Tym samym następstwa środków podjętych przez Wspólnotę w zakresie cen dla producentów siłą rzeczy musiały przejawiać się w porozumieniu o charakterze międzyzawodowym pomiędzy producentami a ubojniami.

- 76 W tym względzie skarżące w sprawie T-245/03 podnoszą, że Komisja powinna była zbadać porozumienie z dnia 24 października 2001 r. jako akt regulacyjny i zauważają, że zarządzanie uzgadniane pomiędzy państwem i federacjami związkowymi jest tradycją w sektorze rolnym we Francji. Skarżące twierdzą, że spełniły wyraźne i publiczne żądanie rządu francuskiego, mającego za cel było uchronienie producentów wołowiny i cielęciny od porażki gospodarczej, która mogła doprowadzić do upadku sektora wołowiny i która już wywoływała poważne problemy w zakresie porządku publicznego. Podnoszą one, że francuski minister rolnictwa był inspiratorem porozumienia i że w oświadczeniu przedstawionym francuskiemu parlamentowi wyraził swoje poparcie dla postępu w opracowaniu wspomnianego porozumienia.
- 77 Komisja zauważa, że ponieważ strony spornego porozumienia uzgodniły wprowadzenie barier na rynkach krajowych i ceny minimalne, należy wnioskować, że samym jego celem było ograniczenie konkurencji. Utrzymuje ona, że w każdym razie prawidłowo uwzględniła w zaskarżonej decyzji kontekst gospodarczy i prawny porozumienia. Komisja dodaje, że na poziomie wspólnotowym wprowadzono liczne środki w celu opanowania kryzysu. Wreszcie Komisja podnosi, że sama zachęta do zawarcia porozumienia ze strony ówczesnego francuskiego ministra rolnictwa nie ma żadnej mocy regulacyjnej.
- 78 Poza tym Komisja żąda odrzucenia opinii prawnej załączonej przez skarżące w sprawie T-245/03 jako niedopuszczalnej. Załączniki do pism procesowych pełnią bowiem funkcję czysto dowodową i pomocniczą (wyrok Sądu z dnia 20 marca 2002 r. w sprawie T-31/93 ABB Asea Brown Boveri przeciwko Komisji, Rec. str. II-1881), ponieważ kwestie prawa wspólnotowego winny być badane przez pełnomocników prawnych w treści pism procesowych.

b) Ocena Sądu

- 79 Na wstępie należy oddalić wnioski Komisji zmierzający do odrzucenia jako niedopuszczalnej opinii prawnej przedstawionej przez skarżące w sprawie T-245/03. Należy zauważyć, że wszelkie dokumenty złożone ze skargą są obowiązkowo włączane do akt sprawy. Czym innym jest kwestia, czy skarżąca może się powoływać na niektóre z tych dokumentów lub też kwestia ich uwzględnienia przez Sąd. Należy podkreślić, że treść skargi może być poparta i uzupełniona w poszczególnych punktach poprzez odesłanie do wyciągów z dołączonych do niej dowodów, pod warunkiem że podstawowe elementy argumentacji prawnej znajdują się w samej skardze (zob. podobnie wyroki Sądu: z dnia 21 września 2005 r. w sprawie T-87/05 EDP przeciwko Komisji, Zb.Orz. str. II-3745, pkt 155 oraz z dnia 14 grudnia 2005 r. w sprawie T-209/01 Honeywell przeciwko Komisji, Zb.Orz. str. II-5527, pkt 57). W niniejszym przypadku Sąd uważa, że skarżące w pismach procesowych w sposób wystarczający rozwinęły tezę, według której sporne porozumienie powinno być potraktowane jako krajowy akt regulacyjny. Wymieniony załącznik służy w konsekwencji jedynie na poparcie i uzupełnienie teży tezy. Tym samym skarżąca mogła się na niego powoływać.
- 80 Odnośnie do zarzutu powołanego przez skarżące, to zasadniczo podnoszą one, że ani celem, ani skutkiem spornego porozumienia nie było zapobieżenie, ograniczenie lub zakłócenie konkurencji na wspólnym rynku w rozumieniu art. 81 ust. 1 WE.
- 81 Należy na wstępie przypomnieć, że porozumienie zawarte przez skarżące w dniu 24 października 2001 r. przewidywało, po pierwsze, zobowiązanie do tymczasowego zawieszenia importu wołowiny i cielęciny do Francji, a po drugie, zobowiązanie do stosowania cennika minimalnych cen skupu bydła przeznaczonego do uboju. W przeciwieństwie do twierdzeń skarżących i z przyczyn określonych w pkt 65 i 67 powyżej, badanie ograniczającego charakteru spornego porozumienia musi uwzględniać nie tylko charakter wyżej określonych środków dotyczących cen, ale także środków dotyczących zawieszenia importu.

- 82 Należy więc stwierdzić, po pierwsze, że celem zobowiązania do zawieszenia importu przewidzianego w spornym porozumieniu było w szczególności zapobieżenie wwiezieniu do Francji wołowiny i cielęciny o cenach niższych niż w cenniku ustalonym przez skarżące, w celu zapewnienia zbytu produkcji hodowców francuskich i skuteczności wspomnianego cennika. Należy stwierdzić, że z tego powodu celem spornego porozumienia było wprowadzenie barier na krajowym rynku francuskim i ograniczenie w ten sposób konkurencji na rynku jednolitym.
- 83 Po drugie, co się tyczy ustalenia cennika, należy przypomnieć, że art. 81 ust. 1 lit. a) WE wyraźnie stanowi, że środki polegające na ustalaniu w sposób bezpośredni lub pośredni cen zakupu lub sprzedaży stanowią ograniczenie konkurencji. Zgodnie z utrwalonym orzecznictwem ustalanie cen stanowi bowiem oczywiste ograniczenie konkurencji (wyroki Sądu: z dnia 6 kwietnia 1995 r. w sprawie T-148/98 Tréfilunion przeciwko Komisji, Rec. str. II-1063, pkt 109 oraz z dnia 15 września 1998 r. w sprawach połączonych T-374/94, T-375/94, T-384/94 i T-388/94 European Night Services i in. przeciwko Komisji, Rec. str. II-3141, pkt 136).
- 84 W niniejszym przypadku skarżące uzgodniły cennik skupu niektórych kategorii bydła przeznaczonego do uboju, który zawierał wykaz cen za kilogram tuszy dla niektórych kategorii bydła i sposób obliczania ceny mający zastosowanie do pozostałych kategorii, zwłaszcza w zależności od ceny ustalonej przez władze wspólnotowe w ramach specjalnego systemu skupu. W przeciwieństwie do tego, co utrzymują skarżące, z samego brzmienia właściwych przepisów spornego porozumienia wynika, że nie chodziło o ceny zalecane lub orientacyjne, ale o ceny minimalne, których przestrzeganie federacje będące jego sygnatariuszami zobowiązały się zapewnić. Wspomniane porozumienie przewidywało, że „składki powinny być co najmniej spójne z tym cennikiem”. Podobnie w informacji skarżących w sprawie T-245/03, skierowanej do ich członków w dniu 8 listopada 2001 r., kładącej nacisk na stosowanie porozumienia z dnia 24 października 2001 r., znajduje się odwołanie do stosowania „cennika cen minimalnych”.
- 85 Porozumienie tego rodzaju jak to zawarte w niniejszej sprawie pomiędzy federacjami reprezentującymi rolników a federacjami reprezentującymi ubojnie i ustalające

minimalne ceny na niektóre kategorie bydła, mające na celu uczynienie ich obowiązkowymi dla wszystkich podmiotów gospodarczych działających na danych rynkach, z samej swojej istoty ma na celu ograniczenie swobody konkurencji na tych rynkach (zob. podobnie wyrok Trybunału z dnia 30 stycznia 1985 r. w sprawie 123/83 BNIC, Rec. str. 391, pkt 22), zwłaszcza poprzez ograniczenie w sztuczny sposób swobody negocjacji handlowych hodowców i ubojni i poprzez zakłócanie kształtowania cen na właściwych rynkach.

86 Niniejszy wniosek nie może być podważony poprzez argument skarżących, że rynki rolne są rynkami regulowanymi, do których reguły konkurencji nie mają w pełni zastosowania i na których, całkiem często, kształtowanie się cen nie odpowiada wolnej grze podaży i popytu. Rynek rolny ma bez wątpienia pewną specyfikę i jest przedmiotem szczegółowej i często dosyć interwencyjnej regulacji. Jednakże należy podkreślić — co będzie badane w ramach trzeciego zarzutu — że wspólnotowe reguły konkurencji mają zastosowanie do rynków produktów rolnych, nawet jeśli istnieją pewne wyjątki w celu uwzględnienia szczególnej sytuacji tych rynków.

87 Skarżące nie mogą także powoływać się na argument, zgodnie z którym ceny spornego cennika nie miały charakteru ograniczającego, ponieważ zostały ustalone w odniesieniu do cen specjalnego systemu skupu, ustalonego przez samą Komisję. Badanie tabel porównawczych przeprowadzone przez strony na żądanie Sądu wskazuje, że podczas gdy dla bydła średniej lub niższej jakości ceny w porozumieniu zostały ustalone w oparciu o ceny stosowane w ramach specjalnego systemu skupu, to dla bydła wyższej jakości (które stanowiło 30% uboju w 2001 r.) ceny ustalone w porozumieniu były znacznie wyższe niż wspomniane ceny interwencyjne. W każdym razie sama okoliczność ustalenia cen minimalnych w odniesieniu do publicznej ceny interwencyjnej nie może być wystarczająca dla zniesienia ograniczającego charakteru spornego porozumienia. Wspomniane odniesienie do publicznej ceny interwencyjnej nie pozwala bowiem na utratę przez sporny cennik jego antykonkurencyjnego celu, polegającego na ustaleniu w bezpośredni i sztuczny sposób określonej ceny rynkowej i nie pozwala na utożsamienie jej z różnymi systemami wsparcia i interwencji publicznej istniejącymi w ramach wspólnej organizacji rynków rolnych i mającymi za cel uzdrowienie rynków charakteryzujących się nadwyżką podaży za pomocą wycofania części produkcji.

- 88 Skarżące twierdzą poza tym, że zgodnie z art. 4 lit. a) rozporządzenia nr 2790/1999 w przypadku porozumienia wertykalnego jedynie ograniczenie uprawnienia nabywcy do ustalania ceny odsprzedaży jest zakazane i dowodzą, że cennik ustalony spornym porozumieniem nie ogranicza uprawnień ubojni do ustalania ich cen dla klientów. To odniesienie do rozporządzenia nr 2790/1999 nie ma jednakże w okolicznościach niniejszej sprawy znaczenia. Artykuł 3 tego rozporządzenia wyklucza bowiem z zakresu zastosowania zwolnienia grupowego dla porozumień wertykalnych przypadki, w których udział dostawcy w rynku przekracza 30% danego rynku. Komisja zauważa, a skarżące temu nie zaprzeczają, że produkcja członków skarżących federacji hodowców znacznie przekraczała granicę 30% francuskiego rynku wołowiny i cielęciny.
- 89 Odnosnie do twierdzeń skarżących, że nie mogły one nakazać swoim członkom przestrzegania ustalonych cen minimalnych, należy zauważyć, że aby porozumienie między związkami przedsiębiorstw podlegało zakresowi stosowania art. 81 ust. 1 WE, nie jest wymagane, aby związki te były w stanie zmusić swoich członków do wykonywania obowiązków, które nakłada na nich porozumienie (zob. podobnie wyrok Trybunału z dnia 15 maja 1975 r. w sprawie 71/74 Frubo przeciwko Komisji, Rec. str. 563, pkt 29–31). Poza tym należy zauważyć, że odniesienie do ww. wyroku w sprawie Wouters i in. nie ma w niniejszym przypadku znaczenia, zważywszy że okoliczności faktyczne i problemy prawne podniesione w sprawie leżącej u podstaw tego wyroku, które dotyczyły uregulowania przez zrzeszenie zawodowe wykonywania i organizacji zawodu adwokata, nie są porównywalne do okoliczności niniejszej sprawy.
- 90 Skarżące nie mogą również w celu uzasadnienia spornego porozumienia powoływać się na kryzys, w jakim znajdował się sektor wołowiny i cielęciny w okresie właściwym dla okoliczności faktycznych niniejszej sprawy, który miał szczególnie dotknąć francuskich hodowców dorosłego bydła. W rzeczywistości okoliczność ta nie może sama przez się prowadzić do stwierdzenia, że przesłanki stosowania art. 81 ust. 1 WE nie zostały spełnione (zob. podobnie ww. wyrok w sprawie Limburgse Vinyl Maatschappij i in. przeciwko Komisji, pkt 740). W każdym razie należy zauważyć, że Komisja w swojej ocenie nie pominęła kryzysu dotykającego ten sektor, co wynika

w szczególności z motywów 10–15 i 130 zaskarżonej decyzji. Poza tym Komisja uwzględniła go przy ustalaniu kwoty grzywnien, obniżając je o 60% (zob. motywy 182–185 zaskarżonej decyzji).

- 91 Należy także oddalić tezę skarżących, że sporne porozumienie stanowiło krajowy akt regulacyjny, który odpowiadał tradycyjnej we Francji praktyce uzgodnionego zarządzania pomiędzy administracją i federacjami rolnymi i który był uzasadniony nieskutecznością środków przyjętych przez władze publiczne. W tym względzie należy, po pierwsze, przypomnieć, że ramy prawne, w jakich zawierane są porozumienia określone w art. 81 WE oraz przyznana im w poszczególnych krajowych porządkach prawnych kwalifikacja, nie mają wpływu na stosowanie wspólnotowych reguł konkurencji (ww. wyrok w sprawie BNIC, pkt 17). Po drugie, należy zauważyć, że podczas rozprawy przedstawiciele Republiki Francuskiej zaprzeczyli, jakoby sporne porozumienie mogło wchodzić w zakres współzarządzania pomiędzy administracją a federacjami rolnymi, określając, że to współzarządzanie przejawia się w reprezentowaniu tych federacji w krajowych i wspólnotowych organach konsultacyjnych. Wreszcie, po trzecie, należy stwierdzić, że zarzucana niewystarczająca ilość środków publicznych dla sprostania problemom określonego sektora nie może uzasadniać po stronie dotkniętych tymi problemami podmiotów prywatnych brania udziału w praktykach sprzecznych z regułami konkurencji lub roszczenia sobie prawa do prerogatyw, które odpowiadają tym przysługującym władzom publicznym, krajowym lub wspólnotowym, w celu zastąpienia swoim działaniem działania władz publicznych.

- 92 Podobnie odnośnie do roli odegranej przez francuskiego ministra rolnictwa przy zawarciu porozumienia z dnia 24 października 2001 r. wystarczy stwierdzić, że zgodnie z utrwalonym orzecznictwem okoliczność, iż władze krajowe wiedziały o zachowaniu przedsiębiorstwa, zezwoliły na takie zachowanie lub nawet do niego zachęcały, nie ma w żadnym razie wpływu na stosowanie art. 81 WE (wyrok Sądu z dnia 29 czerwca 1993 r. w sprawie T-7/92 Asia Motor France i in. przeciwko Komisji, Rec. str. II-669, pkt 71 oraz ww. wyrok w sprawie Tréfilunion przeciwko Komisji, pkt 118).

93 Wreszcie należy oddalić argument skarżących, zgodnie z którym Komisja nie wykazała, że sporne porozumienie wpływało na import lub ceny na rynku. Zgodnie z utrwalonym orzecznictwem, do celów stosowania art. 81 ust. 1 WE uwzględnianie rzeczywistych skutków porozumienia jest bowiem zbędne, jeśli okazuje się, że celem porozumienia jest zapobieżenie, ograniczenie lub zakłócenie konkurencji wewnątrz wspólnego rynku. W konsekwencji wykazanie rzeczywistych antykonkurencyjnych skutków nie jest wymagane, jeżeli ustalony zostanie antykonkurencyjny cel zarzucanych zachowań (ww. wyrok w sprawie *Limburgse Vinyl Maatschappij i in. przeciwko Komisji*, pkt 741; wyrok Sądu z dnia 6 lipca 2000 r. w sprawie T-62/98 *Volkswagen przeciwko Komisji*, Rec. str. II-2707, pkt 178). Jak stwierdzono powyżej, Komisja udowodniła, że celem spornego porozumienia było ograniczenie konkurencji na właściwych rynkach (zob. pkt 82–85 powyżej). Komisja nie miała więc obowiązku ustalania rzeczywistych skutków tych środków na konkurencję wewnątrz wspólnego rynku, w szczególności we Francji.

94 Uwzględniając całość powyższych rozważań należy oddalić niniejszy zarzut.

4. W przedmiocie kwalifikacji działalności związkowej

a) Argumenty uczestników

95 Skarżące w sprawie T-245/03 podnoszą, że Komisja popełniła oczywisty błąd w ocenie, ograniczając w stosunku do nich swobodę wykonywania działalności związkowej, uznanej w art. 12 ust. 1 Karty praw podstawowych Unii Europejskiej, proklamowanej w dniu 7 grudnia 2000 r. w Nicei (Dz.U. 2000, C 364, str. 1). Komisja w szczególności miała nie docenić zadań z zakresu zarządzania pełnionych przez francuskie rolnicze związki zawodowe. Skarżące dodają, że Komisja dopuściła się poważnej nieściśłości, żądając od ukaranych federacji powstrzymania się

w przyszłości od jakichkolwiek porozumień, uzgodnionych praktyk lub decyzji, których cel lub skutek mógłby być podobny do celu lub skutku zarzucanego im naruszenia, podczas gdy związek zawodowy jest powołany do organizowania uzgodnionych działań swoich członków w celu obrony ich interesów zbiorowych.

- ⁹⁶ Komisja podnosi, że okoliczność, iż skarżące są związkami zawodowymi, nie powoduje wyłączenia stosowania wobec nich reguł konkurencji, które są regułami porządku publicznego.

b) Ocena Sądu

- ⁹⁷ Zgodnie z art. 3 ust. 1 lit. g) i j) WE działalność Wspólnoty obejmuje jednocześnie system zapewniający niezakłócanie konkurencji na rynku wewnętrznym oraz politykę w sferze społecznej. Artykuł 137 ust. 1 lit. f) WE stanowi, że Wspólnota wspiera i uzupełnia działania państw członkowskich w sferze reprezentacji i obrony zbiorowej interesów pracowników i pracodawców, a art. 139 ust. 1 WE stanowi, że dialog między partnerami społecznymi na poziomie wspólnotowym może prowadzić do nawiązania stosunków umownych. Natomiast jeśli chodzi o art. 81 ust. 1 WE, to zakazuje on porozumień, których celem lub skutkiem jest zapobieżenie, ograniczenie lub zakłócenie konkurencji wewnątrz wspólnego rynku. Artykuł ten stanowi przepis podstawowy i niezbędny dla realizacji zadań powierzonych Wspólnocie, a zwłaszcza dla funkcjonowania rynku wewnętrznego (wyrok Trybunału z dnia 1 czerwca 1999 r. w sprawie C-126/97 Eco Swiss, Rec. str. I-3055, pkt 36).

- ⁹⁸ Trybunał orzekł, że o ile pewne skutki ograniczające konkurencję z pewnością są właściwe dla porozumień zbiorowych zawieranych między organizacjami reprezen-

tującymi pracodawców i pracowników, to cele polityki społecznej realizowane przez takie porozumienia zostałyby poważnie zagrożone, gdyby partnerzy społeczni byli związani art. 81 ust. 1 WE przy wspólnym poszukiwaniu środków mających na celu polepszenie warunków zatrudnienia i pracy. Tym samym z efektywnej i spójnej wykładni całości przepisów traktatu wynika, że porozumienia zawarte w ramach negocjacji zbiorowych pomiędzy partnerami społecznymi dla osiągnięcia rzeczonych skutków muszą być, z racji ich istoty i celu, uważane za nieobjęte zakresem zastosowania art. 81 ust. 1 WE (wyrok Trybunału z dnia 21 września 1999 r. w sprawie C-67/96 Albany, Rec. str. I-5751, pkt 59 i 60). Natomiast Trybunał uznał, że postanowienie to ma zastosowanie do porozumień międzyzawodowych zawieranych przez organizacje reprezentujące producentów, spółdzielnie, robotników i przemysł w ramach organizacji prawa publicznego (ww. wyrok Trybunału w sprawie BNIC, pkt 3 i 16–20 oraz wyrok Trybunału z dnia 3 grudnia 1987 r. w sprawie 136/86 BNIC, Rec. str. 4789, pkt 3 i 13).

99 W niniejszym przypadku Sąd uważa, że istota i cel spornego porozumienia nie uzasadniają wyłączenia go z zakresu stosowania art. 81 ust. 1 WE.

100 Po pierwsze, należy stwierdzić, że omawiane porozumienie nie jest porozumieniem zbiorowym i nie zostało zawarte pomiędzy organizacjami reprezentującymi pracodawców i pracowników. Tak naprawdę hodowcy w żaden sposób nie znajdują się w stosunku pracy wobec ubojni, ponieważ nie wykonują pracy na ich rzecz i pod ich kierownictwem ani nie są w nich zrzeszeni (zob. podobnie wyrok Trybunału z dnia 16 września 1999 r. w sprawie C-22/98 Becu i in., Rec. str. I-5665, pkt 26). Natomiast, jak orzeczono, hodowcy mogą być uznani za przedsiębiorstwa w rozumieniu art. 81 ust. 1 WE (zob. pkt 53 powyżej). Sporne porozumienie stanowi więc porozumienie międzyzawodowe zawarte pomiędzy dwoma ogniwami łańcucha produkcji w sektorze wołowiny i cielęciny. Po drugie, porozumienie nie ma na celu polepszenia warunków zatrudnienia i pracy, ale zawieszenie importu wołowiny i cielęciny oraz ustalenie cen minimalnych na niektóre kategorie bydła. Wspomniane środki mają w niniejszym przypadku na celu ograniczenie konkurencji na rynku jednolitym (zob. pkt 82 i 85 powyżej).

- 101 Wynika z tego, że skarżące w sprawie T-245/03, jako federacje rolniczych związków zawodowych, niezaprzeczalnie mogą w zgodny z prawem sposób występować w roli obrońcy interesów swych członków, nie mogą jednak w niniejszym przypadku powoływać się na swobodę wykonywania działalności związkowej dla uzasadnienia konkretnych działań sprzecznych z art. 81 ust. 1 WE.
- 102 Należy również oddalić tezę skarżących, według której Komisja, nakazując im w art. 2 zaskarżonej decyzji powstrzymanie się w przyszłości od wszelkich porozumień mogących mieć cel lub skutek identyczny lub podobny do stwierdzonego naruszenia, zaszkodziła ich misji, jako związkom zawodowym, doprowadzenia do końca uzgodnionych działań dla obrony ich zbiorowych interesów. Zobowiązując skarżących do powstrzymania się od powtarzania ukaranych zachowań lub przyjmowania podobnych środków, Komisja jedynie zapowiedziała skutki wynikające, odnośnie do ich przyszłego zachowania, ze stwierdzenia bezprawności, o której mowa w art. 1 zaskarżonej decyzji (zob. podobnie wyrok Sądu z dnia 13 grudnia 2001 r. w sprawach połączonych T-45/98 i T-47/98 Krupp Thyssen Stainless i Acciai speciali Terni przeciwko Komisji, Rec. str. II-3757, pkt 311). Nakaz ten jest poza tym wystarczająco precyzyjny i oparty na okolicznościach, które doprowadziły Komisję do stwierdzenia bezprawności ukaranych zachowań, tak więc oczywiste jest, że taki nakaz nie dotyczy ogólnej działalności związkowej skarżących.
- 103 W świetle powyższego niniejsze zastrzeżenie należy oddalić.
- 104 W konsekwencji zarzut zostaje oddalony.

B — W przedmiocie zarzutu drugiego, opartego na oczywistych błędach w ocenie i błędach co do prawa przy ocenie zasięgu i czasu trwania naruszenia

- 105 Skarżące podważają zasięg i czas trwania naruszenia określony przez Komisję. Podnoszą, po pierwsze, że część „Import” porozumienia z dnia 24 października

2001 r. wygasła wraz z podpisaniem protokołu z Rungis w dniu 31 października 2001 r. Po drugie, skarżące przeczą, aby pisemne porozumienie z dnia 24 października 2001 r. zostało przedłużone porozumieniem ustnym o tym samym skutku.

1. Kwestie wstępne

a) W przedmiocie uwzględnienia porozumień lokalnych

Argumenty uczestników

¹⁰⁶ Skarżące podnoszą, że Komisja nie mogła oprzeć się na porozumieniach zawartych na szczeblu lokalnym pomiędzy związkami zawodowymi hodowców i indywidualnymi ubojniami w celu wyznaczenia czasu trwania naruszenia zarzucanego federacjom krajowym. Przypominają one, że ciężar dowodu odnośnie do czasu trwania porozumienia spoczywa na Komisji i że w zakresie, w jakim zdecydowała się ona oprzeć na bezpośrednich dowodach z dokumentów w celu stwierdzenia naruszenia i udziału w nim, nie może ona domniemywać ciągłości udziału strony w porozumieniu w odniesieniu do okresu następującego po jej ostatnim udowodnionym udziale w środku wykonującym porozumienie (wyrok Sądu z dnia 15 marca 2000 r. w sprawach połączonych T-25/95, T-26/95, od T-30/95 do T-32/95, od T-34/95 do T-39/95, od T-42/95 do T-46/95, T-48/95, od T-50/95 do T-65/95, od T-68/95 do T-71/95, T-87/95, T-88/95, T-103/95 i T-104/95 Cimenteries CBR i in. przeciwko Komisji, Rec. str. II-491, pkt 4281–4283).

¹⁰⁷ Skarżące podkreślają, że nie są one sygnatariuszami spornych porozumień lokalnych, ponieważ zostały one zawarte przez odrębne podmioty prawa, czyli departamentalne federacje rolnicze, departamentalne JA lub lokalne związki zawodowe. Wspomniane porozumienia lokalne, szczególnie te zawierane od dnia 30 listopada 2001 r., były wyłącznie rezultatem działalności tych ostatnich i zależały

od ich zdolności do przekonania nabywców do stosowania cen minimalnych. Skarżące przywołują w tym względzie odrębne notatki dyrektora FNB sporządzone podczas spotkania w dniu 29 listopada 2001 r. („negocjować wasze cenniki regionalnie”). Okoliczność, że cennik referencyjny został przekazany przez FNB federacjom departamentalnym, które o niego wystąpiły, nie może podważać niniejszego wniosku, ponieważ miało to miejsce nie w ramach stosowania porozumienia krajowego, ale w ramach negocjacji lokalnych prowadzonych przez te federacje. Podobnie E. C., jeden z dyrektorów FNB, przesłał w dniu 11 grudnia 2001 r. tenże cennik do federacji departamentalnej, wyraźnie przypominając jej, że obowiązywanie tego cennika nie zostało przedłużone przez porozumienie. Skarżące podważają wreszcie tezę Komisji, jakoby tekst porozumień lokalnych został prawie dosłownie przejęty z porozumienia krajowego.

- 108 Skarżące zauważają ponadto, że sygnatariusze tych porozumień lokalnych nie brali udziału w postępowaniu administracyjnym przed Komisją. A zatem skarżące nie mogą za nie ponosić odpowiedzialności. W związku z tym sprzeczne z prawem do obrony oraz z art. 6 ust. 1 europejskiej Konwencji o ochronie praw człowieka i podstawowych wolności (EKPCz) byłoby uwzględnienie tych dowodów w dyskusji.
- 109 Komisja odpowiada, że w swojej ocenie czasu trwania naruszenia miała prawo uwzględnić liczne porozumienia lokalne zawarte po podpisaniu porozumienia z dnia 24 października 2001 r. To głównie porozumienia lokalne wcielały w życie sporne porozumienie, w szczególności po wygaśnięciu pisemnego porozumienia. Poza tym wszystkie dokumenty dotyczące tych porozumień zostały znalezione u skarżących, co wykazało ściśle stosowanie przez federacje krajowe porozumienia krajowego na poziomie lokalnym.

Ocena Sądu

- 110 Skarżące zasadniczo podnoszą, że Komisja w celu ustalenia czasu trwania naruszenia nie mogła uwzględnić porozumień, które nie zostały zawarte przez nie same, tylko

przez federacje departamentalne lub lokalne związki zawodowe hodowców z jednej strony i ubojnie z drugiej strony.

- 111 Jednakże nie zaprzeczono, iż przedmiotowe federacje lub lokalne związki zawodowe hodowców były członkami, bezpośrednimi lub pośrednimi, skarżących w sprawie T-245/03.
- 112 Należy podnieść, że w następstwie podpisania porozumienia z dnia 24 października 2001 r. krajowe federacje hodowców wezwały swoich członków do stosowania na poziomie lokalnym spornego porozumienia. W piśmie z dnia 25 października 2001 r. skierowanym przez skarżące w sprawie T-245/03 do swoich członków, informującym ich o podpisaniu poprzedniego dnia porozumienia, wskazano: „Każdy z nas musi odtąd bardzo uważać na ściśle stosowanie tego porozumienia na całym terytorium [...] Wzywamy was również do zebrania w jak najkrótszym czasie podpisów przedsiębiorstw, które nie podpisały jeszcze porozumienia. Zobowiązanie przedsiębiorstw polega również na priorytetowym traktowaniu dostaw krajowych”. Podobnie pismo skarżących w sprawie T-245/03 skierowane do ich członków w dniu 13 grudnia 2001 r. zawiera następujący fragment: „[...] żądamy od całej sieci FNSEA mobilizacji [...], aby sprawdzano w każdej ubojni stosowane ceny, w celu przestrzegania naszych docelowych minimalnych cen produkcyjnych. W tym celu prosimy uprzejmie o podjęcie kroków w każdej ubojni znajdującej się w waszym departamencie”. Wreszcie pismo z dnia 8 listopada 2001 r. skierowane przez skarżące w sprawie T-245/03 do federacji będących ich członkami wskazuje na to, że te ostatnie miały obowiązek przekazania federacjom krajowym wszelkich informacji dotyczących prowadzonych działań, w celu przygotowania kontynuacji strategii związkowej; informacje te zawierały w szczególności „dokładną i szczegółową listę przedsiębiorstw, które do tej pory nie podpisały cennika, lub które go podpisały, ale nie stosują”.
- 113 Z akt sprawy wynika więc, że skarżące w sprawie T-245/03 zachęcały swoich członków do prowadzenia konkretnych działań w przedsiębiorstwach uboju,

działających na ich odpowiednich terytoriach, oraz do uczestniczenia w ten sposób we wdrażaniu spornego porozumienia. Działalność federacji departamentalnych i lokalnych związków zawodowych wpisuje się tym samym we wspólną strategię z federacjami krajowymi, zmierzającą do zapewniania na całym terytorium francuskim skuteczności środków podjętych na poziomie krajowym. Jednym z instrumentów tej strategii było właśnie zawarcie porozumień pomiędzy lokalnymi związkami zawodowymi hodowców i przedsiębiorstwami uboju.

- 114 W fakcie wysłanym w dniu 9 listopada 2001 r. przez Fédération régionale des syndicats d'exploitants agricoles (FRSEA) z Dolnej Normandii do FNSEA, w odpowiedzi na jej kwestionariusz z dnia 8 listopada 2001 r., wskazano: „Działania i strategię dla stosowania cennika: [...] Formalne podpisanie regionalnej umowy w sprawie przyjęcia zobowiązań: Przestrzeganie warunków i cennika pomiędzy FRSEA [Dolna Normandia] i ubojniami. Wszystkie zobowiązały się na piśmie i zwróciły dokument”. Podobnie w fakcie z dnia 19 listopada 2001 r. od FDSEA z Finistère do FNB czytamy: „Odnosnie do działań prowadzonych w przedmiocie cennika [...] cen [minimalnych], zawarto ustne porozumienia z ubojniami. Nie zwrócono nam jeszcze pisemnego porozumienia i nie otrzymaliśmy skargi ze strony hodowców w przedmiocie nieprzestrzegania cennika”. Wreszcie w fakcie FDSEA z Isère do FNSEA i FNB z dnia 13 listopada 2001 r. w załączniku znajduje się wzór porozumienia lokalnego; jest on zatytułowany „Stosowanie porozumienia krajowego w przedmiocie cennika cen minimal[nych]” oraz zawiera postanowienia zobowiązujące do przestrzegania cennika i tymczasowego zawieszenia importu „do czasu nowych negocjacji krajowych”.

- 115 Poza tym okoliczność, iż porozumienia lokalne zostały podpisane przez przedsiębiorstwa uboju, a nie przez organizacje reprezentujące je na poziomie krajowym (w tym FNICGV i skarżącą w sprawie T-217/03), także nie uzasadnia nieuwzględnienia tych porozumień w niniejszym przypadku. W tym względzie Sąd uważa, że istnienie porozumienia krajowego zawartego pomiędzy reprezentantami hodowców i reprezentantami ubojni było czynnikiem decydującym dla przełamania oporu przedsiębiorstw uboju odnośnie do zaakceptowania porozumień lokalnych, które zostały im przedłożone przez reprezentantów hodowców.

- 116 Wreszcie z akt sprawy wynika, że w przeciwieństwie do twierdzeń skarżących sporne porozumienia lokalne powtarzały często zasadniczą treść porozumienia krajowego. W rzeczywistości wspomniane porozumienia lokalne często dosłownie transponowały porozumienie krajowe (zob. na przykład porozumienie podpisane w dniu 31 października 2001 r. pomiędzy, między innymi, FDSEA z Loary a przedsiębiorstwami uboju z tego departamentu).
- 117 Mając na względzie powyższe, Sąd uważa, że nie można twierdzić, iż te porozumienia lokalne były wynikiem niezależnych negocjacji, niezwiązanych ze stosowaniem porozumienia krajowego. W rzeczywistości porozumienia zawarte na poziomie lokalnym były przedłużeniem i wprowadzeniem spornego porozumienia w życie.
- 118 Tym samym Sąd uważa, że Komisja miała prawo uwzględnić te porozumienia lokalne w ocenie zasięgu i czasu trwania zarzucanego skarżącym naruszenia.
- 119 Poza tym należy oddalić argument skarżących, jakoby uwzględnienie porozumień lokalnych naruszało ich prawo do obrony. Należy bowiem stwierdzić, że dokumenty dotyczące porozumień lokalnych, na których Komisja oparła się w zaskarżonej decyzji, a które zostały znalezione podczas inspekcji przeprowadzonych w biurach skarżących, stanowiły część akt postępowania administracyjnego. Tym samym skarżące miały możliwość przedstawienia swoich uwag odnośnie do tych dokumentów w trakcie postępowania przed Komisją.

b) W przedmiocie organizacji, wyboru, cytowania i interpretacji dokumentów akt sprawy

Argumenty uczestników

- 120 Skarżące utrzymują, że Komisja w zaskarżonej decyzji doprowadziła do zniekształcenia odrębnych notatek znalezionych w biurze dyrektora FNB, na których w znacznym stopniu się oparła, aby udowodnić zasięg i czas trwania spornego porozumienia. A zatem przekazała ona skarżącym jedynie samodzielnie wybrane fragmenty, których nie ułożyła chronologicznie i nie pogrupowała, tak że zostały one pomieszane z innymi dokumentami akt sprawy. Chaotyczne i często trudne do odczytania zapiski znajdują się poza tym na całkowicie zapisanych stronach.
- 121 Skarżące podważają ponadto dokładność czy też interpretację całej serii cytatów znajdujących się w zaskarżonej decyzji, stwierdzając, że są one niekompletne, wyrwane z kontekstu lub błędne, że w rzeczywistości stoją w sprzeczności z tezą Komisji, że nie są opatrzone datą, a także, że nie można zidentyfikować uczestników spotkań, do których czyni się w nich odniesienie. Wreszcie skarżące podnoszą, że Komisja interpretując dokumenty z akt, przeniosła ciężar dowodu, ponieważ przyjęła domniemanie winy skarżących i uwzględniła tylko dokumenty je obciążające, a nie te świadczące na ich korzyść.
- 122 Komisja zauważa, że w tekście decyzji nie może ona w całości cytować wszystkich dokumentów, na których się opiera, i stwierdza, że fakt dokonania wyboru fragmentów może być kwestionowany jedynie w przypadku zniekształcenia dowodów. Tym samym Komisja odrzuca inne zarzuty powołane przez skarżące.

Ocena Sądu

- 123 Skarżące nie przeczą, iż miały dostęp do wszystkich dokumentów składających się na akta postępowania administracyjnego przed Komisją (jedynie z wyjątkiem dwóch pism wymienionych pomiędzy Komisją a stałym przedstawicielstwem Republiki Francuskiej przy Unii Europejskiej). W szczególności Komisja zauważyła — a skarżące temu nie zaprzeczyły — że miały one dostęp do kopii całości tego zapisanego odręcznie notesu dyrektora FNB. Wynika z tego, że skarżące były w stanie wskazać i powołać wszystkie dowody świadczące na ich korzyść, znajdujące się w aktach. Poza tym skarżące nie powołują się na to, że Komisja usunęła z akt postępowania administracyjnego dokumenty świadczące na korzyść skarżących lub nie umieściła w aktach takich dokumentów, wskazanych lub dostarczonych przez skarżące.
- 124 Poza tym należy zauważyć, że podobnie jak skarżące, Komisja w zaskarżonej decyzji często opierała swe wnioski na fragmentach z licznych odręcznych notatek, które zostały odnalezione i skopiowane w trakcie kontroli przeprowadzonych w lokalach skarżących. Notatki te zasadniczo nie są ani podpisane, ani opatrzone datą, a ich treść nie zawsze jest czytelna. Należy jednak podnieść, że brak daty lub podpisu na dokumencie, czy też fakt, że jest on niestarannie napisany, nie pozbawia tego dokumentu całej mocy dowodowej, gdy jego pochodzenie, prawdopodobna data i treść mogą być określone z wystarczającą pewnością (zob. podobnie wyrok Sądu z dnia 10 marca 1992 r. w sprawie T-11/89 Shell przeciwko Komisji, Rec. str. II-757, pkt 86).
- 125 W niniejszym przypadku, jeżeli dany dokument nie był opatrzony datą, Komisja w zaskarżonej decyzji wskazywała ten fakt i podawała przybliżoną datę w oparciu o treść tego dokumentu lub jego kontekst. Podobnie, jeśli wspomniane były tylko inicjały uczestników spotkania, Komisja co do zasady wnioskowała, w zależności od kontekstu, kim były wskazane osoby. Wreszcie, odnośnie do krytycznych uwag skarżących w odniesieniu do organizacji i klasyfikacji tych odręcznych notatek,

Komisja wyjaśniła, że dokumenty z akt zostały pogrupowane chronologicznie według daty ich sporządzenia lub odkrycia, a jeśli chodzi o dokumenty z inspekcji, to zostały one ponumerowane zgodnie z porządkiem ustalonych wykazów.

- 126 Odnośnie do zarzutów skarżących dotyczących w szczególności wykorzystywania i interpretacji w zaskarżonej decyzji określonych środków dowodowych, to zostaną one zbadane poniżej w zakresie, w jakim mogą podważyć wnioski Komisji dotyczące zasięgu i czasu trwania naruszenia.

2. W przedmiocie zarzucanego skarżącym porozumienia dotyczącego importu

a) Argumenty uczestników

- 127 Skarżące dowodzą, że podpisanie protokołu z Rungis w dniu 31 października 2001 r. doprowadziło do tego, że część porozumienia krajowego dotycząca zawieszenia importu, która weszła w życie w dniu 29 października 2001 r., wygasła zaledwie dwa dni później, dnia 31 października 2001 r. Nie było więc czasu na zaistnienie części „Import” porozumienia i stąd nie mogła ona być im zarzucana.

- 128 Skarżące podnoszą, że Komisja zniekształciła w tym przypadku fakty i popełniła oczywisty błąd w ocenie, uznając, że wspomniany protokół z Rungis zawierał porozumienie zmierzające do ograniczenia wysokości importu. Zawarte w nim zobowiązanie importerów i eksporterów, aby dowieść „solidarności” nie dotyczyło importu i było jedynie potwierdzeniem ze strony FNICGV, na żądanie federacji hodowców, kontynuacji realizacji dostaw na warunkach określonych w cenniku.

Skarżąca w sprawie T-217/03 zauważa ponadto, że ponieważ nie była sygnatariuszem protokołu z Rungis, to zobowiązanie do „solidarności” w każdym razie nie mogło jej dotyczyć. Wreszcie oświadczenia przewodniczącego FNICGV złożone w dniu podpisania protokołu potwierdzały, że zaniechano części „Import”.

- 129 Skarżące podnoszą ponadto, że Komisja potwierdzając istnienie koniecznego związku między cennikiem a zawieszeniem importu, pomyliła to, czego chcieli producenci, z okolicznościami faktycznymi sprawy po protokole z Rungis. Skarżące przypominają również bardzo krytyczne stanowisko ubojni będących importerami i hurtowników importerów należących do FNICGV, jakie od samego początku mieli oni wobec części „Import” porozumienia z dnia 24 października 2001 r., i utrzymują, że zaakceptowanie tej części przez tę federację było jedynie symbolicznym gestem, który nie mógł być utrzymany.
- 130 Ponadto skarżące zarzucają Komisji, że nie uwzględniła dokumentów, które wykazywały, że porozumienie dotyczące importu już nie istniało. Odnoszą się one, po pierwsze, do pisma krajowych federacji hodowców z dnia 8 listopada 2001 r. skierowanego do ich członków, z którego ma wynikać, że stosowanie porozumienia z dnia 24 października 2001 r. dotyczyło wyłącznie cennika cen minimalnych, ponieważ nie wspomniano w nim o jakimkolwiek ograniczeniu importu. Skarżące wspominają, po drugie, odrębną notatkę z dnia 14 listopada 2001 r., w której stwierdza się: „porozumienie ograniczające: dziś kontynuacja importu; brak [środków] retorsji”.
- 131 Skarżące zauważają ponadto, że Komisja wskazała tylko jedno porozumienie lokalne zawarte po podpisaniu protokołu z Rungis i zawierające postanowienie dotyczące zawieszenia importu, czyli porozumienie zawarte w departamencie Isère. Dokumenty pochodzące od FRSEA z Dolnej Normandii z dnia 9 listopada 2004 r. oraz od

FDSEA z Finistère z dnia 19 listopada 2001 r. były jedynie sprawozdaniami, które nie wskazywały na to, aby rzeczono porozumienia lokalne zawierały zobowiązanie do zawieszenia importu. Inne porozumienia lokalne powołane przez Komisję zostały zawarte przed podpisaniem protokołu z Rungis. Podobnie porozumienie zawarte w Loarze podpisano w dniu 31 października 2001 r.

- 132 Wreszcie skarżące dowodzą, że analiza krzywych wielkości wymiany handlowej potwierdza, że nie przedłużono zawieszenia importu po 31 października 2001 r. Wyjaśniają, że domniemane spadki wielkości importowanej wołowiny i cielęciny w listopadzie i grudniu 2001 r. tłumaczą się stałą zmianą wolumenów miesięcznych, ponieważ nie można ustalić żadnego związku przyczynowego pomiędzy jednorazowym obniżeniem a istnieniem domniemanego porozumienia.
- 133 Komisja podnosi, że część „Import” porozumienia z dnia 24 października 2001 r. nie została zniesiona po dniu 31 października 2001 r. przez protokół z Rungis. Dowodzi, że protokół ten zmierzał do złagodzenia zbyt restryktywnego zobowiązania do całkowitego zawieszenia importu, ale z racji odwołania się do „solidarności” prowadził do ograniczenia importu po korzystniejszych cenach. Według Komisji skarżące nie wyjaśniają, w jaki sposób porozumienie o cenach minimalnych mogło funkcjonować, jeśli jednocześnie dalej istniał import po korzystniejszych cenach. Wreszcie kilkanaście porozumień lokalnych zawartych w dniu zawarcia protokołu z Rungis lub potem, na podstawie porozumienia krajowego, ciągle zawierało zobowiązanie do zawieszenia importu.

b) Ocena Sądu

- 134 Na wstępie należy oddalić tezę skarżących, zgodnie z którą przy założeniu, że część „Import” została usunięta w następstwie protokołu z Rungis, ta część nie mogła być

im zarzucana. W rzeczywistości okoliczność, iż naruszenie było bardzo krótkotrwałe, nie podważa istnienia naruszenia art. 81 ust. 1 WE.

- 135 Poza tym Sąd uważa, że porozumienie w sprawie ustalenia cen minimalnych wymagało dla swej skuteczności środków kontrolnych lub ograniczenia importu. W niniejszym przypadku wołowina i cielęcina pochodząca z innych państw członkowskich, w tym w szczególności z Niemiec i Niderlandów, była tańsza niż mięso produkowane we Francji, a uwzględniając istnienie nadmiernej podaży, skuteczność cennika zależała w oczywisty sposób od zaopatrywania się przedsiębiorstw uboju mających siedzibę we Francji u hodowców francuskich. W przeciwnym razie cennik nie tylko nie byłby w stanie zaradzić kryzysowi, jaki dotknął hodowców francuskich, ale jeszcze by go pogłębił, gdyż ubojnie zwróciłyby się w stronę produktów pochodzących z innych państw członkowskich lub nawet krajów trzecich.
- 136 W każdym razie Sąd uważa, że w przeciwieństwie do tego, co twierdzą skarżące, protokół z Rungis z dnia 31 października 2001 r. nie zlikwidował całkowicie środków zawieszenia importu zawartych w porozumieniu z dnia 24 października 2001 r., choć je ograniczył, co Komisja przyznaje w zaskarżonej decyzji.
- 137 Należy więc z miejsca oddalić twierdzenie skarżących, według którego wspomniany protokół dotyczył nie importu, a cennika. W rzeczywistości protokół z Rungis jest zatytułowany „Spotkanie »Mięso z importu«”. Wskazuje się w nim, że „przedsiębiorstwa francuskie wyspecjalizowane w sektorze import — eksport spotkały się z federacjami producentów [...] będących sygnatariuszami krajowego porozumienia międzyzawodowego z dnia 24 października 2001 r.”. Odniesienia zawarte w protokole dotyczą importerów — eksporterów, natomiast w tekście nie wspomina się o cenniku. Wynika z tego, że protokół z Rungis dotyczył części „Import” spornego porozumienia. Niniejszy wniosek potwierdza informacja przewodniczącego FNICGV z dnia 31 października 2001 r. skierowana do członków tej federacji (zob. pkt 140 poniżej).

- 138 Należy stwierdzić, że protokół z Rungis, po kilku rozważaniach natury wstępnej, zawiera w szczególności następujący fragment:

„W bezprecedensowej sytuacji kryzysowej, jaka dotknęła producentów, przedstawiciele hodowców stanowczo żądają od importerów-eksporterów uświadomienia sobie powagi kryzysu.

W odpowiedzi importerzy-eksporterzy zobowiązują się dać dowód solidarności”.

- 139 Zważywszy na okoliczności niniejszej sprawy, w tym w szczególności konieczność kontrolowania importu w celu zapewnienia skuteczności cennika, który w całości został utrzymany w mocy, Sąd uważa, że to zobowiązanie do „solidarności” przyjęte przez importerów-eksporterów musi być rozumiane jako ich zgoda na ograniczenie importu wołowiny i cielęciny na rzecz produkcji hodowców francuskich, jak stwierdziła Komisja w zaskarżonej decyzji.
- 140 Tego wniosku nie podważa wyżej wspomniana informacja przewodniczącego FNICGV z dnia 31 października 2001 r., skierowana do jej członków, w której napisano: „Osiągnęliśmy kompromis [...] pozwalający importerom na utrzymanie ich działalności i zapewnienie w większym stopniu swobodnego przepływu produktów wytworzonych i wprowadzanych do obrotu przez nasze przedsiębiorstwa”. W rzeczywistości, w obliczu jasnych postanowień porozumienia z dnia 24 października 2001 r. (czyli „[z]obowiązania do tymczasowego zawieszenia importu”), które zresztą przewodniczący FNICGV przypomina w swojej informacji, fragment ten pozostaje dwuznaczny. Tym samym przewodniczący FNICGV stwierdza „kompromis” i odnosi się nie do całkowitej realizacji swobodnego przepływu spornych produktów, ale do jego realizacji „w większym stopniu”.

- 141 Przez wzgląd na powyższe Sąd uważa, że protokół z Rungis nie uchylił zupełnie części „Import” spornego porozumienia.
- 142 Niniejszy wniosek nie stoi w sprzeczności z dwoma dokumentami powołanymi przez skarżące w celu wykazania, że część „Import” nie obowiązywała już w listopadzie 2001 r.
- 143 W odniesieniu do pisma skarżących w sprawie T-245/03 z dnia 8 listopada 2001 r. skierowanego do swoich członków, jej przedmiotem było „[d]wa tygodnie po podpisaniu i tydzień po wprowadzeniu cennika cen minimalnych, [...] położenie nacisku na stosowanie i przestrzeganie tego porozumienia w departamentach”. Jak zauważają skarżące, niniejsza notatka odnosi się jedynie do środków dotyczących stosowania cennika. Jednakże sama okoliczność, że pismo to nie wspomina części „Import”, nie wystarczy do wykazania, że jej zaniechano.
- 144 Odnosnie do odręcznych notatek z dnia 14 listopada 2001 r., pochodzących od szefa wydziału FNSEA, wskazane tam jest rzeczywiście: „porozumienie ograniczające: obecnie kontynuacja importu; brak [środków] retorsji”. Należy jednak zauważyć, że — jak podnosi Komisja — z ich kontekstu wynika, że znaczna część tych notatek odnosi się do określenia strategii skarżących w sprawie T-245/03, w celu przygotowania ich odpowiedzi na żądanie udzielenia informacji przedstawione przez Komisję w dniu 9 listopada 2001 r. (zob. pkt 13 powyżej). Chodzi tym samym o dokumenty, które zawierają jedynie stanowisko, jakie skarżące chciały przekazać Komisji. W tekście tych odręcznych notatek znajduje się bowiem kilka odniesień do „Brukseli”, „BXL” lub do „DG konkurencja”. Można więc w nich także przeczytać: „DG Konkurencja → Tekst FNSEA przed południem”, a następnie „Odpowiedź uzgodniona, jeśli nie wspólna”. Niektóre z fragmentów odręcznych notatek potwierdzają, że fragment wskazany przez skarżące był częścią uwag, które miały się znaleźć w odpowiedzi przesłanej Komisji. Należy zacytować na przykład

następujące fragmenty, znajdujące się niedaleko wspomnianego fragmentu w tym samym dokumencie: „Linia obrony” lub „obrona producentów”. W konsekwencji należy stwierdzić, że fragmentom powołanym przez skarżące brak jest obiektywizmu i wiarygodności koniecznych do przyznania im mocy dowodowej.

145 Poza tym należy również zauważyć, że kilka porozumień lokalnych zawierających klauzule zawieszenia importu zostało zawartych w dniu podpisania protokołu z Rungis lub po jego podpisaniu. Tak więc w notatce FDSEA z Loary z dnia 31 października 2001 r. stwierdza się zawarcie w tym dniu porozumienia pomiędzy FDSEA, centrum departamentalnym JA oraz „komórką departamentalną Mięso”. W tej notatce wskazuje się, że „wszystkie wezwane przedsiębiorstwa [...] podpisały porozumienie i zobowiązały się je stosować”. Porozumienie znajdujące się w załączniku powtarza prawie dosłownie porozumienie z dnia 24 października 2001 r. i zawiera „[z]obowiązanie do tymczasowego zawieszenia importu”. Podobnie z akt sprawy wynika, że w listopadzie 2001 r. w departamencie Isère zawarto na podstawie porozumienia krajowego co najmniej trzy porozumienia lokalne z ubojniami, zawierające obowiązek tymczasowego zawieszenia importu „do czasu nowych negocjacji krajowych”, i tak: przed dniem 13 listopada 2001 r. ze spółką Provi, w dniu 13 listopada z grupą Bigard oraz w dniu 15 listopada ze spółkami Carrel i Isère Viandes et salaisons.

146 Należy ponadto oddalić zarzuty skarżących odnoszące się do wykorzystania w zaskarżonej decyzji dokumentów pochodzących od FRSEA z Dolnej Normandii z dnia 9 listopada 2001 r. oraz od FDSEA z Finistère z dnia 19 listopada 2001 r., oparte na okoliczności, że dokumenty te były jedynie sprawozdaniami, które nie wskazywały na to, że wspomniane porozumienia lokalne zawierały zobowiązanie do zawieszenia importu. Należy bowiem podkreślić, po pierwsze, że dokument z dnia 19 listopada 2001 r. nie został przez Komisję powołany dla wykazania istnienia części „Import”, ale jako przykład lokalnego stosowania cennika (zob. motyw 86 zaskarżonej decyzji oraz pkt 114 powyżej). Po drugie, odnośnie do dokumentu z dnia 9 listopada 2001 r. wystarczy stwierdzić, że Komisja posłużyła się nim jedynie dla zilustrowania istnienia lokalnych kontroli pochodzenia mięsa (zob. motyw 80

zaskarżonej decyzji). Sporny dokument istotnie zawiera następujący fragment: „Orne i Calvados przeprowadzają kontrole ciężarówek mięsa importowanego: nic do zgłoszenia”.

- 147 Należy również oddalić argumenty, które skarżące opierają się na analizie statystycznej wielkości importu wołowiny i cielęciny do Francji. Należy bowiem zaznaczyć, że chociaż Komisja stwierdziła w zaskarżonej decyzji, że dostępne statystyki wskazywały wyraźny spadek importu w listopadzie 2001 r. w stosunku do października 2001 r. i w grudniu 2001 r. w stosunku do listopada 2001 r. i że poziom importu podniósł się wyraźnie w styczniu 2002 r. (motyw 78 zaskarżonej decyzji), niemniej jednak Komisja wywnioskowała, że wspomniane obniżenie importu nie mogło być z całą pewnością przypisane porozumieniu (motyw 167 zaskarżonej decyzji). Ponieważ Komisja oparła się na tych danych statystycznych jedynie w celu wykazania czasu trwania części „Import”, to argumenty skarżących podważające interpretację tych danych liczbowych nie mają znaczenia. Sąd w każdym razie uważa, że statystyki powoływane przez skarżące nie pozwalają na stwierdzenie, iż porozumienie dotyczące importu nie istniało po dniu 31 października 2001 r.

- 148 Poza tym odnośnie do argumentu skarżącej w sprawie T-217/03, zgodnie z którym zobowiązanie do solidarności ustalone protokołem z Rungis nie dotyczyło jej, ponieważ nie była ona jego sygnatariuszem, wystarczy stwierdzić, że protokół ten nie zawierał nowego porozumienia, a jedynie łagodził pierwotne postanowienie o zawieszeniu importu zawarte w porozumieniu z dnia 24 października 2001 r., zaś skarżąca w sprawie T-217/03 była jego sygnatariuszem. Ponadto należy podkreślić, że na żądanie Sądu skarżąca w sprawie T-217/03 przyznała, że ani w chwili podpisania protokołu z Rungis, ani później nie poinformowała swoich członków o rzekomym uchyleniu ograniczeń w imporcie wołowiny i cielęciny. Skarżąca ta uzasadniała to, twierdząc, że środki dotyczące importu nie dotyczyły jej członków. Jednakże należy przypomnieć, że przynajmniej niektórzy z jej członków importowali wołowinę do Francji, nawet jeśli te ilości były relatywnie niewielkie w stosunku do ogólnego importu (zob. pkt 66 powyżej).

149 Mając na uwadze całość powyższych rozważań, należy stwierdzić, że Komisja nie popełniła błędu, uznając, że pomimo protokołu z Rungis, część „Import” porozumienia z dnia 24 października 2001 r. nie została całkowicie uchylona, począwszy od dnia 31 października 2001 r.

3. W przedmiocie zarzucenia skarżącym zawarcia tajnego ustnego porozumienia po listopadzie 2001 r.

a) Argumenty uczestników

150 Skarżące kwestionują słuszność stwierdzenia Komisji, według którego porozumienie z dnia 24 października 2001 r. zostało ustnie i tajnie przedłużone przez strony w odniesieniu do okresu po 30 listopada 2001 r.

151 Przypominają one, że przedłużenie porozumienia może wynikać jedynie z okoliczności wskazujących na wyrażenie zgody przez wszystkie strony. Tym samym Komisja powinna była udowodnić w niniejszym przypadku zbieżność woli federacji producentów i federacji ubojni co do chęci kontynuowania porozumienia. Tymczasem przedstawiciele ubojni, czyli FNICGV i skarżąca w sprawie T-217/03 mieli powody, aby nie kontynuować go po listopadzie 2001 r., po tym jak Komisja powiadomiła ich, że porozumienie to naruszało art. 81 WE. Tak więc FNICGV w dniu 30 listopada 2001 r. poinformowała swoich członków o nieprzedłużeniu porozumienia.

152 Skarżące zauważają ponadto, że okoliczność, iż rozważano odnowienie porozumienia lub też o nim dyskutowano, nie wystarcza do wykazania, że rzeczywiście zostało ono przedłużone. Stwierdzają także, że Komisja nie mogła oprzeć się wyłącznie na

dowodach wynikających z jednostronnych oświadczeń samych tylko federacji hodowców, które zawierały jedynie żądania związkowe. Jako że na Komisji spoczywał ciężar dowodu, miała ona według skarżących obowiązek przedstawienia dowodów pochodzących od ubojni, potwierdzających ich przystąpienie do utrzymania cennika na poziomie krajowym po dniu 30 listopada 2001 r.

- 153 Skarżące podważają wnioski, które Komisja wyciąga z odrębnych notatek dyrektora FNB dotyczących spotkań z dnia 29 listopada i 5 grudnia 2001 r. Według skarżących z dokumentów tych wynika, że podczas tych spotkań przedstawiciele hodowców poinformowali, że począwszy od grudnia 2001 r., będą próbowali wymóc na ubojniach poprzez działalność związkową stosowanie na ich terenie cen przewidzianych cennikiem. Skarżące podważają również tezę Komisji, zgodnie z którą to domniemane potajemne stosowanie porozumienia dotyczyło również importu, podnosząc, że żaden z elementów powołanych przez Komisję dotyczących dwóch spotkań w dniach 29 listopada i 5 grudnia 2001 r. w najmniejszym stopniu nie odnosił się do importu.
- 154 Co więcej, skarżące wskazują, że Komisja stara się uzasadnić istnienie ustnego porozumienia jego tajnym charakterem. Skarżące dodają, że chociaż pojęcie „tajny” zostało użyte w notesie przedstawiciela FNB, to w praktyce przeczy mu rozgłos, jaki federacje hodowców nadały swoim żądaniom związkowym. Skarżące zauważają, że tajne porozumienie nie miało żadnego celu w przedmiotowym kontekście, ponieważ przewodniczący federacji będących sygnatariuszami nie mogliby go przekazać wszystkim swoim członkom.
- 155 Odnosnie do domniemanych porozumień lokalnych zawieranych po 30 listopada 2001 r. Komisja zidentyfikowała tylko jedno, to jest porozumienie zawarte w dniu 18 grudnia 2001 r. pomiędzy FDSEA, JA z departamentu Sarthe i grupą Socopa. To właśnie na tym jednym porozumieniu Komisja oparła swój wniosek, zgodnie z którym naruszenie trwało po dniu 30 listopada 2001 r. Skarżące twierdzą poza tym,

że Komisja nie posiadała tekstu tego porozumienia, ponieważ dokumenty zawierające do niego odniesienie wymieniały jedynie porozumienie dotyczące cennika, odrębne od porozumienia krajowego z dnia 24 października 2001 r. Poza tym domniemane „porozumienia przedłużające” zidentyfikowane przez Komisję nie wskazywały daty, sygnatariuszy ani przedmiotowego regionu.

156 Poza tym skarżąca w sprawie T-217/03 podnosi, że ponieważ Komisja nie przedstawiła żadnego pisma ubojni lub ich dotyczącego, powinna była stwierdzić wprowadzenie w życie spornego porozumienia po dniu 30 listopada 2001 r., opierając się na wykazach cen rynkowych, które wskazywałyby na utrzymanie cennika. Skarżąca ta twierdzi, że chociaż Komisja usiłowała wykazać istnienie porozumienia z dnia 24 października 2001 r. za pomocą wykazów cen na poziomie krajowym odpowiadających trzem pierwszym tygodniom stosowania tego porozumienia, to nie przedstawiła żadnych danych liczbowych w odniesieniu do domniemanej kontynuacji tego porozumienia.

157 Wreszcie skarżące zauważają, że Komisja pismem z dnia 26 listopada 2001 r. poinformowała je, że samo przedłużenie pisemnego porozumienia z dnia 24 listopada 2001 r. mogło doprowadzić do nałożenia sankcji. Skarżące stwierdzają, że nakładając na nie sankcje bez wykazania istnienia porozumienia ustnego, które jakoby przedłużało porozumienie pisemne, Komisja nie tylko popełniła oczywisty błąd w ocenie i błąd co do prawa, ale nie dotrzymała zobowiązań wobec skarżących, co stanowiło naruszenie zasady uzasadnionych oczekiwań.

158 Komisja twierdzi, że porozumienie w rozumieniu art. 81 ust. 1 WE nie jest poddane wymogowi formy i porozumienie ustne z całą pewnością może stanowić zakazane porozumienie. Zauważa ona, że w drugiej połowie listopada 2001 r., skarżące zastanawiały się jeszcze nad pisemną kontynuacją porozumienia, i utrzymuje, że po porzuceniu możliwości pisemnej kontynuacji strony uzgodniły tajną kontynuację bieżącego porozumienia podczas dwóch spotkań, w dniach 29 listopada i 5 grudnia 2001 r. Komisja podnosi poza tym, że liczne dokumenty wskazują na kontynuowanie

porozumienia po dniu 30 listopada 2001 r. i dodaje, że tym samym nie było konieczności udowadniania jego skutków. Komisja kwestionuje wreszcie interpretację jej pisma z dnia 26 listopada 2001 r. przeprowadzoną przez skarżące i utrzymuje, że w każdym razie jest to kwestia bez znaczenia, ponieważ porozumienie zostało odnowione.

b) Ocena Sądu

159 Należy przypomnieć, że porozumienie z dnia 24 października 2001 r. przewidywało jako datę wygaśnięcia koniec listopada 2001 r. Z zaskarżonej decyzji wynika jednakże, że w dniu 19 listopada 2001 r., czyli kilka dni po otrzymaniu wysłanego przez Komisję żądania udzielenia informacji, przewodniczący FNICGV poinformował przewodniczącego FNSEA, że czuł się „w obowiązku przełożyć na ten dzień końcową datę stosowania porozumienia” (motyw 54 zaskarżonej decyzji). Jednakże z akt sprawy nie wynika, żeby inne strony będące sygnatariuszami rzeczywiście przyspieszały końcową datę ważności porozumienia. Poza tym skarżące nie przeczą, że porozumienie z dnia 24 października 2001 r. wygasło w dniu 30 listopada 2001 r., ale kwestionują okoliczność, że porozumienie zostało odnowione w sposób ustny i tajny w odniesieniu do okresu następującego po tym dniu. Należy więc ograniczyć badanie przez Sąd do tej ostatniej kwestii.

160 Należy w tym względzie zauważyć, co Komisja potwierdziła podczas rozprawy, że zaskarżona decyzja charakteryzuje sporne naruszenie jako porozumienie zawarte z jednej strony pomiędzy federacjami reprezentującymi hodowców, a z drugiej strony — federacjami reprezentującymi ubojnie. W konsekwencji, jak podnoszą skarżące, dla udowodnienia istnienia domniemanego porozumienia ustnego, które przedłużałoby lub odnawiałoby porozumienie z dnia 24 października 2001 r., Komisja powinna była wykazać przystąpienie do niego zarówno przedstawiciele hodowców, jak i ubojni.

- 161 Natomiast należy oddalić argumentację skarżących, zgodnie z którą Komisja nie mogła oprzeć się jedynie na środkach dowodowych pochodzących od przedstawicieli hodowców i powinna była przedstawić także dowody pochodzące od ubojni. Komisja nie miała bowiem obowiązku przedstawienia dowodów pochodzących bezpośrednio od przedstawicieli ubojni, jeśli inne dowody z akt sprawy potwierdzają w wystarczający sposób ich udział w porozumieniu (zob. podobnie ww. wyrok w sprawie *Limburgse Vinyl Maatschappij i in. przeciwko Komisji*, pkt 512).
- 162 Należy zauważyć, że w celu udowodnienia przedłużenia porozumienia z dnia 24 października 2001 r. poza listopad 2001 r., Komisja oparła się w zaskarżonej decyzji na zbiorze elementów dowodowych: po pierwsze, na dokumentach wskazujących, że było planowane odnowienie porozumienia, w tym także po dniu jego domniemanego zgłoszenia przez FNICGV w dniu 19 listopada 2001 r. (motywy 46–53 zaskarżonej decyzji); po drugie, na dokumentach potwierdzających istnienie porozumienia pomiędzy wszystkimi stronami, wraz z zobowiązaniem do zachowania go w tajemnicy, podczas dwóch spotkań w dniach 29 listopada i 5 grudnia 2001 r. (motywy 57–70 zaskarżonej decyzji); po trzecie, na dowodach wskazujących na stosowanie porozumienia po listopadzie 2001 r. (motywy 78–95 zaskarżonej decyzji).
- 163 Należy więc następnie zbadać posiadane przez Komisję środki dowodowe w świetle zarzutów powołanych względem nich przez skarżące.

W przedmiocie przygotowania przedłużenia porozumienia

- 164 W zaskarżonej decyzji Komisja zauważa, że w drugiej połowie listopada 2001 r. strony rozpatrywały pisemne przedłużenie spornego porozumienia (motywy 48–53 zaskarżonej decyzji). Komisja oparła się zwłaszcza na odręcznych notatkach dyrektora FNB oraz na piśmie przedstawiciela FRSEA z Bretanii skierowanym w dniu 28 listopada 2001 r. do FNB.

- 165 Po pierwsze, należy zauważyć, że wspomniane odręczne notatki stanowią sprawozdanie z roboczego spotkania, które odbyło się według Komisji między 22 a 27 listopada 2001 r. i w którym uczestniczył L. S. — przewodniczący FNICGV. Z notatek tych wynika, że rozmawiano o przyszłości „Porozumienia branżowego” po listopadzie 2001 r., zarówno odnośnie do części „Ceny”, jak i części „Import”. W czasie tych dyskusji FNICGV odmówiła „kontynuowania porozumienia pisemnego”. Notatki mówią także o „powrocie do zgodności z prawem”. Zbadano również możliwość „zmian odnośnie do porozumienia”.
- 166 Po drugie, należy zauważyć, że w wyżej powołanym piśmie z dnia 28 listopada 2001 r. jest napisane: „Kontynuowanie cennika w nadchodzących tygodniach: wszystkie ubojnie, z którymi się spotkano, zadeklarowały swoją gotowość do utrzymania cennika, o ile zobowiążą się do tego jednocześnie wszystkie podmioty”. Fragment ten świadczy jednakże jedynie o gotowości niektórych ubojni do utrzymania środków w zakresie cen, jeśli zawarte byłoby takie porozumienie.
- 167 Należy więc stwierdzić, że o ile Komisja z pewnością miała prawo do użycia tych dokumentów w celu wykazania, że skarżące rozważały i dyskutowały nad przedłużeniem porozumienia pisemnego z dnia 24 października 2001 r., to wspomniane dokumenty nie dowodzą same w sobie, że takie przedłużenie rzeczywiście miało miejsce.

W przedmiocie przedłużenia porozumienia podczas spotkań w dniach 29 listopada i 5 grudnia 2001 r.

- 168 Komisja podnosi, że po porzuceniu pomysłu pisemnego przedłużenia, strony zgodziły się na tajne przedłużenie porozumienia podczas dwóch spotkań, które odbyły się w dniach 29 listopada i 5 grudnia 2001 r.

— Spotkanie w dniu 29 listopada 2001 r.

169 Odnośnie do spotkania z dnia 29 listopada 2001 r. Komisja w zaskarżonej decyzji (motywy 57–60) rozpoczyna od badania odrębnych notatek dyrektora FNB. Notatki te zawierają wyraźne odniesienie do „Spotkania w czwartek 29 list[opada]” Jak wynika z ich tytułu, pierwsza część tych notatek poświęcona jest przygotowaniu odpowiedzi skarżących na przedstawione przez Komisję w dniu 9 listopada 2001 r. żądanie udzielenia informacji. W części tej można przeczytać w szczególności: „Import był kontynuowany[.] Brak całkowitego przestrzegania porozumienia odnośnie do cen[.] Porozumienie, trudności → negocjować wasze cenniki regionalnie”, a przede wszystkim „OK, dopuszcza się nieprzedłużenie porozumienia”. Podobnie w ramce umieszczonej w górnej części notatki, po prawej stronie, napisane jest: „Informacje zewnętrzne? + plus porozumienie? ... + porozumienie odnośnie do cen”. Mając na względzie ich kontekst, Sąd uważa, że fragmenty te odzwierciedlają jedynie stanowisko, jakiego skarżący mieli zamiar bronić przed Komisją. W konsekwencji, w przeciwieństwie do tego, co twierdzą skarżące, fragmenty te nie dowodzą, że zadecydowano o zakończeniu stosowania spornych środków.

170 Podobnie można przeczytać dalej: „Nie może być przedłużony w tym stanie, biorąc pod uwagę zarzucany charakter[.] Kontynuować nacisk na stosowanie cen interwencyjnych (w praktyce znaczy to stosowanie cennika)[.] Bez nieostrożnego rozgłaszania”. Z tego fragmentu wynika, że federacje hodowców zamierzały kontynuować wymaganie stosowania cen minimalnych, ale tym razem formalnie jako żądanie związkowe. Napisano w nim bowiem: „Mówić o cenach orientacyjnych Cenniki regionalne?”. Podobnie notatki zawierają następujący fragment: „przesłać do FNICGV — FNCBV[.] FNB[:] przyjmujemy do wiadomości COM[.] brak porozumienia w przyszłości, ale kontynuujemy nasze cele związkowe”. Wreszcie można także przeczytać: „COMM. Prasa[.] Tabela = anty-Ewg, więc przestajemy, ale działamy na rzecz uznania cen[.] my hodowcy[.] cel związkowy”.

171 Poza tym te odrębne notatki zawierają fragmenty, z których wynika, że w przeciwieństwie do tego, co utrzymują skarżące, niniejsza strategia zmierzająca

do kontynuowania przestrzegania cen minimalnych spotkała się z aprobatą przedstawicieli ubojni. W rzeczywistości jest kilka odniesień do „LS”, które Komisja identyfikuje jako aluzje do przewodniczącego FNICGV, czemu skarżące nie przeczą. I tak:

- „Porozumienie podpisane: nie będzie można go kontynuować (LS)[.] LS = OK dla przestrzegania ceny ustalonej w odniesieniu do wycofania”. Poniżej tych określeń widnieje lista cen dla niektórych kategorii wołowiny i cielęciny zakreślona i oznaczona „OK zgoda”;
- „»Cena orientacyjna«, »cena docelowa«, »cena obiektywna«[.] »cena opłacalna«, »cena docelowa hodowca«, »cena obiektywna hodowca« LS = nic nie napiszę/tel”.

172 Podobnie fragmenty te kilka razy odwołują się do inicjałów „FT”, które zdają się odnosić do przewodniczącego skarżącej w sprawie T-217/03.

173 Wreszcie należy stwierdzić, że na ostatniej stronie tego dokumentu („Streszczenie”) napisano: „Dobry bilans, jednogłośnie[.] »porozumienie« dla przestrzegania »cena docelowa hodowców (ustnie/telefonicznie)«”.

174 Mając na względzie powyższe, Sąd uważa, że w przeciwieństwie do tego, co twierdzą skarżące, odrębne notatki dotyczące spotkania z dnia 29 listopada 2001 r. mogą być interpretowane w ten sposób, że przedstawiciele ubojni wyrazili zgodę na przedłużenie stosowania spornych środków. Należy więc oddalić tezę, zgodnie z którą dokumenty te wskazują wyłącznie na wyrażoną przez federację hodowców

wolę kontynuowania stosowania tych środków jedynie w ramach ich działań związkowych, przy braku i poza porozumieniem z ubojniami. Tezie tej przeczy bowiem treść tych notatek.

175 Ponadto, jak wynika to z zaskarżonej decyzji (zob. motyw 63), kilka dokumentów potwierdza, że podczas spotkania w dniu 29 listopada 2001 r. skarżące ustnie uzgodniły kontynuowanie spornego porozumienia.

176 Po pierwsze, w wywiadzie z dnia 4 grudnia 2001 r. dla Vendée agricole, dostępnym na stronie internetowej FNSEA, wiceprzewodniczący FNB, p. G. H., stwierdził: „W ostatnim tygodniu nalegaliśmy na ten cennik, aby zatrzymać spiralę spadających cen. Przedsiębiorstwa przyznają jej wpływ, ale chcą równocześnie dostosować się do zaleceń z Brukseli. Od tej chwili nie mówimy już o porozumieniu międzyzawodowym odnośnie do cennika, ale o celu w rozumieniu cen minimalnych. Ciągłe domagamy się pojęcia cennika związkowego!” Wiceprzewodniczący FNB dodał: „To »nowe« porozumienie nie jest zawarte na piśmie. Są tylko słowa. Ale o niesłuchanie dużym znaczeniu. Przedstawiciele przedsiębiorstw na poziomie krajowym przekazali także ustnie treść naszych rozmów”. Wreszcie odnośnie do kilku ubojni wandejskich wskazane jest: „Zapytujemy je, czy otrzymały od swoich struktur krajowych wskazówki [odnośnie do cen omawianych w zeszłym tygodniu], które są identyczne jak nasze”.

177 Po drugie, zaskarżona decyzja przytacza w motywie 64 informację od federacji wandejskiej z dnia 5 grudnia 2001 r. Notatka ta wskazuje: „[O]późnia się faktyczne zastosowanie w terenie porozumienia ustnego zatwierdzonego pod koniec zeszłego tygodnia przez sektor wołowiny i cielęciny [...] Cały sektor miał zakomunikować to »porozumienie« na początku tygodnia”. Po przywołaniu rozmów między protestującymi a ubojnią, dokument uściśla: „Dyrektorzy ubojni spotkali się z [przewodniczącym FNICGV]. Potwierdził on rozmowy z zeszłego tygodnia”.

— Spotkanie z dnia 5 grudnia 2001 r.

- 178 Odnośnie do spotkania z dnia 5 grudnia 2001 r., które odbyło się z okazji krajowego dnia wołowiny i cielęciny, należy najpierw zbadać, podobnie jak czyni to zaskarżona decyzja w motywie 66, pismo z dnia 6 grudnia 2001 r. skierowane przez przedstawiciela FRSEA z Bretanii do przewodniczących FDSEA z tego regionu. Pismo to, zawierające odniesienie do „wczorajszego spotkania”, wskazuje rzecz następującą:

„Odnośnie do cen minimalnych krajowi przewodniczący ENICGV oraz FNCBV zadeklarowali konieczność utrzymania cen rynkowych i uświadomienia tego ich członkom. Niemniej jednak nie będzie między nami żadnego pisemnego porozumienia w tym temacie i utrzymanie cen będzie zależało od naszej zdolności wywierania wystarczającej presji na branżę. Tym samym proponuję wam skontaktować się pod koniec tygodnia [...] z ubojniami w waszym departamencie w celu upewnienia się co do ich zobowiązania do utrzymania cen na wcześniej istniejącym i zaktualizowanym poziomie i uprzedzenia ich o działaniu związkowym, które będzie można przedsięwziąć od następnego tygodnia w razie niewykonania tego zobowiązania”.

- 179 Następnie zaskarżona decyzja uwzględnia w motywie 67 notatkę informacyjną FNPL, wysłaną faksem w dniu 10 grudnia 2001 r., która także odnosi się do krajowego dnia wołowiny i cielęciny, w którego ramach „zatwierdzono kontynuowanie cennika”. W notatce tej informuje się, że „przedstawiciele ubojni ([FT i LS]) z pominięciem pisemnej formy przedłużyli stosowanie cennika”.

- 180 Wreszcie zaskarżona decyzja zawiera w motywach 68 i 69 odwołanie do innych fragmentów odrębnych notatek dyrektora FNB zatytułowanych „Dzień wołowiny i cielęciny — 5 grudnia 2001 r.” Notatki te zawierają następujące fragmenty: „nie należy mówić: »przeciwko importowi«, należy zwrócić się do RHD [restauration hors domicile — sektor restauracji, katering i żywienia zbiorowego, dalej zwany RHD]”, „błąd = stwierdzenie na piśmie zawieszenia importu, doprowadziło to do napięć z Brukselą i innymi z COPA. Bez stwierdzenia tego na piśmie, kontynuujemy

odnośnie do »cen docelowych« lub cen, poniżej których nie chcemy, aby ceny [spadły]”. Następnie, zaraz po uwagach przypisywanych przewodniczącym skarżącej w sprawie T-217/03 oraz FNICGV, napisane jest: „nie można już pisać, ale kontynuować”. Przewodniczący FNICGV wskazał ponadto: „dotrzymamy [naszych zobowiązań] odnośnie do SCS [specjalnych cen skupu]” i „wiadomość przekazana naszym przedsiębiorstwom [...] w sposób nieformalny, cennik będzie kontynuowany”. Wreszcie przewodniczący skarżącej w sprawie T-217/03 wskazał w tym względzie, że: „Tak, w porządku, ale wszyscy muszą stosować”. Odnośnie do tej ostatniej wzmianki, to w przeciwieństwie do tego, co twierdzi skarżąca w sprawie T-217/03, odniesienie do „stosowania przez wszystkich” nie uniemożliwiało stosowania cennika ani nie pozbawiało wartości dowodowej tego oświadczenia.

W przedmiocie stosowania porozumienia po listopadzie 2001 r.

- 181 Poza tym zaskarżona decyzja zawiera odwołania do kilku działań prowadzonych na poziomie lokalnym, które potwierdzają kontynuowanie stosowania porozumienia po dniu 30 listopada 2001 r. (motywy 92–94 zaskarżonej decyzji).
- 182 W szczególności notatka FDSEA z Wandei z dnia 18 grudnia 2001 r. dowodzi, że ubojnia (grupa Socopa), po blokadzie jej urządzeń, zgodziła się na stosowanie cennika cen minimalnych dla bydła płci żeńskiej do dnia 11 stycznia 2002 r.
- 183 Podobnie akta sprawy zawierają dwa egzemplarze dokumentu zatytułowanego „Porozumienie z dnia 25 października 2001 r. (przedłużenie)”, gdzie znajduje się następujące sformułowanie: „Podpisane i uznane za znajdujące zastosowanie przez FNSEA, FNB, FNICGV i FNCBV/SICA”. Jak zauważają skarżące, dokumenty te nie są opatrzone datą. Jednakże Komisja zidentyfikowała je w motywie 94 zaskarżonej decyzji jako dotyczące odpowiednio faksu otrzymanego przez „FDSEA 79” w dniu 13 grudnia 2001 r. i dokumentu wysłanego tego samego dnia przez FDSEA z Deux-Sèvres do ubojni.

- 184 Wreszcie faks wysłany przez przedstawiciela FDSEA z Maine-et-Loire do dyrektora FNB w dniu 11 grudnia 2001 r. i zatytułowany „Kontrola w ubojniach z Maine-et-Loire” wskazuje: „nie odnotowano nieprawidłowości — cennik stosowany — brak importu”.

Wnioski

- 185 Mając na względzie całość powyższych rozważań, należy stwierdzić, że Komisja udowodniła w zaskarżonej decyzji w sposób wystarczający pod względem prawnym, że skarżące kontynuowały stosowanie spornego porozumienia, przedłużonego w sposób ustny i tajny po listopadzie 2001 r. mimo pism Komisji z dnia 26 listopada 2001 r. sygnalizujących im, że porozumienie to stanowi naruszenie wspólnotowych reguł konkurencji.

- 186 Wniosku tego nie podważają argumenty skarżących, zgodnie z którymi tajne kontynuowanie porozumienia pozbawiałoby go wszelkiej skuteczności. Należy stwierdzić, że akta sprawy zawierają w rzeczywistości kilka odniesień do woli skarżących w zakresie nieujawniania publicznie istnienia zobowiązania pomiędzy przedstawicielami hodowców i ubojni po wygaśnięciu pisemnego porozumienia. Sąd uważa jednakże, że tajny charakter nie pozbawił porozumienia wszelkiej skuteczności, przede wszystkim z powodu tego, że federacje hodowców ciągle publicznie żądały cennika, chociaż tym razem w wyraźnej formie żądań związkowych i przekazywały je swoim członkom. Akta sprawy również pozwalają stwierdzić, że przedstawiciele ubojni poinformowali również o nim ustnie niektóre przedsiębiorstwa ubojowe (zob. pkt 177 powyżej).

- 187 Ponadto Sąd uważa, że nie można zaprzeczać przedłużeniu porozumienia jedynie na podstawie notatki FNICGV z dnia 30 listopada 2001 r. wskazującej, że „[c]ennik cen minimalnych skupu bydła przeznaczonego do uboju podpisany w dniu 24 paź-

dziennika 2001 r. nie został i nie zostanie przedłużony” i że „[t]aki był wniosek ze spotkania, które odbyło się [w dniu poprzednim] w Paryżu w obecności sygnatariuszy tego porozumienia”. Sąd uważa bowiem, że oświadczenie to było częścią strategii komunikacyjnej FNICGV, zwłaszcza po ostrzeżeniu tej federacji przez Komisję o możliwości nałożenia na nią sankcji z tytułu spornych porozumień. W każdym razie, jak zauważono powyżej, dokumenty późniejsze w stosunku do tej daty wskazują na udział przewodniczącego FNICGV w przedłużeniu tego porozumienia.

188 Ostatecznie, ponieważ Komisja na podstawie poszlak opartych na dokumentach udowodniła kontynuowanie porozumienia, w przeciwieństwie do tego, co dowodzą skarżące, nie musiała ona wykazywać tej kontynuacji poprzez badanie skutków porozumienia dla cen stosowanych w rozpatrywanym okresie.

189 Należy zatem stwierdzić, że Komisja słusznie przyjęła w zaskarżonej decyzji, że czas trwania naruszenia to okres od dnia 24 października 2001 r. do 1 stycznia 2002 r.

190 W konsekwencji należy oddalić ten zarzut w całości.

C — W przedmiocie zarzutu trzeciego, opartego na niezastosowaniu wyjątku przewidzianego w rozporządzeniu nr 26

1. Argumenty uczestników

191 Skarżące podnoszą, że Komisja naruszyła rozporządzenie nr 26 i popełniła oczywisty błąd w ocenie oraz błędy co do prawa, odmawiając przyznania spornemu

porozumieniu odstępowania od stosowania art. 81 ust. 1 WE, przewidzianego w art. 2 tego rozporządzenia w odniesieniu do niektórych czynności związanych z produkcją i wprowadzaniem do obrotu produktów rolnych. Utrzymują one, że sporne porozumienie było konieczne do realizacji celów wspólnej polityki rolnej.

192 Skarżące dowodzą w ten sposób, że — jak stwierdzono w zaskarżonej decyzji — celem spornego porozumienia było zapewnienie minimalnego poziomu życia hodowcom bydła. Podnoszą ponadto, że realizowano także cel zmierzający do stabilizacji rynków, ponieważ porozumienie to wprowadziło praktykę cenową, która przyczyniała się do powstrzymania istniejącego zakłócenia i pozwoliła hodowcom na rozprowadzanie ich produktów po opłacalnych cenach, a tym samym na sprostanie kryzysowi bez zniknięcia z rynku. Porozumienie nie zagrażało jednak celom wzrostu produktywności i gwarancji dostaw oraz rozsądnych cen dla konsumentów, w stosunku do których było ono neutralne.

193 Skarżące uważają, że w niniejszym przypadku Komisja miała obowiązek podjęcia próby pogodzenia tych różnych celów (wyroki Trybunału: z dnia 24 października 1973 r. w sprawie 5/73 *Balkan-Import-Export*, Rec. str. 1091, pkt 24 oraz z dnia 17 grudnia 1981 r. w sprawach połączonych od 197/80 do 200/80, 243/80, 245/80 i 247/80 *Ludwigshafener Walzmühle i in. przeciwko Radzie i Komisji*, Rec. str. 3211, pkt 41). Głównie z racji wyjątkowego kryzysu w sektorze wołowiny Komisja powinna była potraktować jako priorytetowe cele zmierzające do stabilizacji rynków i zapewnienia odpowiedniego poziomu życia ludności wiejskiej. Tym samym Komisja powinna była stwierdzić, że wyważenie wszystkich celów określonych w art. 33 ust. 1 WE pozwalało na zastosowanie odstępowania przewidzianego w rozporządzeniu nr 26.

194 Skarżące w sprawie T-245/03 nie zgadzają się poza tym z tezą Komisji, wyłożoną w motywach 146 i 147 zaskarżonej decyzji, według której okoliczność, iż przyjęte środki nie były przewidziane w rozporządzeniu nr 1254/1999, wystarczy do

wyłączenia stosowania odstępstwa przewidzianego w art. 2 rozporządzenia nr 26. Natomiast skarżąca w sprawie T-217/03 uważa, że Komisja popełniła oczywisty błąd w ocenie oraz błąd co do prawa, uznając, iż porozumienie nie wchodziło w zakres celów przewidzianych przez WOR. Skarżąca podnosi w szczególności, że było ono zgodne z celami zawartymi w motywach 2 i 31 rozporządzenia nr 1254/1999, jak również w art. 38 ust. 1 tego rozporządzenia.

195 Wreszcie skarżące twierdzą, że Komisja popełniła oczywisty błąd w ocenie i błąd co do prawa, ponieważ uznała, że sporne porozumienie było dysproporcjonalne. Poza tym Komisja nie uzasadniła tego stwierdzenia ani nie wskazała, jakie środki inne od przewidzianych w spornym porozumieniu pozwoliłyby na zahamowanie załamania cen.

196 Komisja dowodzi, że wyjątek z art. 2 rozporządzenia nr 26 należy interpretować i stosować w sposób zawężający. W niniejszym przypadku sporne porozumienie mogło się co najwyżej okazać właściwe dla osiągnięcia tylko jednego z pięciu celów określonych w art. 33 WE (celu zmierzającego do zapewnienia odpowiedniego poziomu życia ludności wiejskiej) i było wyraźnie obojętne dla pozostałych czterech. Komisja twierdzi oprócz tego, że porozumienie to wychodziło poza zakres WOR w sektorze wołowiny i cielęciny i niezależnie od okoliczności było nieproporcjonalne dla osiągnięcia zamierzonych celów. Ostatecznie porozumienie to nie mogło, zdaniem Komisji, skorzystać z tego odstępstwa.

2. Ocena Sądu

197 Tytułem wstępu należy podnieść, że utrzymanie skutecznej konkurencji na rynkach produktów rolnych stanowi cel wspólnej polityki rolnej. Chociaż bowiem art. 36 powierzył Radzie zadanie ustalenia zakresu, w jakim wspólnotowe reguły konkurencji mają zastosowanie do produkcji i handlu produktami rolnymi, w celu uwzględnienia szczególnej sytuacji rynków tych produktów, to postanowienie to

wprowadza zasadę stosowania wspólnotowych reguł konkurencji w sektorze rolnym (wyrok Trybunału z dnia 9 września 2003 r. w sprawie C-137/00 Milk Marque i National Farmers' Union, Rec. str. I-7975, pkt 57 i 58).

198 Zgodnie z art. 1 rozporządzenia nr 26, art. [81] ust. 1 WE ma zastosowanie do wszystkich wymienionych w tym postanowieniu porozumień, decyzji i praktyk, dotyczących produkcji lub handlu produktami rolnymi wyszczególnionymi w załączniku [I] do traktatu WE, w tym w szczególności żywymi zwierzętami oraz mięsem i jadalnymi podrobami, z zastrzeżeniem postanowień art. 2 tego rozporządzenia. Przepis ten przewiduje w szczególności, że art. [81] ust. 1 WE nie ma zastosowania do porozumień, decyzji i praktyk, które są niezbędne do osiągnięcia celów wspólnej organizacji rynku, określonych w art. [33] WE.

199 Odnośnie do odstępstwa od ogólnej zasady stosowania art. 81 ust. 1 WE, wykładnia art. 2 rozporządzenia nr 26 powinna być zawężająca (wyrok Trybunału z dnia 12 grudnia 1995 r. w sprawie C-399/93 Oude Luttikhuis i in., Rec. str. I-4515, pkt 23; wyrok Sądu z dnia 14 maja 1997 r. w sprawach połączonych T-70/92 i T-71/92 Florimex i VGB przeciwko Komisji, Rec. str. II-693, pkt 152). Poza tym z utrwalonego orzecznictwa wynika, że art. 2 ust. 1 zdanie pierwsze rozporządzenia nr 26, który przewiduje wspomniany wyjątek, ma zastosowanie wyłącznie w sytuacji, gdy dane porozumienie wspomaga realizację wszystkich celów art. 33 (ww. wyrok w sprawie Oude Luttikhuis i in., pkt 25; ww. wyrok w sprawie Florimex i VGB przeciwko Komisji, pkt 153; zob. podobnie ww. wyrok w sprawie Frubo przeciwko Komisji, pkt 25–27). Sąd wskazał jednakże, że w razie konfliktu pomiędzy często sprzecznymi celami Komisja może spróbować je pogodzić (ww. wyrok w sprawie Florimex i VGB przeciwko Komisji, pkt 153). Wreszcie, jak wynika z samego brzmienia art. 2 ust. 1 zdanie pierwsze rozporządzenia nr 26, dane porozumienie musi być „niezbędne” do osiągnięcia rzeczonych celów (ww. wyrok w sprawie Oude Luttikhuis i in., pkt 25; zob. podobnie ww. wyrok w sprawie Florimex i VGB przeciwko Komisji, pkt 171 i 185).

200 Zgodnie z art. 33 ust. 1 WE celem wspólnej polityki rolnej jest:

- „a) zwiększenie wydajności rolnictwa przez wspieranie postępu technicznego, racjonalny rozwój produkcji rolnej, jak również optymalne wykorzystanie czynników produkcji, zwłaszcza siły roboczej,

- b) zapewnienie w ten sposób odpowiedniego poziomu życia ludności wiejskiej, zwłaszcza przez podniesienie indywidualnego dochodu osób pracujących w rolnictwie,

- c) stabilizacja rynków,

- d) zagwarantowanie bezpieczeństwa dostaw,

- e) zapewnienie rozsądnych cen w dostawach dla konsumentów”.

201 Skarżące utrzymują zasadniczo, że sporne porozumienie było konieczne dla realizacji dwóch z tych celów, czyli tego zmierzającego do zapewnienia odpowiedniego poziomu życia ludności wiejskiej oraz stabilizacji rynków, i że nie miało wpływu na trzy pozostałe cele, których tym samym nie naruszało.

- 202 Jak podnoszą skarżące, podstawowym celem spornego porozumienia było udzielenie pomocy hodowcom bydła we Francji w kontekście kryzysowej sytuacji tego sektora w okresie właściwym dla okoliczności faktycznych niniejszych spraw. A zatem, zgodnie z art. 33 ust. 1 lit. b) WE, porozumienie to można uznać za mające na celu zapewnienie odpowiedniego poziomu życia ludności wiejskiej.
- 203 Natomiast Sąd uważa, że porozumienie z dnia 24 października 2001 r. nie zmierzało do stabilizacji rynków, o której mowa w art. 33 ust. 1 lit. c) WE, ani nie mogło być traktowane jako niezbędne w tym względzie. W zaskarżonej decyzji stwierdzono, że kryzys, który dotknął sektor wołowiny i cielęciny między 2000 r. a 2001 r. wynikał z ogromnego braku równowagi pomiędzy podażą a popytem, wywołanego przede wszystkim silnym spadkiem konsumpcji w wyniku utraty zaufania z powodu odkrycia choroby szalonych krów i pryszczycy (zob. motywy 12, 13 i 142 zaskarżonej decyzji). Stąd wspomniana stabilizacja rynków wymagała przede wszystkim działań zmierzających do zmniejszenia nadmiernej podaży i wspierania spadającego spożycia wołowiny i cielęciny.
- 204 Sporne porozumienie nie zawierało środków w tym względzie. Co więcej, ustalone przez to porozumienie ceny minimalne nie tylko nie mogły przyczynić się do stabilizacji rynków, ale mogły nawet być sprzeczne z tym celem, ponieważ mogły przynieść podwyżkę cen mogącą jeszcze bardziej zmniejszyć spożycie i tym samym zwiększyć różnicę między podażą a popytem. Ustanowienie cennika było poza tym sztucznym ustaleniem cen, sprzecznym zarówno z ich naturalnym kształtowaniem się na rynku, jak i z mechanizmami wsparcia i interwencji publicznej. Mogło poza tym chodzić jedynie o środek czysto koniunkturalny, który nie był zdolny do wywołania średnio- lub długookresowych skutków na właściwych rynkach. Ponadto ograniczenie importu wołowiny i cielęciny do Francji z konieczności wiązało się z ryzykiem wywołania zakłócenia w wewnątrzspółnotowej wymianie handlowej wołowiny i cielęciny, a tym samym z ryzykiem naruszenia stabilności rynków właściwych w kilku państwach członkowskich.

205 Podobnie porozumienie ograniczające import produktów po korzystniejszych cenach i ustanawiające ceny minimalne nie może być traktowane jako pozbawione znaczenia dla celów zmierzających do zapewnienia rozsądnych cen w dostawach dla konsumentów, o których mowa w art. 33 ust. 1 lit. e) WE. Jak bowiem podnosi Komisja w motywie 144 zaskarżonej decyzji, czemu skarżące nie przeczą, w szczególności w odniesieniu do sektora RHD, który wykorzystuje dużo mięsa importowanego, zawieszenie importu mogło prawdopodobnie skutkować podwyżką cen. Ponadto ceny z cennika, nawet jeśli zostały ustalone na etapie skupu żywca przeznaczonego do uboju, także mogły się odbić na konsumentach.

206 Mając na względzie powyższe, należy wnioskować, że sporne porozumienie może być uważane za niezbędne jedynie w przypadku celu zmierzającego do zapewniania odpowiedniego poziomu życia ludności wiejskiej. Natomiast porozumienie mogło co najmniej utrudnić ustalanie rozsądnych cen w dostawach dla konsumentów. Wreszcie nie dotyczyło ono, a tym bardziej nie było niezbędne dla stabilizacji rynków, gwarancji bezpieczeństwa dostaw i wzrostu produktywności rolnictwa. Tym samym, w świetle powołanego wyżej w pkt 199 orzecznictwa, Sąd uważa, że Komisja nie popełniła błędu, uznając, że wyważenie różnych celów nie pozwalało na stwierdzenie, że odstępstwo określone w art. 2 ust. 1 zdanie pierwsze rozporządzenia nr 26 miało zastosowanie w niniejszym przypadku.

207 Poza tym należy oddalić zarzuty skierowane przeciwko stwierdzeniu zawartemu w motywach 146 i 147 zaskarżonej decyzji, zgodnie z którym sporne porozumienie nie należy do środków określonych w uregulowaniach WOR w sektorze wołowiny i cielęciny, w tym w szczególności w rozporządzeniu nr 1254/1999. W przeciwieństwie do twierdzeń skarżących w sprawie T-245/03, Komisja nie stwierdziła, że ta okoliczność samodzielnie wystarcza do wyłączenia stosowania odstępstwa opartego na rozporządzeniu nr 26, ale ograniczyła się do uwzględnienia tej okoliczności — zresztą słusznie — dla poparcia swojego wniosku, zgodnie z którym sporne porozumienie nie było konieczne do realizacji celów wspólnej polityki rolnej (zob. podobnie ww. wyrok w sprawie Florimex i VGB przeciwko Komisji, pkt 148–151). Należy również oddalić tezę skarżącej w sprawie T-217/03, że

porozumienie było jednym z celów tego rozporządzenia. Zwłaszcza przepisy wymienione przez skarżącą (czyli motywy 2 i 31 oraz art. 38 ust. 1 rzeczonego rozporządzenia) ograniczają się w szczególności do zastrzeżenia na rzecz instytucji wspólnotowych możliwości powzięcia działań w przypadku zakłóceń na rynku (zob. w tym względzie art. 43 tego rozporządzenia) i w żaden sposób nie uzasadniają prywatnego porozumienia o ograniczeniu importu i ustaleniu cen minimalnych.

208 Wreszcie, odnośnie do argumentów dotyczących proporcjonalności spornych środków, należy oddalić zarzut oparty na naruszeniu obowiązku uzasadnienia. Komisja w sposób wystarczający pod względem prawnym uzasadniła w motywie 148 zaskarżonej decyzji swój wniosek, że ustalenie cen i zawieszenie importu stanowiło poważne ograniczenie konkurencji i nie mogło być uważane za proporcjonalne w stosunku do realizowanych przez porozumienie celów. W przeciwieństwie do tego, co twierdzą skarżące, Komisja nie miała obowiązku wskazania środków, jakie skarżące mogły przyjąć, aby ich porozumienie było zgodne z art. 2 rozporządzenia nr 26. Zarzut, zgodnie z którym Komisja popełniła błąd, uwzględniając przy badaniu możliwości zastosowania odstępstwa przewidzianego tym przepisem nieproporcjonalny charakter przewidzianych przez porozumienie środków, również nie może być przyjęty. Z orzecznictwa wynika bowiem, że w celu zastosowania tego odstępstwa dane środki mogą być uważane za niezbędne do realizacji celów wspólnej polityki rolnej jedynie wtedy, gdy są proporcjonalne (zob. podobnie ww. wyrok w sprawie Florimex i VGB przeciwko Komisji, pkt 177). W niniejszym przypadku, nawet w świetle specyfiki rynków rolnych i kryzysu sektora wołowego w okresie właściwym dla okoliczności faktycznych sprawy, ograniczenie importu i ustalenie cen, biorąc pod uwagę, że były one ciężkimi naruszeniami prawa konkurencji, nie mogą być uważane za środki proporcjonalne w stosunku do realizowanego celu.

209 Z powyższego wynika, że niniejszy zarzut należy oddalić.

D — *W przedmiocie zarzutu czwartego, opartego na naruszeniu prawa do obrony*

1. Argumenty uczestników

- 210 Skarżące podnoszą, że pismo w sprawie przedstawienia zarzutów, które jest zastosowaniem podstawowej zasady poszanowania prawa do obrony, winno przedstawiać zarzuty sformułowane w sposób wystarczająco jasny, nawet jeśli skrótowo, w celu umożliwienia zainteresowanym rzeczywistego zapoznania się z zarzucanymi im zachowaniami, tak by umożliwić im podjęcie skutecznej obrony przed wydaniem przez Komisję ostatecznej decyzji (wyrok Sądu z dnia 14 maja 1998 r. w sprawie T-352/94 *Mo och Domsjö* przeciwko Komisji, Rec. str. II-1989, pkt 63).
- 211 W niniejszym przypadku skarżące zarzucają Komisji, po pierwsze, że w piśmie w sprawie przedstawienia zarzutów nie wspomniała o tym, że w celu określenia wysokości grzywien dla federacji innych niż FNSEA miała zamiar uwzględnić wysokość rocznych składek ich członków. Po drugie, skarżące podnoszą, że Komisja w żaden sposób nie wskazała w piśmie w sprawie przedstawienia zarzutów, że miała zamiar obliczyć wysokość grzywien w stosunku do wartości obrotów ich członków, którzy są z nimi bezpośrednio lub pośrednio związani. Podobnie Komisja nie zapoznała ich z okolicznościami faktycznymi i prawnymi, na których oparta została zaskarżona decyzja, w tym w szczególności z podstawowymi elementami dla obliczenia grzywiny, i w związku z tym skarżące nie mogły przedstawić swoich uwag w tym względzie.
- 212 Skarżące zauważają, że Trybunał orzekł, iż pismo w sprawie przedstawienia zarzutów sprowadzające się do wskazania jako podmiotu popełniającego naruszenie jednostki zbiorowej nie umożliwia wystarczającego poinformowania składających się na nią spółek o tym, że zostaną na nie indywidualnie nałożone grzywiny, jeśli zostanie

stwierdzone naruszenie, i nie wystarcza do uświadomienia ich w zakresie ustalenia wysokości nałożonych grzywien w stosunku do oceny udziału każdej spółki w zachowaniu stanowiącym domniemane naruszenie (wyrok Trybunału z dnia 16 marca 2000 r. w sprawach połączonych C-395/96 P i C-396/96 P *Compagnie maritime belge transports i in. przeciwko Komisji*, Rec. str. I-1365, pkt 144–146).

- 213 Wreszcie skarżące dowodzą, że wysłanie przez Komisję w dniu 10 stycznia 2003 r. pisma z żądaniem udzielenia informacji finansowych nie wystarczyło do zapewnienia poszanowania prawa do obrony. Ponieważ pismo to zostało wysłane po przedstawieniu przez skarżące ich uwag oraz po ich przesłuchaniu, skarżące nie mogły nawet się bronić w zakresie wymienionych aspektów. Poza tym żądanie to w niczym nie zdradzało intencji Komisji.
- 214 Komisja zauważa, że zgodnie z orzecznictwem, w piśmie w sprawie przedstawienia zarzutów ma ona jedynie obowiązek wskazać, iż ma ona zamiar zbadać, czy należy nałożyć grzywny na zainteresowane przedsiębiorstwa i wskazać główne okoliczności faktyczne i prawne mogące spowodować nałożenie grzywny (wyrok Trybunału z dnia 7 czerwca 1983 r. w sprawach połączonych od 100/80 do 103/80 *Musique diffusion française i in. przeciwko Komisji*, Rec. str. 1825, pkt 21).
- 215 Według Komisji skarżące nie mogły nie wiedzieć, że wysokość składek ich członków zostanie uwzględniona i miały pełną możliwość przedstawienia swoich uwag w świetle pisma w sprawie przedstawienia zarzutów. Miały również możliwość wypowiedzenia się co do wielkości obrotów ich członków, ponieważ w dniu 10 stycznia 2003 r. Komisja przesłała im żądanie udzielenia informacji w tym względzie (zob. podobnie ww. wyrok w sprawie *Musique diffusion française i in. przeciwko Komisji*, pkt 23).
- 216 Komisja wreszcie podważa znaczenie ww. wyroku Trybunału w sprawie *Compagnie maritime belge transports i in. przeciwko Komisji*, powołanego przez skarżące.

W niniejszym przypadku pismo w sprawie przedstawienia zarzutów bardzo wyraźnie wskazywało, że Komisja brała pod uwagę nałożenie grzywien na skarżące, będące adresatami tego pisma, a zatem nie na pośredniczące federacje i na indywidualnych rolników. W świetle orzecznictwa uwzględniającego członków związków, skarżące mogły doskonale zdawać sobie sprawę z ryzyka i bronić się w tym zakresie w trakcie postępowania administracyjnego.

2. Ocena Sądu

- ²¹⁷ Przestrzeganie prawa do obrony we wszystkich rodzajach postępowań mogących doprowadzić do nałożenia sankcji, a w szczególności grzywien, stanowi podstawową zasadę prawa wspólnotowego, której należy przestrzegać nawet w przypadku postępowania o charakterze administracyjnym (wyrok Sądu z dnia 14 maja 1998 r. w sprawie T-308/94 Cascades przeciwko Komisji, Rec. str. II-925, pkt 39). Zgodnie z tą zasadą pismo w sprawie przedstawienia zarzutów stanowi podstawową gwarancję procesową. Pismo w sprawie przedstawienia zarzutów musi w jasny sposób przedstawiać wszystkie istotne okoliczności, na których Komisja oparła się w tym stadium postępowania (ww. wyrok Trybunału w sprawie Compagnie maritime belge transports i in. przeciwko Komisji, pkt 142).
- ²¹⁸ Zgodnie z utrwalonym orzecznictwem, jeśli Komisja wskaże wyraźnie w piśmie w sprawie przedstawienia zarzutów, że zamierza rozważyć kwestię nałożenia grzywien na dane przedsiębiorstwa i przedstawi im istotne okoliczności faktyczne i prawne mogące spowodować nałożenie grzywiny, takie jak waga i czas trwania domniemanego naruszenia oraz fakt popełnienia go w sposób świadomy lub przez zaniechanie, spełnia ona swój obowiązek przestrzegania prawa przedsiębiorstw do przedstawienia swego stanowiska. W ten sposób Komisja przekazuje im elementy konieczne do obrony nie tylko przed stwierdzeniem naruszenia, ale także przed nałożeniem grzywiny (ww. wyrok Trybunału w sprawie Musique diffusion française i in. przeciwko Komisji, pkt 21; ww. wyrok w sprawie ABB Asea Brown Boveri przeciwko Komisji, pkt 78).

- 219 Skarżące podnoszą, że Komisja mogła była wspomnieć w piśmie w sprawie przedstawienia zarzutów, że uwzględni wysokość ich rocznych składek w celu ustalenia kwoty grzywien dla federacji innych niż FNSEA oraz że miała zamiar obliczyć kwotę grzywien w oparciu o wartość obrotów członków skarżących.
- 220 W tym względzie należy zauważyć, po pierwsze, że Komisja w zaskarżonej decyzji oparła się na składkach pobieranych przez skarżące dla obliczenia podstawowej kwoty grzywien (motywy 169 i 170 zaskarżonej decyzji). W rzeczywistości po ustaleniu, że przy uwzględnieniu wagi naruszenia podstawowa kwota grzywiny nałożonej na główną federację rolniczą (FNSEA) wynosiła 20 mln EUR, Komisja wykorzystwała stosunek między wysokością rocznych składek pobieranych przez każdą z federacji oraz przez FNSEA jako obiektywne kryterium relatywnego znaczenia poszczególnych federacji rolniczych i tym samym ich stopnia własnej odpowiedzialności w popełnieniu naruszenia. Tym samym kwoty te zostały ustalone na jedną piątą (FNPL), jedną dziesiątą (FNB i FNCBV) oraz jedną dwudziestą (JA) kwoty określonej dla FNSEA.
- 221 Po drugie, należy zauważyć, że Komisja — co stwierdziła przed Sądem — wzięła pod uwagę wysokość obrotów podstawowych członków skarżących w celu zbadania, czy nałożone grzywiny nie przekraczają pułapu w wysokości 10% wprowadzonego przez art. 15 ust. 2 rozporządzenia nr 17.
- 222 Trybunał orzekł, że udzielenie wskazówek dotyczących wysokości przewidywanych grzywien przed wezwaniem przedsiębiorstw do przedstawienia uwag dotyczących postawionych im zarzutów oznaczałoby uprzedzenie w sposób niewłaściwy decyzji Komisji (ww. wyrok Trybunału w sprawie *Musique diffusion française i in. przeciwko Komisji*, pkt 21; ww. wyrok Sądu w sprawie *ABB Asea Brown Boveri przeciwko Komisji*, pkt 66). Tym bardziej powoływanie w piśmie w sprawie przedstawienia zarzutów kwestii nieprzekraczania pułapu 10% przez grzywnę, która

ewentualnie zostanie nałożona w ostatecznej decyzji, również oznaczałoby uprzedzenie w sposób niewłaściwy tej decyzji.

223 Ponadto, w przeciwieństwie do twierdzeń skarżących, wyżej powołany wyrok Trybunału w sprawie *Compagnie maritime belge transports i in. przeciwko Komisji* nie ma znaczenia w niniejszej sprawie. W pkt 143–146 tego wyroku Trybunał ustalił bowiem, że Komisja w piśmie w sprawie przedstawienia zarzutów ma obowiązek jednoznacznego wskazania osób, na które mogą być nałożone grzywny, i orzekł, że pismo w sprawie przedstawienia zarzutów, wskazujące jako autora naruszenia jedynie jednostkę zbiorową, nie pozwala na wystarczające poinformowanie spółek wchodzących w skład tej jednostki, że zostaną na nie indywidualnie nałożone grzywny, i nie jest wystarczające, aby ostrzec je, że kwota grzywien zostanie ustalona poprzez odniesienie do oceny udziału każdej ze spółek w zachowaniu stanowiącym domniemane naruszenie. W niniejszych sprawach Komisja nie nałożyła sankcji na bezpośrednich czy pośrednich członków skarżących, ale na skarżące w zależności od stopnia ich własnej odpowiedzialności za naruszenie (motyw 169 i art. 1 i 3 zaskarżonej decyzji), co stwierdziła w piśmie w sprawie przedstawienia zarzutów. W rzeczywistości okoliczność uwzględnienia wysokości obrotów członków związku przedsiębiorstw, którzy popełnili naruszenia, w żaden sposób nie oznacza, że to na nich została nałożona grzywna (wyrok Sądu z dnia 23 lutego 1994 r. w sprawie T-39/92 i T-40/92 CB i *Europay przeciwko Komisji*, Rec. str. II-49, pkt 139).

224 Mając na uwadze powyższe, należy stwierdzić, że Komisja nie naruszyła prawa skarżących do obrony, nie wskazując w piśmie w sprawie przedstawienia zarzutów, że zamierzała uwzględnić wysokość rocznych składek pobieranych przez skarżące oraz wartość obrotów ich członków w celach odpowiednio obliczenia podstawowej kwoty grzywien oraz zbadania pułapu w wysokości 10% ustalonego przez art. 15 ust. 2 rozporządzenia nr 17.

225 W konsekwencji należy oddalić ten zarzut.

E — *W przedmiocie zarzutu piątego, opartego na naruszeniu obowiązku uzasadnienia*

1. Argumenty uczestników

- 226 Skarżące przypominają, że uzasadnienie niekorzystnej decyzji musi pozwalać sądowi wspólnotowemu na wykonanie kontroli legalności, a zainteresowanemu na zapoznanie się z uzasadnieniem podjętego środka, tak aby mógł on bronić swoich praw oraz zbadać zasadność decyzji (wyrok Sądu z dnia 14 maja 1998 r. w sprawie T-310/94 Gruber + Weber przeciwko Komisji, Rec. str. II-1043, pkt 40).
- 227 Skarżące utrzymują, że zaskarżona decyzja nie zawiera żadnego odniesienia do wysokości obrotów, które Komisja uwzględniła przy ustalaniu grzywien, ani do zbadania, czy osiągnięty został pułap w wysokości 10%, określony w art. 15 ust. 2 rozporządzenia nr 17. Podobnie Komisja nie wspomniała, że zdecydowała się obliczyć ten pułap na podstawie sumy obrotów członków skarżących, ani nie sprecyzowała, o jakich członków chodzi. Skarżące stwierdzają, że w niniejszym przypadku należało przedstawić bardzo szczegółowe uzasadnienie, jako że Komisja po raz pierwszy rozpatrywała sprawę dotyczącą rolniczych związków zawodowych i zamierzała uczynić odstępstwo od restrykcyjnych wymogów uwzględniania wysokości obrotów członków związku. Przedstawione przez Komisję w dniu 10 stycznia 2003 r. żądanie informacji nie mogło w każdym razie zrekompensować tego braku uzasadnienia. Wreszcie, według skarżącej w sprawie T-217/03, to naruszenie obowiązku uzasadnienia powoduje stwierdzenie nieważności zaskarżonej decyzji, a nie tylko jej części dotyczącej grzywien.
- 228 Republika Francuska podnosi, że zaskarżona decyzja nie spełnia wymogów uzasadnienia wynikających z art. 253 WE. Wyjaśnienia, które Komisja próbowała po raz pierwszy złożyć w odpowiedzi na skargę, nie mogły zaradzić tej sytuacji (zob. podobnie wyrok Sądu z dnia 26 lutego 2002 r. w sprawie T-323/99 INMA i Itainvest przeciwko Komisji, Rec. str. II-545, pkt 76).

- 229 Komisja podnosi na wstępie, że zarzut ten nie może uzasadniać stwierdzenia nieważności zaskarżonej decyzji w całości, ale jedynie jej art. 3, ponieważ domniemany brak uzasadnienia dotyczy wysokości grzywien i nie ma wpływu ani na okoliczności faktyczne, ani na ich kwalifikację prawną. Komisja dodaje, że w każdym razie w niniejszym przypadku uszanowała ona w pełni obowiązek uzasadnienia.
- 230 Komisja zauważa, że obowiązek ten jest spełniony, jeśli wskaże ona okoliczności, które uwzględniła przy ocenie wagi i czasu trwania naruszenia w celu obliczenia grzywiny (wyroki Trybunału z dnia 16 listopada 2000 r. w sprawie C-282/98 P Enso Española przeciwko Komisji, Rec. str. I-9817, pkt 40 i 41 oraz w sprawie C-297/98 P SCA Holding przeciwko Komisji, Rec. str. I-10101, pkt 56–65; wyrok Sądu w sprawie z dnia 9 lipca 2003 r. T-220/00 Cheil Jedang przeciwko Komisji, Rec. str. II-2473, pkt 218). Komisja stwierdza, że nie miała obowiązku wskazać w decyzji uwzględnionej wysokości obrotów ani procentu tego obrotu, jaki stanowiła grzywina, ponieważ kwestia tego, czy został osiągnięty pułap 10%, nie stanowi części uzasadnienia decyzji. Pułap 10% jest bowiem maksymalną dopuszczalną prawnie granicą grzywiny, która może być nałożona, i nie jest częścią uzasadnienia podjętego środka.
- 231 Komisja podnosi również, że obowiązek uzasadnienia musi być oceniany w odpowiednim kontekście i przypomina, że jasno wskazała, iż opierała się na przepisach wytycznych, których pkt 5 lit. c) pozwala jej nałożyć na związek [przedsiębiorstw] grzywnę równą ogólnej kwocie indywidualnych grzywien, które mogłyby być nałożone na każdego z członków związku. Skarżące nie mogły nie znać zasad regulujących obliczanie grzywiny, a zwłaszcza okoliczności, że Komisja uwzględni wysokość obrotów ich członków dla zbadania, czy pułap 10% nie został przekroczony. Zdaniem Komisji, z całości zaskarżonej decyzji wynika bowiem, że naruszenie popełnione zostało przez skarżące nie dla nich samych, ale na korzyść ich członków.
- 232 Komisja zauważa także, że w dniu 10 stycznia 2003 r. zażądała od każdej ze skarżących przedstawienia wysokości obrotów ich członków. Skarżąca w sprawie

T-217/03 przesłała jej tę informację pismem z dnia 27 stycznia 2003 r. Dane przedstawione przez tę federację wskazywały, że wiele brakowało do osiągnięcia pułapu 10%. Natomiast skarżące w sprawie T-245/03 wskazały Komisji, że nie były w stanie dostarczyć jej tej informacji. W obliczu tej odmowy Komisja mogła wydać decyzję na podstawie art. 11 ust. 5 rozporządzenia nr 17, w razie konieczności nałożyć okresowe kary pieniężne lub grzywny, żądając przedstawienia tych danych, ale ograniczyła się do oszacowania w świetle dostępnych informacji, że nie istniało najmniejsze ryzyko, iż pułap 10% obrotów członków skarżących zostanie osiągnięty.

2. Ocena Sądu

²³³ Z utrwalonego orzecznictwa wynika, że uzasadnienie, jakiego wymaga art. 253 WE, powinno opisywać w sposób jasny i jednoznaczny rozumowanie instytucji, która wydała akt, pozwalając zainteresowanym poznać podstawy podjętej decyzji, a właściwemu sądowi dokonać jego kontroli. Wymóg uzasadnienia należy oceniać w odniesieniu do konkretnej sytuacji, w szczególności do zawartości aktu, charakteru powołanych argumentów, a także interesu, jaki w uzyskaniu wyjaśnień mogą mieć adresaci aktu lub inne osoby, których dotyczy on bezpośrednio i indywidualnie. Nie stawia się wymogu, by uzasadnienie wyszczególniało wszystkie istotne elementy faktyczne i prawne, ponieważ ocena, czy uzasadnienie aktu spełnia wymogi art. 253 WE, winna opierać się nie tylko na jego brzmieniu, ale także uwzględniać okoliczności jego wydania, jak również całość przepisów prawa regulującego daną dziedzinę (ww. wyrok w sprawie Cheil Jedang przeciwko Komisji, pkt 216; wyrok Sądu z dnia 25 października 2005 r. w sprawie T-38/02 Groupe Danone przeciwko Komisji, Rec. str. II-4407, pkt 96).

²³⁴ W niniejszym przypadku skarżące zarzucają Komisji, że w zaskarżonej decyzji nie przedstawiła wyraźnego uzasadnienia w odniesieniu do kwestii, że nałożone grzywny

nie przekraczały pułapu 10% ich obrotów, o którym mowa w art. 15 ust. 2 rozporządzenia nr 17, i że nie wyjaśniła przyczyn, dla których — w celu zbadania przestrzegania tego pułapu — mogła uwzględnić obroty ich członków.

²³⁵ Należy stwierdzić, że rzeczywiście żaden z motywów zaskarżonej decyzji nie jest poświęcony badaniu przestrzegania pułapu 10% obrotów, któremu podlegają grzywny. Komisja nie wskazała w niej również, że w celu zbadania przestrzegania tego pułapu, w niniejszym przypadku należało wziąć pod uwagę obroty podstawowych członków skarżących, ani tym bardziej nie uzasadniła takiej możliwości.

²³⁶ Komisja uważa jednakże, że przestrzeganie pułapu 10% obrotów jest jedynie maksymalną dopuszczalną prawnie granicą grzywny i nie stanowi części uzasadnienia decyzji.

²³⁷ Należy zauważyć, że pułap 10% obrotów wymieniony w art. 15 ust. 2 rozporządzenia nr 17 odnosi się do wartości obrotów przedsiębiorstwa — lub związku przedsiębiorstw — które popełniło naruszenie i które będąc adresatem decyzji, może zbadać przestrzeganie tego pułapu. W tych okolicznościach nie jest wymagane żadne szczegółowe uzasadnienie tej maksymalnej granicy. Jednakże jeśli Komisja odstępuje od swojej zwyczajowej praktyki i w celu nałożenia grzywny uwzględnia obroty inne niż obroty adresata decyzji sankcjonującej naruszenie — jak obroty członków ukaranego związku przedsiębiorstw — koniecznie musi ona uzasadnić w szczegółowy sposób swoją decyzję w tym względzie, tak aby umożliwić adresatowi decyzji zbadanie, czy przy obliczaniu grzywny przestrzegano pułapu 10%.

238 Tym samym jeśli Komisja nałożyła grzywnę na indywidualne przedsiębiorstwo popełniające naruszenie, niekoniecznie ma ona obowiązek wyraźnego uzasadnienia przestrzegania maksymalnego pułapu 10% obrotów danego przedsiębiorstwa, jeśli nie istnieją szczególne okoliczności. Przedsiębiorstwo to musi wiedzieć zarówno o istnieniu tego pułapu prawnego, jak i znać konkretną kwotę swoich obrotów, a więc może ocenić, nawet przy braku jakiegokolwiek uzasadnienia w decyzji nakładającej grzywnę, czy nałożona na nie grzywna przekroczyła pułap 10%.

239 Natomiast jeśli Komisja nakłada grzywnę na związek przedsiębiorstw i bada przestrzeganie maksymalnego prawnego limitu 10% obrotów na podstawie sumy obrotów osiągniętych przez wszystkich członków tego związku lub ich grupę, musi ona wyraźnie wskazać to w decyzji i wyjaśnić przyczyny uzasadniające uwzględnienie obrotów członków. Przy braku takiego uzasadnienia zainteresowani nie byłiby w stanie zapoznać się z uzasadnieniem takiej decyzji ani nie mogliby prawidłowo przystąpić do zbadania przestrzegania w danych okolicznościach limitu prawnego.

240 Wniosku tego nie podważa orzecznictwo powołane przez Komisję w pkt 230 powyżej, zgodnie z którym w odniesieniu do zakresu obowiązku uzasadnienia w zakresie obliczania kwot grzywien nałożonych z tytułu naruszenia wspólnotowego prawa konkurencji wystarczy, aby Komisja wskazała w swojej decyzji elementy oceny, które uwzględniła przy stosowaniu wytycznych i które pozwoliły jej na ocenę wagi i czasu trwania naruszenia. W rzeczywistości orzecznictwo to odnosi się jedynie do kwestii ustalenia kwoty grzywny, a nie badania nieprzekroczenia przez ostatecznie ustaloną karę maksymalnego pułapu 10% obrotów ukaranego przedsiębiorstwa lub związku przedsiębiorstw.

241 W konsekwencji należy stwierdzić, że w niniejszym przypadku Komisja powinna była wskazać w zaskarżonej decyzji, iż oparła się na wysokości obrotów

podstawowych członków skarżących, a w razie konieczności sprecyzować, czy chodzi o wszystkich ich członków, czy o ich określone kategorie, w celu zbadania przestrzegania przy nakładaniu grzywien prawnego maksymalnego pułapu 10%. Jednocześnie Komisja powinna była wskazać, jakie okoliczności pozwoliły jej na uwzględnienie w tym celu zsumowanej wielkości obrotów członków skarżących.

242 Komisja poza tym nie mogła powoływać się na wskazaną w motywie 164 zaskarżonej decyzji okoliczność, że oparła się na wytycznych. To odniesienie rodzajowe znajduje się w części dotyczącej określania kwot grzywien i jego celem jest jedynie przypomnienie kryteriów, którym podlega ocena wagi naruszenia. Co więcej, należy zauważyć, że Komisja nie odwołała się w zaskarżonej decyzji do pkt 5 lit. c) wytycznych, poświęconego możliwości uwzględnienia wartości obrotów członków związku.

243 Komisja nie może się też powoływać na wysłane do skarżących w dniu 10 stycznia 2003 r. pisma z żądaniem przedstawienia obrotów ich członków. W rzeczywistości nawet gdyby przyjąć, że w świetle tych żądań skarżące mogły być zrozumieć, że zaskarżona decyzja uwzględniała obroty ich członków w celu obliczenia pułapu 10%, to i tak żądania te nie mogą zrekompensować braku uzasadnienia zaskarżonej decyzji w tym względzie, zwłaszcza całkowitego braku wskazania przyczyn wykorzystania tych danych do obliczenia, czy pułap ten nie został przekroczony.

244 Wreszcie odnośnie do okoliczności, że skarżące w sprawie T-245/03 nie przedstawiły Komisji obrotów ich członków, to również ta okoliczność nie może zwolnić Komisji z obowiązku przedstawienia w treści zaskarżonej decyzji przyczyn, dla których uznała ona za stosowne uwzględnić obroty osiągnięte przez tych członków oraz dla których uważała ona, że w niniejszym przypadku pułap 10% nie został przekroczony.

245 Mając na względzie powyższe, należy stwierdzić, że Komisja naruszyła obowiązek uzasadnienia nałożony na nią przez art. 253 WE.

II — *W przedmiocie żądań zmierzających do uchylecia lub obniżenia grzywny*

246 Skarżące powołują sześć zarzutów na poparcie swych żądań zmierzających do uchylecia lub obniżenia grzywny, które zostały na nie nałożone w zaskarżonej decyzji. Pierwszy zarzut jest oparty na niezgodności z prawem wytycznych. Drugi zarzut jest oparty na naruszeniu zasady proporcjonalności, oczywistym błędzie w ocenie i błędzie co do prawa w określaniu wagi naruszenia. Trzeci zarzut jest oparty na błędach w ocenie i błędach co do prawa, jak również na naruszeniu zasady proporcjonalności przy uwzględnianiu okoliczności obciążających i łagodzących. Czwarty zarzut oparty jest na naruszeniu art. 15 ust. 2 rozporządzenia nr 17 przy określaniu kwot grzywny. Piąty zarzut oparty jest na naruszeniu zasady zakazu kumulacji sankcji. Szósty zarzut oparty jest na naruszeniu zasady proporcjonalności i oczywistym błędzie w ocenie przy uwzględnianiu okoliczności, o których mowa w art. 5 lit. b) wytycznych.

A — *W przedmiocie zarzutu pierwszego, opartego na bezprawności wytycznych*

1. Argumenty uczestników

247 Skarżące w sprawie T-245/03 podnoszą, po pierwsze, że wytyczne naruszają zasadę proporcjonalności. Zauważają, że ocena skutków porozumień lub praktyk wywieranych na funkcjonowanie rynku jest zasadniczym elementem przy ustaleniu wagi naruszenia. Jednak aby zakwalifikować naruszenie jako bardzo poważne, Komisja nie

brała w ogóle pod uwagę jego skutków, ale wyłącznie jego istotę i rozmiar właściwego rynku geograficznego. Co więcej, jeśli zgodnie z pkt 1 A wytycznych naruszenie zostałoby zakwalifikowane jako bardzo poważne, podlegałoby ono grzywnie w minimalnej kwocie wyjściowej 20 mln EUR, która byłaby uznaniowa i arbitralna. Ta minimalna kwota zabraniałaby ponadto Komisji uwzględnienia wagi, rozmiaru i charakteru danej jednostki lub korzyści, jakie osiągnęła z naruszenia.

248 Skarżące podnoszą, po drugie, że wytyczne naruszają art. 15 ust. 2 rozporządzenia nr 17. Zauważają, po pierwsze, że pkt 1 A wytycznych pozwala Komisji na ustalenie podstawowej kwoty grzywny na sumę wyższą od 1 mln EUR lub 10% obrotów osiągniętych przez ukarane przedsiębiorstwo. Według skarżących art. 15 ust. 2 rozporządzenia nr 17 poprzez ustalenie, że Komisja musi uwzględnić kryteria wagi i czasu trwania naruszenia na etapie określania podstawowej kwoty grzywny, nie pozwala, aby ta kwota podstawowa — jak zresztą także ostateczna kwota grzywny — przekraczała wspomniane pułapy. Skarżące podnoszą, po drugie, że pkt 1 B wytycznych uwzględnia kryterium czasu trwania naruszenia jedynie dla zwiększenia kwoty grzywny, co prowadzi Komisję do traktowania w ten sam sposób naruszenia trwającego kilka dni oraz naruszenia trwającego prawie rok.

249 Komisja podnosi, po pierwsze, że jedynymi wyraźnie wymienionymi w art. 15 ust. 2 rozporządzenia nr 17 kryteriami są waga i czas trwania naruszenia, a przepis ten nie nakłada innych ograniczeń ani zastrzeżeń na swobodę uznania Komisji w ustalaniu kwoty grzywien poza przestrzeganiem pułapu dotyczącego obrotów każdego przedsiębiorstwa. Poza tym mając na względzie to, że bardzo poważne naruszenia wynikają z praktyk, których sam cel jest wyraźnie sprzeczny z zasadami rynku wewnętrznego i w celu zapewnienia odstrasżającego charakteru grzywien, w żaden sposób nie wydaje się nieproporcjonalne przyjęcie za punkt wyjścia kwoty 20 mln EUR. Komisja stwierdza, że w każdym razie w przeciwieństwie do twierdzeń skarżących, zejście poniżej 20 mln EUR w ramach kategorii bardzo poważnych

naruszeń jest możliwe. Komisja podnosi, po drugie, że ograniczenie grzywny musi następować w odniesieniu do jej ostatecznej kwoty przed zastosowaniem obniżki oraz że okoliczność, iż krótki czas trwania nie jest czynnikiem obniżającym grzywnę, ale po prostu czynnikiem neutralnym, nie narusza art. 15 ust. 2 rozporządzenia nr 17.

2. Ocena Sądu

250 Tytułem wstępu należy zauważyć, że mimo tego, że wytyczne nie stanowią podstawy prawnej zaskarżonej decyzji, jako że jest ona oparta głównie na rozporządzeniu nr 17, to wyznaczają one w sposób ogólny i abstrakcyjny metodę postępowania, którą przyjęła Komisja dla celów ustalenia kwoty grzywien. W konsekwencji w tym przypadku istnieje bezpośredni związek pomiędzy zaskarżoną indywidualną decyzją i ogólnym aktem, jaki stanowią wytyczne. Należy mieć na uwadze, że skarżące nie mogły żądać stwierdzenia nieważności wytycznych, ale mogą one skierować przeciwko wytycznym zarzut niezgodności z prawem (wyroki Sądu: z dnia 20 marca 2002 r. w sprawie T-23/99 LR AF 1998 przeciwko Komisji, Rec. str. II-1705, pkt 274 i 276 oraz z dnia 29 listopada 2005 r. w sprawie T-64/02 Heubach przeciwko Komisji, Zb.Orz. str. II-5137, pkt 35).

251 Skarżące podnoszą, po pierwsze, że wytyczne naruszają zasadę proporcjonalności, ponieważ nie uwzględniają przy określaniu kategorii bardzo poważnych naruszeń skutków spornych porozumień lub praktyk.

252 W tym względzie należy przypomnieć, że pkt 1 A wytycznych ustala, że bardzo poważnymi naruszeniami są w szczególności „ograniczenia horyzontalne, takie jak kartele cenowe i podział rynku, lub inne praktyki, które narażają na szwank prawidłowe funkcjonowanie jednolitego rynku, takie jak podział krajowych rynków”.

Z utrwalonego orzecznictwa wynika, że porozumienia dotyczące cen lub podziału rynków stanowią ze swej istoty bardzo poważne naruszenia (wyroki Sądu: z dnia 11 grudnia 2003 r. w sprawie T-65/99 Strintzis Lines Shipping przeciwko Komisji, Rec. str. II-5433, pkt 168, w sprawie T-66/99 Minoan Lines przeciwko Komisji, Rec. str. II-5515, pkt 280 oraz z dnia 27 lipca 2005 r. w sprawach połączonych od T-49/02 do T-51/02 Brasserie nationale przeciwko Komisji, Rec. str. II-3033, pkt 173 i 174). Sąd w konsekwencji uważa, że Komisja, wskazując w wytycznych, iż takie rodzaje naruszeń są uważane za bardzo poważne, nie naruszyła zasady proporcjonalności. W każdym razie pkt 1 A wytycznych stanowi w akapicie pierwszym, że przy ocenie wagi naruszenia należy wziąć pod uwagę jego rzeczywisty wpływ na rynek, jeśli da się go zmierzyć. Wynika z tego, że Komisja musi w pewnych określonych okolicznościach uwzględniać skutki danego naruszenia, aby zakwalifikować je jako bardzo poważne.

253 Następnie, w odniesieniu do domniemanego uznaniowego i arbitralnego charakteru kwoty 20 mln EUR przewidzianej dla bardzo poważnych naruszeń, należy na wstępie przypomnieć, że zgodnie z utrwalonym orzecznictwem Komisja dysponuje w ramach rozporządzenia nr 17 swobodą uznania w zakresie ustalania wysokości grzywnien celem doprowadzenia do tego, ażeby zachowania przedsiębiorstw były zgodne z regułami konkurencji (ww. wyrok Cheil Jedang przeciwko Komisji, pkt 76). Należy również zaznaczyć, że ponieważ wyjściowe kwoty określone w wytycznych są tylko kwotami „możliwymi”, Komisja ma pełną swobodę w ustaleniu kwoty wyjściowej niższej niż 20 mln EUR. Zryczałtowane kwoty przewidziane przez wytyczne są więc jedynie kwotami orientacyjnymi, a więc same przez się nie mogą powodować naruszenia zasady proporcjonalności (ww. wyrok Sądu w sprawie Heubach przeciwko Komisji, pkt 40 i 44).

254 Skarżące podnoszą, po drugie, że metoda określona w pkt 1 A wytycznych w sprawie metody ustalania grzywnien jest sprzeczna z art. 15 ust. 2 rozporządzenia nr 17, ponieważ przewiduje możliwość ustalenia podstawowej kwoty grzywny wyższej od 1 mln EUR lub 10% obrotów osiągniętych przez ukarane przedsiębiorstwo.

255 Nie można jednak zgodzić się z tą tezą. W rzeczywistości art. 15 ust. 2 rozporządzenia nr 17 stanowiąc, że Komisja może nałożyć grzywny w kwocie sięgającej 10% obrotów osiągniętych przez każde z przedsiębiorstw biorących udział w naruszeniu w trakcie poprzedniego roku obrachunkowego, wymaga jedynie, aby grzywna, która ostatecznie zostanie nałożona na przedsiębiorstwo, została obniżona, jeżeli przekroczy 10% obrotów tego przedsiębiorstwa, niezależnie od pośrednich obliczeń mających na celu uwzględnienie wagi i czasu trwania naruszenia. W konsekwencji art. 15 ust. 2 rozporządzenia nr 17 nie zakazuje Komisji odnoszenia się podczas dokonywania obliczeń do kwoty pośredniej przekraczającej 10% obrotów danego przedsiębiorstwa, o ile kwota ostatecznie nałożonej na to przedsiębiorstwo grzywny nie przekracza tej maksymalnej granicy (ww. wyrok w sprawie LR AF 1998 przeciwko Komisji, pkt 287 i 288). Niniejsze stwierdzenie odnosi się również do maksymalnej kwoty 1 mln EUR.

256 Skarżące twierdzą także, że pkt 1 B wytycznych narusza art. 15 ust. 2 rozporządzenia nr 17 w zakresie, w jakim uwzględnia kryterium czasu trwania naruszenia jedynie przy podwyższaniu kwoty grzywny.

257 Należy przypomnieć, że art. 15 ust. 2 rozporządzenia nr 17 stanowi, że przy ustalaniu wysokości grzywny należy uwzględnić, oprócz wagi naruszenia, również czas trwania tego naruszenia. Punkt 1 B wytycznych stanowi w tym względzie, że czas trwania naruszenia może prowadzić do ewentualnego dodatkowego zwiększenia kwoty grzywny w porównaniu z kwotą ustaloną na podstawie wagi naruszenia. Podobnie wytyczne czynią rozróżnienie pomiędzy naruszeniami krótkotrwałymi (ogólnie mniej niż rok), w odniesieniu do których kwota nie podlega zwiększeniu, naruszeniami o średnim okresie trwania (ogólnie jeden rok do pięciu lat), w odniesieniu do których podwyżka może osiągnąć 50% kwoty ustalonej ze względu na wagę naruszenia, i wreszcie naruszenia długotrwałe (ogólnie ponad pięć lat), w odniesieniu do których przewidziana jest roczna podwyżka o 10% kwoty ustalonej ze względu na wagę naruszenia. Wytyczne nie uwzględniają więc bardzo krótkich okresów naruszenia do celów obniżenia początkowo ustalonej kwoty grzywny.

- 258 Okoliczność, że naruszenie trwało krótko, w żaden sposób nie wpływa na jego wagę, która wynika z samej jego istoty. Tak więc Komisja słusznie stwierdziła w pkt 1 B akapit pierwszy tiret pierwsze wytycznych, że bardzo krótki czas trwania naruszenia, czyli poniżej roku, uzasadnia jedynie niepodwyższanie kwoty grzywny w porównaniu z kwotą ustaloną na podstawie wagi naruszenia (zob. podobnie wyrok Sądu z dnia 19 marca 2003 r. w sprawie T-213/00 CMA CGM i in. przeciwko Komisji, Rec. str. II-913, pkt 283).
- 259 Należy zresztą podkreślić, że zgodnie z utrwalonym orzecznictwem wytyczne nie wykraczają poza ramy prawne sankcji określonych w art. 15 ust. 2 rozporządzenia nr 17. W rzeczywistości ogólna metoda obliczania grzywien wskazana w wytycznych opiera się na dwóch kryteriach wymienionych w art. 15 ust.2 rozporządzenia nr 17, czyli wadze naruszenia i czasie jego trwania i uwzględnia maksymalny limit w stosunku do obrotów każdego przedsiębiorstwa, ustalony przez ten sam przepis (ww. wyrok w sprawie LR AF 1998 przeciwko Komisji, pkt 231 i 232; wyrok Sądu z dnia 29 kwietnia 2004 r. w sprawach połączonych T-236/01, T-239/01, od T-244/01 do T-246/01, T-251/01 i T-252/01 Tokai Carbon i in. przeciwko Komisji, Rec. str. II-1181, pkt 189 i 190; ww. wyrok w sprawie Heubach przeciwko Komisji, pkt 37).
- 260 Mając na względzie powyższe, należy oddalić niniejszy zarzut.

B — W przedmiocie zarzutu drugiego, opartego na naruszeniu zasady proporcjonalności, oczywistym błędzie w ocenie i błędzie co do prawa przy określaniu wagi naruszenia

1. Argumenty uczestników

- 261 Skarżące podnoszą, że Komisja nie powinna była uznać naruszenia za „bardzo poważne”, ale za „poważne”. Podkreślają one, że Komisja nie mogła przypisywać im

części „Import” porozumienia i podważają czas trwania jego części „Ceny”. Ponadto zarzucają Komisji nieuwzględnienie niewielkiego wpływu spornych środków na funkcjonowanie rynku. Skarżące dodają, że zarzucane im okoliczności nie wywołały bowiem żadnej szkody w sektorze wołowiny i cielęciny, ponieważ porozumienie nie miało żadnego wpływu na ceny ani na import. Podobnie ubojnie nigdy nie podnosiły, że poniosły szkodę z powodu porozumienia dotyczącego cennika, które poza tym nie miało żadnego wpływu na ceny dla konsumentów. Skarżące twierdzą, że Komisja nie rozważyła jednak ani znaczenia tego sektora gospodarczego, ani rzeczywistego wpływu porozumienia na rynek. Według skarżących Komisja nie mogła się ograniczyć do wskazania na niemożność wystarczająco precyzyjnego określenia rzeczywistych skutków przypisywanych porozumieniu. Skarżące twierdzą także, że Komisja nie uwzględniła w niniejszym przypadku całości kontekstu prawnego i gospodarczego, zwłaszcza kryzysu sektora i nieskuteczności wspólnotowych środków dla jego zwalczania. Wreszcie podnoszą także, że naruszenie było wynikiem porozumienia wertykalnego, a nie porozumienia horyzontalnego.

- 262 Komisja podnosi, że mając na względzie istotę naruszenia i rozmiar właściwego rynku geograficznego, naruszenie bez wątpienia było bardzo poważne.

2. Ocena Sądu

- 263 Należy przede wszystkim przypomnieć, że Sąd orzekł, iż Komisja nie popełniła błędu w związku z określeniem czasu trwania i zasięgu spornego porozumienia. Należy więc oddalić argumenty odnoszące się do określenia wagi wspomnianego porozumienia, oparte na błędnym uwzględnieniu czasu trwania i zasięgu naruszenia.
- 264 Należy następnie zauważyć, że omawiane naruszenia, czyli zawieszenie lub ograniczenie importu wołowiny i cielęciny i ustalenie cennika cen minimalnych, są szczególnie poważne. Jak słusznie zauważa Komisja, w pkt 1 A tiret trzecie

wytycznych praktyki zmierzające do podziału rynków krajowych stanowią co do zasady bardzo poważne naruszenia. Podobnie środki dotyczące ustalania cen stanowiły w niniejszym przypadku bardzo poważne naruszenie. Przedmiotem tej części spornego porozumienia było bowiem ustalenie cen minimalnych dla niektórych kategorii bydła, a jego celem uczynienie ich wiążącymi dla wszystkich podmiotów gospodarczych działających na właściwym rynku (zob. pkt 85 powyżej). Wniosku tego nie podważa argument skarżących, zgodnie z którym sporne porozumienie stanowiło porozumienie wertykalne. Należy przypomnieć, że porozumienie to zostało zawiązane przez federacje stanowiące we Francji bardzo ważną grupę zarówno hodowców, jak i ubojni, dwóch ogniw łańcucha produkcji w sektorze wołowiny i cielęciny (zob. pkt 88 powyżej). Poza tym sankcjonowane naruszenia dotyczyły głównego rynku wołowiny w Europie i wykraczały one, w zakresie ograniczenia importu, poza ramy wyłącznie krajowe. Nie podważa się poza tym, że federacje będące sygnatariuszami porozumienia z dnia 24 października 2001 r. były głównymi związkami w sektorze hodowli i uboju bydła we Francji.

265 Odnośnie do uwzględniania skutków porozumienia Sąd uważa, że w niniejszym przypadku Komisja dokonała prawidłowej oceny pkt 1 A wytycznych, który wspomina uwzględnienie rzeczywistego wpływu naruszenia na rynek dla celów oceny jego wagi jedynie wtedy, gdy wpływ ten da się zmierzyć. W tym względzie należy podnieść, że Komisja zbadała w zaskarżonej decyzji rozwój importu wołowiny i cielęciny we Francji i średnie ceny dla poszczególnych kategorii wołowiny i cielęciny po zawarciu spornego porozumienia, stwierdzając jednakże, że nie była w stanie porównać rzeczywistego wpływu tego porozumienia na wewnątrzspółnotową wymianę handlową oraz na ceny (motywy 78, 81 i 167 zaskarżonej decyzji). Wreszcie odnośnie do argumentów dotyczących kontekstu gospodarczego niniejszego przypadku należy odnotować, że Komisja uwzględniła ten kontekst w zaskarżonej decyzji, zwłaszcza przy zastosowaniu pkt 5 lit. b) wytycznych (zob. pkt 350–361 poniżej). W każdym razie niniejsza kwestia zostanie szczegółowo omówiona poniżej.

266 Mając na względzie powyższe, Sąd uważa, że w niniejszym przypadku uznanie naruszenia za „bardzo poważne” było uzasadnione.

267 W konsekwencji należy oddalić niniejszy zarzut.

C — W przedmiocie zarzutu trzeciego, opartego na błędach w ocenie i błędach co do prawa oraz naruszeniu zasady proporcjonalności przy uwzględnianiu okoliczności obciążających i łagodzących

268 Skarżące kwestionują podwyższenie kwoty grzywien przeprowadzone na podstawie niektórych okoliczności obciążających uwzględnionych przez Komisję, czyli okoliczności dotyczącej tajnego kontynuowania porozumienia, jak również okoliczności dotyczących użycia przemocy. Poza tym skarżąca w sprawie T-217/03 domaga się uwzględnienia licznych okoliczności łagodzących. Skarżące uważają, że Komisja biorąc pod uwagę okoliczności obciążające i łagodzące, popełniła błąd w ocenie oraz błąd co do prawa i naruszyła zasadę proporcjonalności.

1. Odnośnie do okoliczności obciążającej dotyczącej tajnego kontynuowania porozumienia

a) Argumenty uczestników

269 Skarżące zaprzeczają tajnemu kontynuowaniu porozumienia z dnia 24 października 2001 r., a tym samym kwestionują podwyższenie o 20% kwoty grzywien nałożonych na tej podstawie.

270 Komisja utrzymuje, że porozumienie było kontynuowane w sposób tajny i niepisany po wygaśnięciu porozumienia pisemnego z dnia 24 października 2001 r.

b) Ocena Sądu

271 Należy zauważyć, że w dniu 26 listopada 2001 r. Komisja wystosowała do skarżących pismo ostrzegawcze, wskazując im, iż znane jej okoliczności, w tym zawarcie porozumienia z dnia 24 października 2001 r., oznaczają istnienie naruszenia wspólnotowych reguł konkurencji, którego miały zaprzestać. Skarżące odpowiedziały Komisji, że porozumienie to wygasło w dniu 30 listopada 2001 r. i nie zostało przedłużone (zob. pkt 15 powyżej). Sąd orzekł, że w przeciwieństwie do tego, co twierdzą skarżące, kontynuowały one w sposób tajny porozumienie po dniu 30 listopada 2001 r., mimo ostrzeżenia Komisji i wbrew zapewnieniom, jakich udzieliły Komisji (zob. pkt 185 powyżej). W tych okolicznościach Sąd uważa, że Komisja miała prawo zarzucić skarżącym kontynuowanie porozumienia jako okoliczność obciążającą (zob. podobnie ww. wyrok w sprawie LR AF 1998 przeciwko Komisji, pkt 324) i podwyższyć tym samym o 20% kwotę grzywnien.

272 Należy zatem oddalić ten zarzut.

2. Odnośnie do okoliczności obciążającej dotyczącej użycia przemocy

a) Argumenty uczestników

273 Skarżące w sprawie T-245/03 kwestionują podwyższenie o 30% grzywnien nałożonych na FNSEA, FNB oraz JA z powodu domniemanego użycia przez ich członków przemocy w celu doprowadzenia do podpisania porozumienia z dnia 24 października 2001 r. przez ubojnie i późniejszego sprawdzania, czy jest ono stosowane.

- 274 Podnoszą one, że przed dniem 24 października 2001 r. głównym celem prowadzonych działań lokalnych było uzyskanie od rządu francuskiego wykonania pewnej liczby działań, jak również uświadomienie opinii publicznej, że jedynie hodowcy ponoszą konsekwencje kryzysu. W tym kontekście beznadziejności położenia w dniu 15 października 2001 r. podjęte działania doprowadziły do bardzo poważnych aktów przemocy. Jednakże FNSEA nie wezwała do blokad ubojni ani tym bardziej do aktów przemocy.
- 275 Działania te jeszcze się wzmogły, szczególnie w dniu 23 października 2001 r. na zachodzie Francji. W atmosferze ogromnego napięcia francuski minister rolnictwa podjął inicjatywę pilnego spotkania skarżących i federacji ubojni. Skarżące wnioskuje z tego, że krajowe federacje hodowców nie użyły przemocy by ubojnie podpisały porozumienie z dnia 24 października 2001 r., ale to właśnie dzięki podpisaniu tego porozumienia mogło dojść do zaniechania przemocy na tym terenie. Po podpisaniu porozumienia z dnia 24 października 2001 r. sytuacja różniła się w zależności od regionu, ponieważ przedstawiciele poszczególnych lokalnych i departamentalnych związków zawodowych nie zachowywali się jednakowo. W każdym razie działania, które mogły być prowadzone w niektórych departamentach, były prowadzone w ramach działania związkowego przez lokalne lub departamentalne związki zawodowe i stąd nie mogą być przypisywane skarżącym.
- 276 Skarżące dowodzą wreszcie, że Komisja ma obowiązek przestrzegania zasady indywidualizacji kary (wyrok Trybunału z dnia 16 listopada 2000 r. w sprawie C-279/98 P Cascades przeciwko Komisji, Rec. str. I-9693, pkt 78 i 79) i stąd mogła uznać przemoc w trakcie zamieszek jako okoliczność obciążającą pod warunkiem, że miałyby konkretny dowód, iż każda z trzech wspomnianych federacji rzeczywiście zachęcała swoich członków do podejmowania takich działań.
- 277 Komisja zauważa, że skarżące nie kwestionują ani istnienia aktów przemocy, ani tego, że dopuścili się ich pośredni członkowie. Zamieszki te mogły być przypisane skarżącym, które zalecały mobilizację związkową i często były informowane

o wynikach działań organizowanych i przeprowadzanych w celu zapewnienia stosowania krajowego porozumienia, a czasem do takich działań wzywały. Tak więc Komisja słusznie uznała, że te działania stanowiły okoliczność obciążającą skarżące.

b) Ocena Sądu

²⁷⁸ Zaskarżona decyzja stanowi w motywie 173, że rolnicy, będący członkami skarżącej w sprawie T-245/03, użyli przemocy w celu zmuszenia federacji ubojni do przyjęcia porozumienia z dnia 24 października 2001 r. i że posłużyli się środkami przymusu fizycznego w celu wprowadzenia mechanizmów sprawdzania stosowania porozumienia, takimi jak przeprowadzanie nielegalnych kontroli pochodzenia mięsa.

²⁷⁹ W rezultacie z akt sprawy wynika, że we Francji grupy hodowców, głównie w przedsiębiorstwach ubojowych, podejmowały liczne działania w celu narzucenia przestrzegania minimalnych cen skupu bydła i przeciwstawienia się importowi wołowiny. Akta sprawy również wskazują, że w ramach niektórych działań dochodziło do aktów przemocy, czyli blokad ubojni, niszczenia mięsa, plądrowania przedsiębiorstw i nielegalnych kontroli.

²⁸⁰ Skarżące w sprawie T-245/03 przyznają, że takie działania miały miejsce. Jednakże przeczą, aby mogły one być im przypisywane, ponieważ nie zostały popełnione przez ich bezpośrednich członków, ale przez członków lokalnych i departamentalnych związków zawodowych. Twierdzą poza tym, że nigdy nie wzywały do aktów przemocy.

- 281 W tym względzie należy na wstępie podnieść, że skarżące w sprawie T-245/03, w tym w szczególności FNSEA, FNB i JA, uczestniczyły w decyzyjny sposób w określaniu i organizowaniu działania związkowego zmierzającego do narzucenia stosowania cen minimalnych dla niektórych kategorii bydła i zawieszenia importu wołowiny do Francji. Działanie to było wdrażane w szczególności przez liczne związki zawodowe i federacje rolnicze, bezpośrednich lub pośrednich członków skarżących, jak również przez grupy hodowców, co do których nie przeczy się, że często byli członkami tych rolniczych związków zawodowych.
- 282 W ten sposób sprawozdanie ze spotkania koordynacyjnego, które odbyło się w dniu 16 października 2001 r. pomiędzy przedstawicielami FNSEA, FNB, JA oraz FNPL, wskazuje, że FNB zaproponowała „narzucenie cennika obowiązującego w stosunku do producenta w odniesieniu do poszczególnych kategorii bydła przeznaczonego do uboju”. Wskazuje się również, że strategia związkowa zaproponowana dla pomyślnego narzucenia tego cennika wymagała w szczególności „kontroli pochodzenia mięsa, w szczególności w [sektorze RHD]” oraz „skupienia się wszystkich producentów na tym celu, to jest odmawiania sprzedaży poniżej ceny lub denuncjowania tych, którzy nabywają poniżej tych cen”. Rzeczony sprawozdanie odnosi się wreszcie do potrzeby „skoncentrowania się grupy na tej nowej strategii”. Podobnie notatka informacyjna FNB do sekcji bydła z dnia 19 października 2001 r. „wzywa do „realizowania i intensyfikowania koncentrowania się sekcji bydła na wytycznych określonych przez Biuro FNB dla uzyskania cennika cen minimalnych dla bydła przeznaczonego do uboju”. Wskazuje się więc, że „silna mobilizacja związkowa jest wymagana w związku z tym celem” i że powinna ona „mieć na celu doprowadzenie do podporządkowania się tej zasadzie przez przedsiębiorstwa”, precyzując, że „wspólne i skoordynowane działanie wszystkich producentów [było] konieczne”.
- 283 Po podpisaniu porozumienia z dnia 24 października 2001 r. wspólna notatka skarżących w sprawie T-245/03 z dnia 25 października 2001 r. skierowana do ich członków wskazuje: „Każdy z nas musi od teraz bardzo uważać na ścisłe stosowanie tego porozumienia na całym terytorium”. Co więcej, w innej wspólnej notatce z dnia 13 grudnia 2001 r. żąda się „od wszystkich [członków] grupy FNSEA mobilizacji [...] dla sprawdzenia w każdej ubojni stosowanych cen” i aby „zechcieli podjąć działania w każdej ubojni znajdującej się w [ich] departamencie”.

284 Na podstawie powyższego należy wnioskować, że działanie w terenie lokalnych związków zawodowych wpisywało się w strategię zorganizowaną przez skarżące. Liczne dokumenty z akt sprawy wskazują ponadto, że to właśnie w ramach tych działań doszło do niektórych aktów przemocy.

285 Podobnie artykuł prasowy z dnia 17 października 2001 r. odnotowuje splądrowanie lodówek w ubojni w Fougères, w którego trakcie hodowcy zaatakowali rzeczne lodówki łomami i spalili tusze wołowe. Artykuł zauważa, że „rozwścieczeni hodowcy odpowiedzieli na krajowe hasła wymienione przez FDSEA i [JA]”. Wskazano tam również, co następuje:

„Przewodniczący FDSEA z Mayenne ujawnia import mięsa z zagranicy. Za nim tusze i stopy kartonów wypełniające ogromne kotły. »Znaleźliśmy to, czego szukaliśmy. Mięso tu składowane zostało ubite w Niderlandach, Austrii, Niemczech lub we Włoszech«”.

286 Podobnie artykuł prasowy z dnia 25 października 2001 r. opisuje blokady zakładów przetwórstwa wołowiny i cielęciny, ubojni i centrali skupu przeprowadzanych przez francuskie rolnicze związki zawodowe w minionych dniach. Artykuł, po wskazaniu, że przywódcy tych związków przyznali, że pomimo zniesienia tych blokad „ich oddziały pozostaną zmobilizowane, przewidując »wizytowanie« miejsc w celu sprawdzenia, czy przedsiębiorstwa przestrzegają embarga”, przytacza następujące oświadczenie przewodniczącego FNSEA, złożone w trakcie konferencji prasowej: „Spotkamy się z nimi. Jeśli nie zrozumieją, posiadamy środki perswazji”. Artykuł wskazuje ponadto, że „hodowcy francuscy wezwali [...] Francuzów do bojkotowania wołowiny i cielęciny zagranicznego pochodzenia, grożąc poza tym represjami w stosunku do przedsiębiorstw, które by je kupowały po dniu 29 października”.

287 Wreszcie w wywiadzie z dnia 4 grudnia 2001 r. wiceprzewodniczący FNB przyznał, że do stosowania cennika konieczna była „mobilizacja hodowców w terenie”, potwierdzając, że jeśli ceny zaproponowane przez hodowców nie byłyby zgodne z cenami uzgodnionymi, zablokują oni obwiniane ubojnie.

288 Poza tym należy oddalić tezę skarżących, zgodnie z którą akty przemocy nie były wykorzystywane przez krajowe federacje hodowców w celu wymuszenia na ubojniach podpisania porozumienia z dnia 24 października 2001 r., a podpisanie go pozwoliło raczej na zaprzestanie przemocy w terenie. Wspomniane porozumienie stanowi bowiem wyraźnie, po pierwsze, że federacje reprezentujące ubojnie zawarły to porozumienie „[w] zamian za odblokowanie ubojni”. Po drugie, jako że działania te często miały miejsce w ramach działania związkowego zapoczątkowanego przez skarżące w sprawie T-245/03, to nie mogą one usprawiedliwiać zawarcia takiego porozumienia koniecznością przywrócenia porządku publicznego naruszonego tym działaniem.

289 W tych warunkach Sąd uważa, że Komisja miała prawo przypisać NSEA, FNB oraz JA okoliczność obciążającą opartą na użyciu przemocy, a tym samym podwyższyć kwotę nałożonych na nie grzywien o 30%.

290 Wynika z tego, że niniejszy zarzut należy oddalić.

3. W przedmiocie nieuwzględnienia okoliczności łagodzących

a) Argumenty uczestników

291 Skarżąca w sprawie T-217/03 podnosi, że Komisja nie uwzględniła wszystkich okoliczności łagodzących przewidzianych w wytycznych. Odnosi się zwłaszcza do

niewywierania przez porozumienie wpływu na rynek i zakończenie naruszenia bezzwłocznie po interwencji Komisji. Powołuje również swoją wyłącznie bierną rolę przy dokonywaniu naruszenia, pomimo oświadczeń jej przedstawicieli. Elementy te powinny być doprowadzić Komisję do całkowitego uchylenia wobec niej grzywny.

²⁹² Komisja stwierdza, że argumenty skarżącej nie odpowiadają okolicznościom faktycznym i prawnym.

b) Ocena Sądu

²⁹³ Po pierwsze, należy stwierdzić, że argument, zgodnie z którym skarżąca zakończyła naruszenie bezzwłocznie po interwencji Komisji, nie odpowiada faktom. Orzeczono bowiem, że w przeciwieństwie do twierdzeń skarżących, kontynuowały one porozumienie po 30 listopada 2001 r., pomimo ostrzeżenia Komisji z dnia 26 listopada 2001 r. i nie dotrzymując jednocześnie zapewnień, których udzieliły Komisji (zob. pkt 271 powyżej).

²⁹⁴ Po drugie, należy zaznaczyć, że oświadczenia przewodniczącego skarżącej w sprawie T-217/03 przeczą tezie skarżącej, zgodnie z którą odgrywała ona jedynie bierną rolę w realizacji naruszenia. W piśmie z dnia 9 listopada 2001 r. skierowanym do przewodniczącego FNSEA, przewodniczący skarżącej w sprawie T-217/03 oświadczył bowiem, co następuje: „Skarżąca [w sprawie T-217/03] wzięła aktywny udział w negocjacjach w dniu 24 października, które doprowadziły do zawarcia porozumienia w sprawie cennika cen minimalnych dla bydła. O ile dyskusja była trudna [...] to mogła stosunkowo szybko się rozwijać odnośnie do zasady cennika cen minimalnych i nasza federacja jest zdania, że znacznie się do niej

przyczyniliśmy”. W każdym razie Komisja obniżyła o 60% wysokość grzywny nałożonej na skarżącą, uwzględniając dwie okoliczności łagodzące związane ze wsparciem udzielonym przez francuskiego ministra rolnictwa na rzecz zawarcia porozumienia oraz z nielegalnymi blokadami zakładów należących do członków skarżącej. W pewnym zakresie okoliczności łagodzące uzasadnione są przez fakt, że skarżąca nie odegrała dominującej lub bardzo aktywnej roli w naruszeniu, a jej udział usprawiedliwiony był przynajmniej częściowo przez szczególne okoliczności niniejszej sprawy.

295 Wreszcie po trzecie, nie można zarzucać Komisji, iż nie uwzględniła w niniejszym przypadku okoliczności łagodzącej opartej na domniemanym braku wpływu spornego porozumienia na rynki. Sąd jest bowiem zdania, w przeciwieństwie do twierdzeń skarżącej, że z akt sprawy nie wynika, żeby sporne porozumienie nie wywarło skutków na właściwe rynki. W szczególności okoliczność, że Komisja nie była w stanie ocenić rzeczywistych skutków porozumienia odnośnie do cen i wewnątrzspółnotowej wymiany handlowej (motyw 167 zaskarżonej decyzji) nie oznacza, że nie wywarło ono żadnego skutku. W każdym razie należy zaznaczyć, że uwzględnienie skutków wynikających z naruszenia musi nastąpić w danym przypadku w ramach oceny jego wpływu na rynki w celu oceny jego wagi, a nie w ramach oceny indywidualnego zachowania każdego z przedsiębiorstw w celu oceny okoliczności obciążających lub łagodzących (ww. wyrok w sprawie Cheil Jedang przeciwko Komisji, pkt 189).

296 Wynika z tego, że w niniejszym przypadku Komisja mogła zgodnie z prawem stwierdzić, że nie należy uwzględniać żadnych okoliczności łagodzących na rzecz skarżącej w sprawie T-217/03.

297 Tym samym należy oddalić niniejszy argument.

298 W konsekwencji należy oddalić zarzut w całości.

D — *W przedmiocie zarzutu czwartego, opartego na naruszeniu art. 15 ust. 2 rozporządzenia nr 17 przy ustalaniu wysokości grzywien*

1. Argumenty uczestników

299 Skarżące w sprawie T-245/03 podnoszą na wstępie, że z art. 15 ust. 2 rozporządzenia nr 17 wynika, że Komisja nie może nałożyć na związki przedsiębiorstw, które nie osiągają obrotów, grzywiny w kwocie przekraczającej 1 mln EUR. Przepis ten w rezultacie musi podlegać wykładni zawężającej, mając na względzie w pewnym stopniu represyjny charakter sankcji, które przewiduje.

300 Skarżąca w sprawie T-217/03 stwierdza, że w odniesieniu do niej pułap 10% obrotów ma zastosowanie do całej kwoty grzywiny, nawet jeśli jest niższy od 1 mln EUR. Zezwolenie na nałożenie grzywiny przekraczającej ten pułap byłoby sprzeczne z zasadami równości i proporcjonalności oraz systematycznie karałoby małe przedsiębiorstwa.

301 Skarżące podnoszą, że grzywiny nałożone zaskarżoną decyzją przekraczały pułap 10% obrotów. Podobnie, ponieważ wartość przychodów skarżącej w sprawie T-217/03 wynosiła 1 726 864 EUR w 2002 r., grzywina w wysokości 480 000 EUR stanowiła ponad 25% jej obrotów. Odnośnie do skarżących w sprawie T-245/03, nałożone grzywiny stanowiły odpowiednio 200% rocznych składek FNSEA, 240% składek FNB, 80% odnośnie do FNPL i 200% odnośnie do JA.

- 302 Skarżące podnoszą w tym względzie, że ustalenie, czy nie przekroczono tego pułapu nie mogło być przeprowadzone przy uwzględnieniu obrotów ich odpowiednich członków, bezpośrednich i pośrednich.
- 303 Skarżące argumentują, że z orzecznictwa wynika bowiem, iż uwzględnienie obrotów członków związków przedsiębiorstw w celu obliczenia pułapu 10% jest możliwe tylko wtedy, gdy na mocy własnych wewnętrznych uregulowań związek ten może nakładać na swoich członków zobowiązania (wyrok Trybunału z dnia 16 listopada 2000 r. w sprawie C-298/98 P Finnboard przeciwko Komisji, Rec. str. I-10157, pkt 66; wyroki Sądu: ww. w sprawie CB i Europay przeciwko Komisji, pkt 136; z dnia 21 lutego 1995 r. w sprawie T-29/92 SPO i in. przeciwko Komisji, Rec. str. II-289, pkt 385; ww. w sprawie SCK i FNK przeciwko Komisji, pkt 252 oraz z dnia 14 maja 1998 r. T-338/94 w sprawie Finnboard przeciwko Komisji, Rec. str. II-1617, pkt 270). Obroty członków powinny być również brane pod uwagę tylko wtedy, gdy sporne porozumienie objęte było przedmiotem samego statutu danego związku lub jeśli statut umożliwia nakładanie na członków zobowiązań (zob. podobnie postanowienie Sądu z dnia 4 czerwca 1996 r. w sprawach połączonych T-18/96 R SCK i FNK przeciwko Komisji, Rec. str. II-407, pkt 33 i 34).
- 304 Skarżące twierdzą, że nie mogą nakładać na swoich członków zobowiązań. I tak skarżąca w sprawie T-217/03 twierdzi, że przysługuje jej jedynie zwykłe uprawnienie do obrony moralnej i zawodowej jej członków i reprezentowania ich przed władzami publicznymi lub organizacjami zawodowymi oraz że nie jest związkiem zajmującym się interesami handlowymi swoich członków lub zawieraniem porozumień. Podobnie skarżące w sprawie T-245/03 twierdzą, że żaden przepis prawny ani żadne postanowienie ich odnośnych statutów nie upoważnia ich do zaciągania zobowiązań w imieniu swoich członków. Dodają one, że tym bardziej nie mogą więc nakładać zobowiązań na „członków afiliowanych w członkach ich członków”, to jest hodowców będących osobami fizycznymi, należących do lokalnych związków zawodowych.
- 305 Skarżące w sprawie T-245/03 podnoszą wreszcie, że nawet jeśli miałyby na mocy ich wewnętrznych uregulowań uprawnienie do nakładania na swoich członków

zobowiązań, Komisja nie mogła w każdym razie zastosować metody kumulacji obrotów członków, aby obliczyć wysokość grzywny nakładanej w niniejszym przypadku. Skarżące twierdzą bowiem, że nie są autonomicznymi federacjami, lecz mają wspólnych członków. Tym samym należało uwzględnić dla każdej federacji jedynie sumę dochodów hodowców będących członkami wyłącznie tej federacji.

306 Komisja dowodzi na wstępie, że argumentacja, zgodnie z którą nie może ona nałożyć na związek przedsiębiorstw nieosiągających obrotów grzywny w kwocie wyższej od 1 mln EUR, jest oparta na błędnym rozumieniu art. 15 ust. 2 rozporządzenia nr 17.

307 Podnosi ponadto, że zgodnie z tym przepisem ma ona obowiązek badać przestrzeganie pułapu 10% obrotów tylko wtedy, gdy nakłada grzywnę przekraczającą 1 mln EUR (ww. wyrok w sprawie *Musique diffusion française i in.* przeciwko Komisji, pkt 119). Ponieważ na skarżącą w sprawie T-217/03 nałożona została grzywna w wysokości 480 000 EUR, Komisja nie miała możliwości naruszenia tego maksymalnego progu w dotyczącym jej zakresie.

308 Komisja zauważa, że pkt 5 lit. c) wytycznych stanowi, że gdy w sprawach dotyczących związków przedsiębiorstw nałożenie grzywien na indywidualne przedsiębiorstwa członkowskie okaże się niemożliwe, związek musi się liczyć z nałożeniem całościowej grzywny równej sumie wszystkich indywidualnych grzywien, które mogłyby być nałożone na każdego z jego członków. W rzeczywistości ograniczanie się do budżetu federacji w żaden sposób nie oddawałoby rzeczywistej wagi stron porozumienia.

309 Komisja podważa interpretację powołanego w pkt 303 powyżej orzecznictwa, przedstawioną przez skarżące. Zauważa ona, że zgodnie z tym orzecznictwem pułap 10% może być obliczany w stosunku do obrotów członków związku przedsiębiorstw „co najmniej wtedy gdy na mocy przepisów wewnętrznych związek może nakładać na swoich członków zobowiązania”. Komisja podnosi, że wyrażenie „co najmniej wtedy gdy” nie jest synonimem „pod warunkiem, że”, ale raczej „co najmniej” lub „w każdym razie”. Orzecznictwo to nie wyklucza, aby inne okoliczności mogły uzasadniać uwzględnienie obrotów członków związku. Podobnie Komisja zauważa, że w niniejszych sprawach porozumienie zostało zawarte przez federacje krajowe na rzecz ich członków. Skarżące nie prowadzą działalności gospodarczej, a tym samym czysto handlowe porozumienie jest w interesie gospodarczym jedynie ich członków. Interesy federacji i interesy ich członków uległyby zupełnemu pomieszaniu, gdyby skarżące nie miały żadnego własnego interesu w zawieraniu porozumienia.

310 Komisja podnosi w każdym razie, że skarżące miały w tym przypadku zdolność zobowiązania swoich członków w rozumieniu wyżej powołanego orzecznictwa. Zauważa ona, że statut związku niekoniecznie musi wspominać o tej zdolności, jako że może ona wynikać z połączenia różnych przepisów. Podobnie wymóg zobowiązania członków nie pociąga za sobą koniecznie mocy prawnego związania ich. W każdym razie z badania statutu skarżących wynika, że mogą one nakładać na swoich członków zobowiązania.

311 Według Komisji jeśli za podstawę obliczenia weźmie się obroty podstawowych członków skarżących, to nałożone w tym przypadku grzywny nie przekroczyły pułapu 10%. Po pierwsze, odnośnie do skarżącej w sprawie T-217/03, zgodnie z szacunkami zawartymi w piśmie z dnia 27 stycznia 2003 r., wysokość grzywny okazuje się całkowicie marginalna w stosunku do obrotów jej członków. Po drugie, odnośnie do skarżących w sprawie T-245/03, Komisja zauważa, że uwzględniając deklarowaną przez tę skarżącą liczbę członków FNSEA, podział całości grzywien na

liczbę należących do niej rolników wynosiłby 48,68 EUR na członka. W konsekwencji średnia wartość rocznych obrotów wynosząca 500 EUR na członka wystarczyłaby, aby uniknąć osiągnięcia tego pułapu. Podobnie — jako że sektor wołowiny i cielęciny osiągnął obroty w wysokości około 4,4 mld EUR w 2002 r., a FNSEA oświadcza, iż reprezentuje 70% rolników francuskich — wartość obrotów jej członków musiałaby stanowić około 3 mln EUR. Całkowita kwota grzywien osiągnęłaby 10% obrotów hodowców wołowiny z FNSEA jedynie wtedy, gdyby osiągnęli oni poniżej 160 mln EUR obrotów, czyli reprezentowali 3,5% sektora wołowiny. Wreszcie, nawet uwzględniając powiązania hodowców z różnymi związkami, obliczenie nie uległoby zmianie. Dzieląc więc kwotę grzywny FNSEA między jej 270 000 członków zrzeszonych w JA, kwota ta wyniosłaby 44,44 EUR na rolnika.

2. Ocena Sądu

³¹² Artykuł 15 ust. 2 rozporządzenia nr 17 stanowi, że Komisja może nałożyć na przedsiębiorstwa i związki przedsiębiorstw grzywny w wysokości od tysiąca do miliona euro, przy czym ta ostatnia kwota może wynosić do 10% wartości obrotów zrealizowanych w poprzednim roku gospodarczym przez każde z przedsiębiorstw uczestniczących w naruszeniu.

³¹³ W przeciwieństwie do tego, co podnoszą skarżące w sprawie T-245/03, niniejszy przepis nie zakazuje Komisji nakładania grzywien w wysokości powyżej 1 mln EUR na związki, które prawdopodobnie nie osiągają obrotów. Zgodnie z utrwalonym orzecznictwem użycie w art. 15 ust. 2 pojęcia rodzajowego „naruszenie” w zakresie, w jakim dotyczy ono bez rozróżniania porozumień, uzgodnionych praktyk i decyzji związków przedsiębiorstw, wskazuje na to, że wymieniony w tym przepisie pułap stosuje się w taki sam sposób do porozumień i uzgodnionych praktyk, jak również do decyzji związków przedsiębiorstw (zob. ww. wyrok z dnia 14 maja 1998 r.

w sprawie Finnboard przeciwko Komisji, pkt 270 oraz powołane tam orzecznictwo). Jak zostanie szczegółowo omówione poniżej, gdy związek przedsiębiorstw nie prowadzi własnej działalności gospodarczej lub gdy jego obroty nie pokazują wpływu, jaki ten związek może wywierać na rynek, Komisja może pod pewnymi warunkami uwzględnić obroty jego członków do celów obliczenia maksymalnej wysokości grzywny, która może być na nie nałożona.

- 314 Odnośnie do kwestii, czy próg 10% obrotów dotyczy jedynie grzywien, których wysokość przekracza 1 mln EUR, należy zauważyć, podobnie jak Trybunał w ww. wyroku w sprawie *Musique diffusion française i in. przeciwko Komisji*, że zgodnie z art. 15 ust. 2 rozporządzenia nr 17 jedyne wyraźne odniesienie do obrotów danego przedsiębiorstwa dotyczy górnej granicy grzywny przekraczającej 1 mln EUR (pkt 119 wyroku). Jednakże należy zauważyć, że wytyczne w pkt 5 lit. a) stanowią, że ostateczna kwota grzywny obliczonej zgodnie z metodą przedstawioną w pkt 1–3 nie może „w żadnym przypadku” przekraczać 10% całkowitego obrotu przedsiębiorstw, zgodnie z art. 15 ust. 2 rozporządzenia nr 17. Ponieważ Komisja miała obowiązek zastosować wytyczne, należy stwierdzić, że należało w niniejszym przypadku przestrzegać pułapu 10% obrotów także w zakresie ustalania grzywien w kwocie poniżej 1 mln EUR, jak grzywny nałożone na skarżącą w sprawie T-217/03 oraz na JA (zob. podobnie wyrok Sądu z dnia 15 czerwca 2005 r. w sprawach połączonych T-71/03, T-74/03, T-87/03 i T-91/03 *Tokai Carbon i in. przeciwko Komisji*, Zb.Orz. str. II-10*, pkt 388).

- 315 Strony zgodne są co do tego, że w niniejszym przypadku grzywny nałożone na skarżące przekraczały 10% ich odpowiednich obrotów, jeśli rozumie się przez nie łączną kwotę ich przychodów, w tym w szczególności składki wnoszone przez ich członków oraz przyznane im dotacje. Powstaje jednak pytanie, czy — jak uważa Komisja — kwestia nieprzekroczenia tego pułapu mogła być rozstrzygnięta w niniejszym przypadku na podstawie obrotów członków skarżących.

- 316 Należy przypomnieć, że wytyczne stanowią w pkt 5 lit. c), iż w sprawach dotyczących związków przedsiębiorstw podejmowane decyzje, na ile to możliwe, powinny być adresowane do poszczególnych przedsiębiorstw należących do związku, tak jak grzywny powinny być nakładane na poszczególne przedsiębiorstwa. W przypadku gdy nie jest to możliwe (np. gdy związek składa się z kilku tysięcy przedsiębiorstw), całościowa grzywna nałożona na związek przedsiębiorstw powinna odpowiadać ogólnej kwocie indywidualnych grzywien, które mogłyby być nałożone na każdego z członków związku.
- 317 W rzeczywistości, zgodnie z utrwalonym orzecznictwem, pułap 10% obrotów musi być obliczony w stosunku do obrotów osiągniętych przez każde z przedsiębiorstw będących stroną porozumień i praktyk uzgodnionych lub przez wszystkie przedsiębiorstwa będące członkami związków przedsiębiorstw, przynajmniej jeżeli związek może na mocy swoich przepisów wewnętrznych nakładać na swoich członków zobowiązania. Wspomniana możliwość uwzględniania w takim przypadku obrotów wszystkich przedsiębiorstw będących członkami związku usprawiedliwiona jest tym, że ustalając wysokość grzywny, można wziąć pod uwagę w szczególności wpływ, jaki przedsiębiorstwo mogło mieć na rynek, na przykład ze względu na swoją wielkość i potencjał gospodarczy, co do których obroty przedsiębiorstwa zawierają wskazówki, jak również skutek odstrasżający, jaki muszą mieć grzywny. Wpływ, jaki mógł wywrzeć na rynek związek, nie zależy od jego własnych obrotów, które nie wskazują ani na jego wielkość, ani na potencjał gospodarczy, ale właśnie od obrotów jego członków, które stanowią wskazówkę odnośnie do wielkości związku i jego potencjału gospodarczego (ww. wyroki: w sprawie CB i Europay przeciwko Komisji, pkt 136 i 137; w sprawie SPO i in. przeciwko Komisji, pkt 385 oraz z dnia 14 maja 1998 r. w sprawie Finnboard przeciwko Komisji, pkt 270).
- 318 To orzecznictwo nie wyklucza jednakże możliwości uwzględnienia w pewnych szczególnych okolicznościach także obrotów członków związku nawet wtedy, gdy związek ten nie posiada formalnie prawa nakładania zobowiązań na swoich członków ze względu na brak wewnętrznych przepisów przyznających mu takie uprawnienie. Prawo Komisji do nakładania grzywien w wysokości stosownej dla danych naruszeń mogłoby bowiem zostać naruszone, gdyby na związki o niewielkich obrotach, które skupiają dużą liczbę przedsiębiorstw, ale nie mają możliwości formalnego nakładania na nie zobowiązań, a łącznie osiągają duże obroty, można

było nakładać jedynie bardzo zaniżone grzywny, nawet jeśli popełnione przez nie naruszenia wywierałyby znaczący wpływ na właściwe rynki. Ta okoliczność byłaby ponadto sprzeczna z koniecznością zapewnienia odstrasżającego skutku sankcji za naruszenia wspólnotowych reguł konkurencji.

319 Sąd w konsekwencji uznaje, że inne szczególne okoliczności, poza istnieniem wewnętrznych przepisów pozwalających danemu związkowi na zobowiązanie swoich członków, mogą uzasadniać uwzględnienie zsumowanych obrotów członków tego związku. Chodzi w szczególności o przypadki, gdy naruszenie popełnione przez związek dotyczy działalności jego członków i gdzie określone praktyki antykonkurencyjne są wykonywane przez związek bezpośrednio na rzecz jego członków i we współpracy z nimi, przy czym związek nie ma obiektywnych interesów o charakterze autonomicznym w stosunku do interesów jego członków. Chociaż w niektórych przypadkach Komisja może ewentualnie, obok ukarania danych związków, nałożyć indywidualne kary także na każde przedsiębiorstwo będące członkiem związku, może się to okazać bardzo trudne, a nawet niemożliwe, jeżeli liczba tych członków jest bardzo wysoka.

320 W niniejszym przypadku należy podnieść, po pierwsze, że naczelnym zadaniem skarżących federacji jest obrona i reprezentowanie interesów ich podstawowych członków, czyli rolników, spółdzielni i przedsiębiorstw ubojowych. W odniesieniu do skarżących w sprawie T-245/03, zadaniem FNSEA jest reprezentowanie i obrona interesów zawodu rolnika i w tym celu organizuje, koordynuje i harmonizuje całość interesów rolników zawodowych będących członkami podstawowych związków zawodowych (art. 8 jej statutu); celem FNB jest organizowanie, reprezentowanie i obrona wspólnych interesów wszystkich producentów zwierząt gatunku wołowego (art. 7 jej statutu); misją FNPL jest koordynowanie, organizowanie, reprezentowanie

i obrona interesów wszystkich producentów mleka i produktów mlecznych (art. 6 jej statutu); wreszcie misją JA jest w szczególności reprezentowanie młodych rolników i obrona ich interesów (art. 6 jej statutu). Odnośnie do skarżącej w sprawie T-217/03, zgodnie z art. 2 ust. 1 jej statutu jej celem jest zwłaszcza zapewnienie obrony moralnej i zawodowej jej członków, w tym spółdzielni producentów bydła i ich filii zajmujących się ubojem bydła.

321 Po drugie, sporne porozumienie nie dotyczyło działalności samych skarżących, ale ich podstawowych członków. W rzeczywistości skarżące nie sprzedają, nie nabywają ani nie importują wołowiny i cielęciny. Zobowiązanie do zawieszenia importu ani ustanowienie cennika cen minimalnych nie dotyczy ich więc bezpośrednio. Środki ustanowione przez sporne porozumienie dotyczą więc wyłącznie podstawowych członków skarżących, którzy ponadto mieli zastosować je w praktyce.

322 Po trzecie, należy zauważyć, że sporne porozumienie zostało zawarte bezpośrednio na rzecz podstawowych członków skarżących. W odniesieniu bowiem, po pierwsze, do federacji rolników celem porozumienia było umożliwienie jego członkom będącym hodowcami bydła zbycie ich towarów i uzyskanie korzystnych cen, co miało przeciwdziałać kryzysowi sektora w okresie właściwym dla okoliczności faktycznych sprawy. Po drugie, co się tyczy federacji ubojni, należy podnieść, że nawet jeśli przyjęte środki, czyli ustalanie cen minimalnych czy ograniczenie lub zawieszenie importu, mogą się wydawać potencjalnie sprzeczne z interesami przedsiębiorstw ubojowych, ponieważ mogły powodować wzrost kosztów produkcji, to celem zawarcia spornego porozumienia w kontekście napięć w tym przypadku było umożliwienie tym przedsiębiorstwom ponownego podjęcia działalności i w pewnym zakresie zmniejszenie zagrożeń dla nich. Wspomniane porozumienie stanowi wyraźnie, że federacje reprezentujące ubojnie zawarły porozumienie „w zamian za odblokowanie ubojni”.

- 323 Po czwarte, jak zostało już wskazane, należy zauważyć, że sporne porozumienie zostało wykonane w szczególności poprzez zawarcie porozumień lokalnych pomiędzy federacjami departamentalnymi i lokalnymi rolniczymi związkami zawodowymi, czyli członkami skarżących w sprawie T-245/03 oraz przedsiębiorstwami ubojowymi (zob. pkt 112–115 powyżej). Poza tym dalsze przestrzeganie i stosowanie postanowień porozumienia często zapewniały konkretne działania grup hodowców.
- 324 W tych okolicznościach Sąd uważa, że w niniejszym przypadku uwzględnienie obrotów podstawowych członków skarżących do celów obliczenia pułapu 10%, o którym mowa w art. 15 ust. 2 rozporządzenia nr 17, było uzasadnione. W szczególności tylko ich obroty stanowiły w niniejszym przypadku odpowiednią wskazówkę co do potencjału gospodarczego skarżących, a tym samym wpływu, jaki mogły wywierać na rynki właściwe.
- 325 Możliwość uwzględniania obrotów podstawowych członków skarżących w tym przypadku musi jednak być ograniczona do tych członków, którzy aktywnie działali na rynkach dotkniętych naruszeniami ukaranymi w zaskarżonej decyzji, czyli hodowców bydła oraz przedsiębiorstw ubojowych i przetwórstwa mięsa. Należy bowiem stwierdzić, że z wyjątkiem FNB i w mniejszym stopniu FNPL jedynie niewielka część członków bezpośrednich lub pośrednich skarżących posiadała interesy w sektorze hodowli bydła w przypadku skarżących w sprawie T-245/03 lub ubojni bydła odnośnie do skarżącej w sprawie T-217/03. Porozumienie nie dotyczyło bowiem działalności członków skarżących, którzy nie działali aktywnie na rynku wołowym i nie zostało zawarte na ich rzecz, a członkowie rzeczywiście nie uczestniczyli w wykonywaniu spornych środków. W konsekwencji ich obroty nie mogą być wykorzystywana w tym przypadku do obliczenia pułapu 10%.
- 326 W świetle powyższych rozważań należy zbadać, czy wysokość grzywien nałożonych na skarżące zaskarżoną decyzją przekroczyła pułap 10% obrotów, ustanowiony przez art. 15 ust. 2 rozporządzenia nr 17.

327 W odniesieniu do skarżącej w sprawie T-217/03, z szacunkowych obliczeń zawartych przez nią w piśmie z dnia 27 stycznia 2003 r. skierowanym do Komisji wynika, że nałożone na nią grzywny stanowiły pomiędzy 0,05% a 0,2% obrotów osiągniętych w 2002 r. przez spółdzielnie uboju i przetwórstwa będące jej członkami, w zależności od uwzględnienia lub nieuwzględnienia przedsiębiorstw będących równocześnie członkami skarżącej i Syndical national de l'industrie des viandes (SNIV), wyspecjalizowanego związku zawodowego grupującego duże przedsiębiorstwa przemysłowe z sektora.

328 Odnośnie do skarżących w sprawie T-245/03, Sąd nie posiada szczegółowych danych dotyczących obrotów hodowców bydła będących ich członkami. W rezultacie skarżące na żądanie najpierw Komisji podczas postępowania administracyjnego, a następnie Sądu w niniejszej sprawie, dowodziły, że nie mogły przedstawić obrotów, nawet przybliżonych, swoich członków hodowców. Skarżące nie były również w stanie wskazać Sądowi liczby hodowców bydła będących członkami, odpowiednio, FNSEA i JA, i twierdziły, że FNB oraz FNPL nie są właściwie podstawowymi członkami.

329 Skarżące w sprawie T-245/03 wskazały jednak, że w 2002 r. we Francji obroty związane z produkcją w sektorze dorosłego bydła wynosiły 4552 mld EUR, a z produkcją związaną z ubojem dorosłego bydła — 3430 mld EUR. Jeśli weźmie się pod uwagę najniższą z tych wartości należy stwierdzić, że nałożone na skarżące grzywny nie przekraczałyby pułapu 10% obrotów ich członków będących hodowcami bydła, gdyby stanowiły one co najmniej 3,5% dla FNSEA, 0,42% dla FNB, 0,18% dla JA oraz 0,42% dla FNPL wspomnianego obrotu łącznego. Żadna ze skarżących nie podważa tego, że jej członkowie reprezentują znaczną część obrotów związanych z ubojem dorosłego bydła we Francji. W tym względzie Sąd przypomina,

że w odpowiedzi na pytanie postawione przez sędziego rozpatrującego wniosek o zarządzenie środków tymczasowych, skarżące w sprawie T-245/03 uznały za możliwe, że członkowie FNSEA mogli reprezentować około 50% z 240 000 rolników posiadających ponad pięć sztuk dorosłego bydła we Francji (postanowienie prezesa Sądu z dnia 21 stycznia 2004 r. w sprawie T-245/03R FNSEA i in. przeciwko Komisji, Rec. str. II-271, pkt 89).

330 W tych okolicznościach Sąd uważa za wystarczająco ustalone, że grzywny nałożone na skarżące w sprawie T-245/03 nie przekraczały pułapu 10% obrotów ich odpowiednich członków.

331 Niniejszego wniosku nie podważa twierdzenie skarżących, zgodnie z którym ponieważ ich członkowie są wspólni, w odniesieniu do każdej federacji Komisja powinna była wziąć pod uwagę tylko sumę przychodów hodowców będących członkami wyłącznie jednej z tych federacji. Rzeczywiście, jak podnoszą skarżące, wszyscy hodowcy będący członkami bezpośrednimi lub pośrednimi FNB, FNPL lub JA są równocześnie pośrednimi członkami FNSEA. Jednakże do celów sprawdzenia przestrzegania pułapu 10% obrotów wystarczy w niniejszym przypadku, aby zsumowana kwota grzywien nałożonych na cztery skarżące w sprawie T-245/03 znajdowała się poniżej 10% obrotów hodowców będących członkami podstawowymi FNSEA, czyli federacji, która grupuje trzy inne skarżące federacje. Aby pułap nie został w niniejszym przypadku przekroczony wystarczyłoby, aby obroty hodowców będących członkami FNSEA stanowiły co najmniej 4,52% obrotów związanych z ubojem dorosłego bydła we Francji. Z powyższych przyczyn Sąd uważa, że tak jest w niniejszym przypadku.

332 Wreszcie skarżące w sprawie T-245/03 nie mogą również powoływać się na to, że FNB oraz FNPL nie miały właściwie podstawowych członków, ponieważ żaden rolnik nie podpisał aktu przystąpienia do nich ani bezpośrednio, ani pośrednio. W rezultacie należy stwierdzić, że federacje pobierają składki od federacji departamentalnych (odpowiednio w zależności od całkowitej liczby pogłównia bydła w departamencie i ilości produkowanych tam litrów mleka). Te departamentalne federacje grupują lokalne związki zawodowe, do których należą hodowcy. Tym samym hodowcy bydła mogą być traktowani dla celów obliczenia pułapu 10% wartości obrotów jako członkowie podstawowi FNB oraz FNPL, w ten sam sposób, jak są uważani za podstawowych członków FNSEA.

333 Mając na względzie powyższe, Sąd stwierdza, że grzywny nałożone na skarżące zaskarżoną decyzją nie przekraczają pułapu 10% obrotów ich odpowiednich członków.

334 W konsekwencji niniejszy zarzut należy oddalić.

E — W przedmiocie zarzutu piątego, opartego na naruszeniu zasady braku kumulacji sankcji

1. Argumenty uczestników

335 Skarżące zauważają, że zasada braku kumulacji sankcji i non bis in idem uniemożliwia karanie osoby kilka razy za ten sam czyn. Ta zasada, wyrażona

w art. 4 Protokołu nr 7 do EKPCz, jest stale stosowana we wspólnotowym prawie konkurencji (wyrok Trybunału z dnia 14 grudnia 1972 r. w sprawie 7/72 Boehringer Mannheim przeciwko Komisji, Rec. str. 1281, pkt 3) i stanowi podstawową zasadę prawa wspólnotowego (wyrok Trybunału z dnia 15 października 2002 r. w sprawach połączonych C-238/99 P, C-244/99 P, C-245/99 P, C-247/99 P, od C-250/99 P do C-252/99 P i C-254/99 P Limburgse Vinyl Maatschappij i in. przeciwko Komisji, Rec. str. I-8375, pkt 59).

336 Skarżące podnoszą, że zaskarżona decyzja kilka razy ukarała te same osoby za to samo naruszenie w zakresie, w jakim FNB, JA oraz FNPL należą do FNSEA. Osoby fizyczne będące hodowcami bydła, które należą do lokalnych związków zawodowych, mogą być pośrednio związane z FNSEA oraz FNB, tak samo jak z FNPL (jeśli posiadają bydło mleczne) i wreszcie z JA (jeśli są poniżej 35 roku życia). Podobnie niektórzy członkowie skarżącej w sprawie T-217/03 są także członkami FNSEA. Z tego powodu na osoby te nakłada się pośrednio kilka grzywien, podczas gdy Komisja może im zarzucić pośrednio tylko jeden i ten sam czyn. Skarżące podważają argument Komisji, zgodnie z którym zasada non bis in idem nie ma zastosowania w niniejszym przypadku z powodu istnienia jednego postępowania. W niniejszym przypadku postępowania wszczęte równolegle przez Komisję przeciwko skarżącym spowodowałyby powtórzenie sankcji w stosunku do nich. Poza tym nie można ograniczać stosowania tej zasady do przypadków przedsiębiorstw, przeciwko którym toczą się postępowania o to samo naruszenie wszczęte przez kilka organów właściwych w sprawach konkurencji.

337 Poza tym skarżące w sprawie T-245/03 stwierdzają, że Komisja, ustalając podstawową kwotę grzywien, oparła się na zależności pomiędzy wysokością rocznych składek pobieranych przez FNSEA oraz składek pobieranych przez inne z tych federacji. Dodaje ona, że przyjęte proporcje są niedokładne, ponieważ FNB i FNPL oddają część pobieranych przez nie rocznych składek na rzecz FNSEA (w 2001 r. około 10% odpowiadające 60 979 EUR dla FNB oraz 15% stanowiące 181 670 EUR dla FNPL). Przyjęte proporcje powinny być więc odpowiednio zmniejszone.

- 338 Republika Francuska zauważa, że bezsporne jest, iż w niniejszym przypadku osoby fizyczne są członkami różnych federacji, nawet jeśli byłoby to z powodu przynależności różnych federacji do FNSEA, i tym samym, że na osoby te dwukrotnie nałożono grzywny za jedno i to samo naruszenie prawa konkurencji. Sprowadza się to do nałożenia na nie nadmiernej grzywny i narusza zasadę proporcjonalności.
- 339 Komisja zauważa, że w orzecznictwie wspólnotowym zasadę non bis in idem stosuje się w przypadku, gdy przedsiębiorstwo ukarane (lub mogące zostać ukarane) na poziomie wspólnotowym za naruszenie zasad konkurencji zostało również ukarane (lub może być ukarane) w innym postępowaniu w państwie trzecim lub w państwie członkowskim (zob. podobnie wyroki Trybunału z dnia 13 lutego 1969 r. w sprawie 14/68 Wilhelm i inni, Rec. str. 1, oraz ww. wyrok w sprawie Boehringer Mannheim przeciwko Komisji). Według Komisji sama tożsamość stanu faktycznego nie wystarczy, aby uzasadnić zastosowanie tej zasady, ponieważ potrzeba także tożsamości stron. W tym przypadku przeciwko każdej federacji toczyło się postępowanie za jej własny udział w naruszeniu, ponieważ każda, poprzez jej własny wpływ na rynek, była konieczna dla skuteczności porozumienia. Okoliczność, iż niektóre osoby są członkami kilku federacji nie wpływa na okoliczność udziału każdej ze skarżących w porozumieniu. Wreszcie proporcjonalność grzywien nałożonych na kilka federacji mających wspólnych członków zapewniona jest pułapem 10% obrotów, ale nie może on prowadzić do bezkarności tych członków.

2. Ocena Sądu

- 340 Z orzecznictwa wynika, że zasada non bis in idem stanowi ogólną zasadę prawa wspólnotowego, której przestrzeganie zapewnia sąd. W dziedzinie wspólnotowego prawa konkurencji zasada ta zabrania Komisji karania lub ścigania przedsiębiorstwa po raz kolejny za antykonkurencyjne zachowanie, za które zostało ono ukarane lub za które nie zostało uznane winnym we wcześniejszej decyzji Komisji niepodlega-

jącej zaskarżeniu (wyroki Sądu: z dnia 9 lipca 2003 r. w sprawie T-224/00 Archer Daniels Midland i Archer Daniels Midland Ingredients przeciwko Komisji, Rec. str. II-2597, pkt 85 i 86 oraz ww. wyrok z dnia 29 kwietnia 2004 r. w sprawie Tokai Carbon i in. przeciwko Komisji, pkt 130 i 131). Stosowanie zasady non bis in idem jest obwarowane trzema warunkami, to jest tożsamością zdarzeń, podmiotu popełniającego naruszenie i chronionego interesu prawnego. Zasada ta zakazuje więc powtórnego karania tej samej osoby za to samo bezprawne zachowanie w celu ochrony tego samego dobra prawnego (wyrok Trybunału z dnia 7 stycznia 2004 r. w sprawach połączonych C-204/00 P, C-205/00 P, C-211/00 P, C-213/00 P, C-217/00 P i C-219/00 P Aalborg Portland i in. przeciwko Komisji, Rec. str. I-123, pkt 338).

341 W niniejszym przypadku Komisja ukarała skarżące federacje za udział i stopień własnej odpowiedzialności każdej z federacji w odniesieniu do naruszenia (zob. motyw 169 oraz art. 1 i 3 zaskarżonej decyzji). W rezultacie wszystkie skarżące uczestniczyły, nawet jeśli z różną intensywnością i zaangażowaniem, w naruszeniach ukaranych zaskarżoną decyzją. W szczególności wszystkie skarżące federacje podpisały porozumienie z dnia 24 października 2001 r. Tym samym Komisja mogła zgodnie z prawem ukarać każdą federację, która wzięła udział w spornym porozumieniu, opierając się indywidualnej roli, jaką każda z nich odegrała w podpisaniu i stosowaniu porozumienia oraz na okolicznościach łagodzących i obciążających dotyczących każdej z nich.

342 W przeciwieństwie do tego, co twierdzą skarżące w sprawie T-245/03, niniejszy wniosek nie może być podważony poprzez okoliczność, że FNB, FNPL oraz JA są członkami FNSEA. W rzeczywistości federacje te mają niezależne osobowości prawne, odrębne budżety i cele, które nie zawsze są zbieżne. Podobnie prowadzą one własne działania związkowe dla obrony własnych i specyficznych interesów (zob. pkt 320 powyżej). Okoliczność, iż w niniejszym przypadku federacje te znacznie skoordynowały swoje działania, jak również działania swych własnych członków dla realizacji wspólnych celów nie zwalnia każdej z tych federacji z odpowiedzialności za naruszenie.

343 Poza tym w przeciwieństwie do tego, co zdają się utrzymywać skarżące, zaskarżona decyzja nie nałożyła grzywien na ich członków podstawowych, bezpośrednich czy pośrednich. Okoliczność uwzględnienia obrotów związku przedsiębiorstw przy określaniu pułapu 10% nie oznacza bowiem, że została na nie nałożona grzywna ani nawet, że dany związek ma obowiązek odzyskania od swoich członków swoich obciążeń (ww. wyrok w sprawie CB i Europay przeciwko Komisji, pkt 139). Ponieważ rolnicy indywidualni, którzy są pośrednimi członkami skarżących federacji w sprawie T-245/03, nie zostali ukarani w zaskarżonej decyzji, nie można uznać, iż okoliczność, że podstawowi członkowie FNB, FNPL oraz JA są równocześnie członkami FNSEA, uniemożliwia Komisji ukaranie indywidualnie każdej z federacji. Tym bardziej nie ma znaczenia, że niektórzy członkowie skarżącej w sprawie T-217/03 są równocześnie członkami FNSEA.

344 Wynika z tego, że w niniejszym przypadku brak jest tożsamości podmiotów popełniających naruszenie, ponieważ zaskarżona decyzja nie karze kilkakrotnie tych samych jednostek lub tych samych osób za te same czyny. Tym samym należy wnioskować, że nie naruszono zasady non bis in idem. Podobnie, ponieważ grzywny nie zostały podwójnie nałożone na bezpośrednich czy pośrednich członków skarżących za jedno i to samo naruszenie, w przeciwieństwie do tego, co utrzymuje Republika Francuska, nie doszło także do naruszenia zasady proporcjonalności.

345 Poza tym należy oddalić argumenty skarżących w sprawie T-245/03, zgodnie z którymi Komisja w chwili ustalania podstawowej kwoty grzywien błędnie obliczyła zależność istniejącą między wysokością składek rocznych pobieranych przez FNSEA a wysokością składek wpłacanych na rzecz FNB oraz FNPL. W szczególności, w przeciwieństwie do twierdzeń skarżących, Komisja nie miała obowiązku dostosowywania obrotów FNB i FNPL, odejmując od tych kwot składki przelewane

przez nie na rzecz FNSEA. W rzeczywistości, jako że wysokość tych składek została przyjęta jako obiektywny wskaźnik względnego znaczenia każdej z federacji, Komisja miała prawo uważać, że właściwymi wartościami były ich odpowiednie całkowite składki, które odzwierciedlają stopień reprezentatywności każdej ze skarżących.

346 W konsekwencji niniejszy zarzut należy oddalić.

F — *W przedmiocie zarzutu szóstego, opartego na oczywistym błędzie w ocenie przy uwzględnianiu okoliczności, o których mowa w pkt 5 lit. b) wytycznych*

1. Argumenty uczestników

347 Skarżąca w sprawie T-217/03 dowodzi, że obniżenie grzywny o 60% zastosowane przez Komisję na podstawie pkt 5 lit. b) wytycznych w celu uwzględnienia szczególnego kontekstu kryzysu w sektorze wołowiny należało zastosować do podstawowej kwoty grzywny, a nie do sumy wynikającej z zastosowania do niej podwyższeń i obniżek odpowiadających odpowiednio okolicznościom obciążającym i łagodzącym. Nie istnieje żadne uzasadnienie dla uchylenia zasady określania grzywien, zawartej w pkt 2 wytycznych, polegającej na obliczaniu kwoty podstawowej, a następnie obniżania lub podwyższania jej o określony procent. Dodatkowo skarżąca dowodzi, że Komisja powinna była uwzględnić jako okoliczność łagodzącą kontekst gospodarczy, tak jak zrobiła to w przypadku innych spraw.

348 Skarżące w sprawie T-245/03 podnoszą, że w stosunku do nich Komisja, stosując pkt 5 lit. b) wytycznych, nie wyciągnęła właściwych wniosków z następujących okoliczności, wymienionych w zaskarżonej decyzji (zob. motywy 181 i 184): po pierwsze, z braku celu zarobkowego skarżących; po drugie, z odrębności związanych z przedmiotowym produktem rolnym; po trzecie, z okoliczności, że Komisja karała

po raz pierwszy porozumienie zawarte wyłącznie pomiędzy federacjami zajmującymi się podstawowym produktem rolnym łączącym się z dwoma ogniwami łańcucha produkcji; po czwarte, ze szczególnego kontekstu wyjątkowego kryzysu. Skarżące zauważają w tym względzie, że organy ds. konkurencji w Zjednoczonym Królestwie w piśmie z dnia 3 lutego 2003 r. nie nałożyły grzywien na związek producentów wołowiny i cielęciny w Irlandii Północnej, który zawarł porozumienie w sprawie cen, mając na względzie kontekst, w jakim ono się pojawiło, także naznaczony kryzysem szalonych krów i epidemią pryszczycy. Skarżące zauważają, że w niniejszym przypadku takie okoliczności nie doprowadziły Komisji do odpowiedniego dostosowania grzywien, a ich ostateczne kwoty pozostały nadmierne.

- 349 Komisja podnosi, że twierdzenie skarżącej w sprawie T-217/03, odnoszące się do sposobu obliczania obniżki ze względu na okoliczności wymienione w pkt 5 lit. b) wytycznych, jest sprzeczne zarówno z literą, jak i duchem tego przepisu. Zarzut, w którego myśl kontekst gospodarczy powinien zostać uwzględniony jako okoliczność łagodząca, jest nowym zarzutem i dlatego jest niedopuszczalny. Odnosnie do argumentów skarżących w sprawie T-245/03, Komisja zauważa, że przyznana w niniejszym przypadku obniżka grzywiny o 60% nie ma odpowiednika w dotychczasowej praktyce.

2. Ocena Sądu

- 350 Punkt 5 lit. b) wytycznych stanowi:

„W zależności od okoliczności należy wziąć pod uwagę, gdy powyższe obliczenie zostanie już dokonane, pewne obiektywne czynniki, takie jak określony kontekst ekonomiczny, wszelkie korzyści finansowe i ekonomiczne uzyskane przez naruszających prawo [...], konkretną charakterystykę omawianego przedsiębiorstwa oraz realną możliwość zapłaty w określonym kontekście społecznym; grzywna powinna być dostosowana do tych wszystkich elementów”.

- 351 W niniejszym przypadku Komisja uwzględniła kontekst ekonomiczny,znaczony w szczególności przez poważny kryzys sektora wołowego i zastosowała obniżenie o 60% kwoty wynikającej z podwyższenia lub obniżenia podstawowej kwoty grzywien na podstawie uwzględnionych okoliczności obciążających lub łagodzących.
- 352 Należy, po pierwsze, oddalić tezę skarżących w sprawie T-217/03, zgodnie z którą takie obniżenie o 60% powinno być zostać zastosowane do podstawowej kwoty grzywiny, a nie do kwoty już podwyższonej lub obniżonej ze względu na przyjęte okoliczności obciążające lub łagodzące. Wytyczne odnoszą się bowiem do okoliczności obciążających lub łagodzących odpowiednio w pkt 2 i 3, które przewidują „powiększenie kwoty podstawowej” i „obniżenie kwoty podstawowej”. Natomiast pkt 5 lit. b) stanowi, że inne okoliczności uwzględnia się „gdy powyższe obliczenie zostanie już dokonane” i stanowi, że „grzywna powinna być dostosowana do tych wszystkich elementów”. Należy zatem stwierdzić, że sposób obliczania zastosowany przez Komisję był zgodny z postanowieniami wytycznych.
- 353 Po drugie, odnośnie do dodatkowego argumentu skarżącej w sprawie T-217/03, zgodnie z którym kontekst ekonomiczny powinien być zostać uwzględniony jako okoliczność łagodząca, należy stwierdzić, że argument ten został dopiero powołany w stadium repliki, a więc stanowi on nowy zarzut i musi zostać odrzucony zgodnie z art. 48 § 2 regulaminu Sądu. W każdym razie należy zauważyć, że pkt 5 lit. b) wytycznych wyraźnie odwołuje się do uwzględniania szczególnego kontekstu ekonomicznego sprawy, natomiast to kryterium nie jest wyraźnie wymienione w pkt 3 wytycznych, który dotyczy okoliczności łagodzących. Tym samym należy wnioskować, że Komisja nie popełniła błędu, uwzględniając w niniejszym przypadku kontekst ekonomiczny na podstawie pkt 5 lit. b) wytycznych, a nie w związku z okolicznościami łagodzącymi, czego żądała skarżąca.

- 354 Po trzecie, odnośnie do odesłania do decyzji organów ds. konkurencji Zjednoczonego Królestwa z dnia 3 lutego 2003 r. wystarczy przypomnieć, że przy ocenie okoliczności danego przypadku Komisja nie może być związana decyzjami wydanymi przez władze krajowe w innych sprawach, mniej lub bardziej podobnych.
- 355 Wreszcie, po czwarte, należy odpowiedzieć na argumenty skarżących, zgodnie z którymi Komisja nie wyciągnęła wszystkich właściwych wniosków z okoliczności sprawy i powinna była na podstawie pkt 5 lit. b) wytycznych jeszcze bardziej obniżyć grzywny.
- 356 Należy zauważyć, że w zaskarżonej decyzji Komisja stosując ten przepis, uwzględniła w szczególności okoliczność, że zaskarżona decyzja karała po raz pierwszy porozumienie zawarte wyłącznie pomiędzy federacjami związków zawodowych, dotyczące podstawowego produktu rolnego i obejmujące dwa ogniwa łańcucha produkcji, jak również szczególny kontekst ekonomiczny sprawy, który przekraczał zwykle załamanie się cen lub istnienie dobrze znanej choroby. Tenże kontekst ekonomiczny charakteryzował się następującymi cechami: po pierwsze — spadkiem konsumpcji wołowiny i cielęciny przede wszystkim w następstwie kryzysu szalonych krów, który dotknął sektor znajdujący się już w trudnej sytuacji; po drugie — przyjęciem przez wspólnotowe i krajowe władze środków interwencyjnych zmierzających do przywrócenia równowagi rynku wołowiny i cielęciny; po trzecie — utratą zaufania konsumentów w związku z obawami wynikającymi z choroby szalonych krów; po czwarte — sytuacją rolników, którzy pomimo wspólnotowych środków dostosowawczych zastosowanych we Francji musieli stawić czoła ponownemu spadkowi cen skupu bydła przeznaczonego do uboju, podczas gdy ceny konsumpcji były niezmiennie (motywy 181–185 zaskarżonej decyzji).

357 Mając na względzie wszystkie okoliczności, Komisja zdecydowała o obniżeniu o 60% wysokości grzywny na podstawie pkt 5 lit. b) wytycznych.

358 Należy przypomnieć, że chociaż Komisja dysponuje swobodą uznania przy ustalaniu wysokości grzywien, to Sądowi na podstawie art. 17 rozporządzenia nr 17 przysługuje nieograniczone prawo orzekania w rozumieniu art. 229 WE w zakresie skarg wniesionych przeciwko decyzjom, na mocy których Komisja ustala grzywnę i może w konsekwencji uchylić, obniżyć lub podwyższyć nałożoną grzywnę.

359 W tym przypadku Sąd uważa, że różne okoliczności ustalone i uwzględnione przez Komisję w zaskarżonej decyzji, na podstawie pkt 5 lit. b) wytycznych, mają wyjątkowy charakter. Ten wyjątkowy charakter wynika zarówno ze szczególnych cech skarżących oraz ich odpowiednich zadań i sektorów działalności, jak też w szczególności z samoistnych cech szczególnego kontekstu ekonomicznego w tym przypadku.

360 Sąd uważa, że zastosowane przez Komisję obniżenie grzywien o 60% na podstawie pkt 5 lit. b) wytycznych, chociaż istotne, nie uwzględnia w sposób wystarczający tego wyjątkowego ogółu okoliczności.

361 Tym samym w celu pełnego i prawidłowego uwzględnienia całości okoliczności ustalonych przez Komisję w zaskarżonej decyzji i mając na uwadze, że Komisja po raz pierwszy karze ten rodzaj antykonkurencyjnych zachowań, Sąd korzystając z przysługującego mu nieograniczonego prawa orzekania uznaje za właściwe ustalenie na 70% obniżki grzywien, jaką na podstawie pkt 5 lit. b) wytycznych należy przyznać skarżącym.

III — *W przedmiocie sposobu obliczania i ostatecznej kwoty grzywiny*

362 Sąd orzekł w pkt 241 i 245 powyżej, że Komisja naruszyła w zaskarżonej decyzji ciężący na niej obowiązek uzasadnienia, ponieważ nie wskazała, iż wykorzystwała obroty podstawowych członków skarżących do celów obliczenia nieprzekroczenia pułapu 10%, o którym mowa w art. 15 ust. 2 rozporządzenia nr 17, ani też nie wyjaśniła, jakie okoliczności pozwoliły jej uwzględnić te zsumowane obroty. Należy jednak podnieść, że Sąd orzekł w pkt 324 i 325 powyżej, iż Komisja miała w niniejszym przypadku prawo uwzględnić obroty podstawowych członków skarżących do celów obliczenia wspomnianego pułapu, pod warunkiem że chodziło o członków aktywnych na rynkach dotkniętych naruszeniami ukaranymi w zaskarżonej decyzji.

363 Sąd uważa, że w tych warunkach powyższy brak uzasadnienia nie musi powodować stwierdzenia nieważności zaskarżonej decyzji, ponieważ mogłoby to skutkować jedynie wydaniem nowej decyzji, identycznej co do meritum z decyzją, której nieważność została stwierdzona (zob. podobnie wyrok Sądu z dnia 3 grudnia 2003 r. w sprawie T-16/02 Audi przeciwko OHMI (TDI), Rec. str. II-5167, pkt 97), i pozostawiającej bez zmian wysokości grzywien.

364 Natomiast, jak wynika z pkt 361 powyżej, należy obniżyć wysokość grzywien, które zostały nałożone na skarżące, poprzez zastosowanie stosunku procentowego w wysokości 70% na podstawie pkt 5 lit. b) wytycznych w miejsce stosunku procentowego w wysokości 60% zastosowanego przez Komisję. Tym samym wysokość grzywien zostaje ustalona na:

— 360 000 EUR dla skarżącej w sprawie T-217/03;

— 9 000 000 EUR dla FNSEA;

— 1 080 000 EUR dla FNB;

— 450 000 EUR dla JA;

— 1 080 000 EUR dla FNPL.

W przedmiocie kosztów

365 Zgodnie z art. 87 § 3 regulaminu w razie częściowego tylko uwzględnienia żądań każdej ze stron Sąd może postanowić, że koszty zostaną rozdzielone albo że każda ze stron poniesie swoje własne koszty. W niniejszym przypadku należy zdecydować, że skarżące poniosą własne koszty związane z postępowaniem administracyjnym oraz trzy czwarte kosztów Komisji związanych z niniejszym postępowaniem. Komisja

poniesie jedną czwartą własnych kosztów związanych z postępowaniem administracyjnym oraz całość kosztów związanych z postępowaniami w przedmiocie zastosowania środków tymczasowych.

366 Na podstawie art. 87 § 4 regulaminu Republika Francuska jako interwenient zostaje obciążona kosztami własnymi.

Z powyższych względów

SĄD (pierwsza izba)

orzeka, co następuje:

- 1) Kwota grzywiny nałożonej na **Fédération nationale de la coopération bétail et viande**, skarżącej w sprawie T-217/03, zostaje ustalona na **360 000 EUR**.

- 2) Kwoty grzywien nałożonych na skarżące w sprawie T-245/03 zostają ustalone na **9 000 000 EUR** dla **Fédération nationale des syndicats d'exploitants agricoles**, **1 080 000 EUR** dla **Fédération nationale bovine**, **1 080 000 EUR** dla **Fédération nationale des producteurs de lait** oraz **450 000 EUR** dla **Jeunes agriculteurs**.

- 3) **W pozostałym zakresie skarga zostaje oddalona.**
- 4) **Skarżące zostają obciążone własnymi kosztami postępowania administracyjnego oraz trzema czwartymi kosztów Komisji związanych z niniejszym postępowaniem.**
- 5) **Komisja zostaje obciążona jedną czwartą kosztów własnych postępowania administracyjnego oraz całością kosztów związanych z postępowaniami w przedmiocie zastosowania środków tymczasowych.**
- 6) **Republika Francuska zostaje obciążona kosztami własnymi.**

García-Valdecasas

Cooke

Labucka

Wyrok ogłoszono na posiedzeniu jawnym w Luksemburgu w dniu 13 grudnia 2006 r.

Sekretarz

Prezes

E. Coulon

J.D. Cooke

Spis treści

Ramy prawne	II - 5002
Okoliczności faktyczne leżące u podstaw sporu	II - 5003
I — Drugi kryzys zwany kryzysem „szalonych krów”	II - 5004
II — Zawarcie spornych porozumień i postępowanie administracyjne przed Komisją	II - 5005
III — Zaskarżona decyzja	II - 5008
Przebieg postępowania i żądania stron	II - 5013
Co do istoty sprawy	II - 5016
I — W przedmiocie żądania stwierdzenia nieważności zaskarżonej decyzji	II - 5016
A — W przedmiocie zarzutu pierwszego, opartego na oczywistych błędach w ocenie i błędach co do prawa popełnionych przy ocenie przesłanek koniecznych dla zastosowania art. 81 ust. 1 WE	II - 5016
1. W kwestii zaliczenia skarżących do związków przedsiębiorstw	II - 5017
a) Argumenty uczestników	II - 5017
b) Ocena Sądu	II - 5018
2. W przedmiocie braku znaczącego wpływu na handel między państwami członkowskimi	II - 5021
a) Argumenty uczestników	II - 5021
b) Ocena Sądu	II - 5022
3. W przedmiocie braku ograniczenia konkurencji	II - 5025
a) Argumenty uczestników	II - 5025
b) Ocena Sądu	II - 5028
II - 5126	

FNCBV I IN. PRZECIWKO KOMISJI

4.	W przedmiocie kwalifikacji działalności związkowej	II - 5033
	a) Argumenty uczestników	II - 5033
	b) Ocena Sądu	II - 5034
B —	W przedmiocie zarzutu drugiego, opartego na oczywistych błędach w ocenie i błędach co do prawa przy ocenie zasięgu i czasu trwania naruszenia	II - 5036
1.	Kwestie wstępne	II - 5037
	a) W przedmiocie uwzględnienia porozumień lokalnych	II - 5037
	Argumenty uczestników	II - 5037
	Ocena Sądu	II - 5038
	b) W przedmiocie organizacji, wyboru, cytowania i interpretacji dokumentów akt sprawy	II - 5042
	Argumenty uczestników	II - 5042
	Ocena Sądu	II - 5043
2.	W przedmiocie zarzucanego skarżącym porozumienia dotyczącego importu	II - 5044
	a) Argumenty uczestników	II - 5044
	b) Ocena Sądu	II - 5046
3.	W przedmiocie zarzucenia skarżącym zawarcia tajnego ustnego porozumienia po listopadzie 2001 r.	II - 5052
	a) Argumenty uczestników	II - 5052
	b) Ocena Sądu	II - 5055
	W przedmiocie przygotowania przedłużenia porozumienia ...	II - 5056
		II - 5127

W przedmiocie przedłużenia porozumienia podczas spotkań w dniach 29 listopada i 5 grudnia 2001 r.	II - 5057
— Spotkanie w dniu 29 listopada 2001 r.	II - 5058
— Spotkanie z dnia 5 grudnia 2001 r.	II - 5061
W przedmiocie stosowania porozumienia po listopadzie 2001 r.	II - 5062
Wnioski	II - 5063
C — W przedmiocie zarzutu trzeciego, opartego na niezastosowaniu wyjątku przewidzianego w rozporządzeniu nr 26	II - 5064
1. Argumenty uczestników	II - 5064
2. Ocena Sądu	II - 5066
D — W przedmiocie zarzutu czwartego, opartego na naruszeniu prawa do obrony	II - 5072
1. Argumenty uczestników	II - 5072
2. Ocena Sądu	II - 5074
E — W przedmiocie zarzutu piątego, opartego na naruszeniu obowiązku uzasadnienia	II - 5077
1. Argumenty uczestników	II - 5077
2. Ocena Sądu	II - 5079
II — W przedmiocie żądań zmierzających do uchylecia lub obniżenia grzywny	II - 5083
A — W przedmiocie zarzutu pierwszego, opartego na bezprawności wytycznych	II - 5083
1. Argumenty uczestników	II - 5083
2. Ocena Sądu	II - 5085

B —	W przedmiocie zarzutu drugiego, opartego na naruszeniu zasady proporcjonalności, oczywistym błędzie w ocenie i błędzie co do prawa przy określaniu wagi naruszenia	II - 5088
	1. Argumenty uczestników	II - 5088
	2. Ocena Sądu	II - 5089
C —	W przedmiocie zarzutu trzeciego, opartego na błędach w ocenie i błędach co do prawa oraz naruszeniu zasady proporcjonalności przy uwzględnianiu okoliczności obciążających i łagodzących	II - 5091
	1. Odnośnie do okoliczności obciążającej dotyczącej tajnego kontynuowania porozumienia	II - 5091
	a) Argumenty uczestników	II - 5091
	b) Ocena Sądu	II - 5092
	2. Odnośnie do okoliczności obciążającej dotyczącej użycia przemocy	II - 5092
	a) Argumenty uczestników	II - 5092
	b) Ocena Sądu	II - 5094
	3. W przedmiocie nieuwzględnienia okoliczności łagodzących	II - 5097
	a) Argumenty uczestników	II - 5097
	b) Ocena Sądu	II - 5098
D —	W przedmiocie zarzutu czwartego, opartego na naruszeniu art. 15 ust. 2 rozporządzenia nr 17 przy ustalaniu wysokości grzywien	II - 5100
	1. Argumenty uczestników	II - 5100
	2. Ocena Sądu	II - 5104
		II - 5129

E —	W przedmiocie zarzutu piątego, opartego na naruszeniu zasady braku kumulacji sankcji	II - 5112
	1. Argumenty uczestników	II - 5112
	2. Ocena Sądu	II - 5114
F —	W przedmiocie zarzutu szóstego, opartego na oczywistym błędzie w ocenie przy uwzględnianiu okoliczności, o których mowa w pkt 5 lit. b) wytycznych	II - 5117
	1. Argumenty uczestników	II - 5117
	2. Ocena Sądu	II - 5118
III —	W przedmiocie sposobu obliczania i ostatecznej kwoty grzywny	II - 5122
	W przedmiocie kosztów	II - 5123